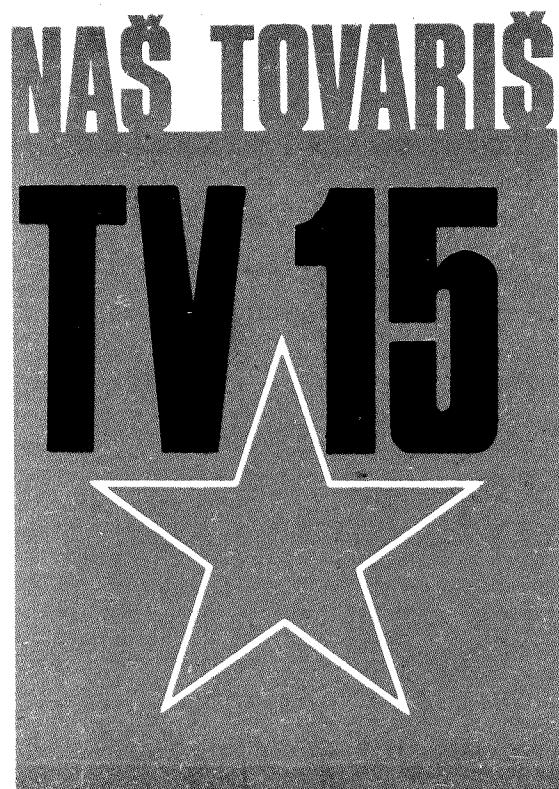

Št. 43/ 1. novembra 1979 Leto XVII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice – v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:

DRAGO VRESNIK

Odgovorni urednik:

SILVO TERŠEK

Novinarji:

Živa Drole, Milenko Strašek, Milena Štrajnar, Tone Urbas, Bojana Zokalj-Jesih

Lektor-redaktor:

Katja Hvala

Tehnični urednik:

Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:

Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din, posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročninski oddelk:

Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:

Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:

Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Žrtve za prihodnost

... Naše oči so uprte v prihodnost, samo v prihodnost. Tudi na tihe gomile naših borcev ne gledamo kot na bolečo sedanost, ampak kot na srečo obetajočo prihodnost. Žrtve našega boja so tvorci srečnejše dobe našega življenja. S svojim vzgledom nam svetijo v nove pristane, ki so jih naši predniki le slutili, a nikoli dosegli. Mi jih bomo dosegli, ker so nam pot vanje s svojo krvjo odprli naši najboljši sinovi.

Preveč je svetlih, neizbrisnih imen, dragih našemu srcu, da bi jih mogli vse imenovati. Tu so borci, ki so do zadnjega diha opravljali svojo dolžnost in junaška prsa s prezirom smrti nastavljali v obrambo svoje domovine. Tu so obsojenci in talci, ki jih je sovražnik pobil iz maščevanja, ker ni mogel zlomiti našega odpora. Tu so tisoči, ki so pregnani iz rodne zemlje umrli v ječah, v internaciji, v izgnanstvu. Tu so slednjič tisti, ki so po vaseh in mestih padli kot žrtve sovražnikovega nasilja z zemlje in iz zraka. Brez števila jih je, za katere danes ne vemo imen niti nam ni znano, kje so njihovi grobovi. Vemo pa za njihovo skupno ime: Žrtve! Vsi ti so naši borci, naši junaki, ki so najdražje, kar so imeli – svoje življenje darovali za nas, za našo bodočnost, za svetle cilje našega boja – narodno svobodo in demokratične pravice.

Teh žrtev ne smemo pozabiti...

France Bevk v Partizanskem dnevniku, 1. novembra 1944

Kosta Nadj v Sloveniji

Tito računa na nas stran 2–3

Na tiho goro ozka cesta vodi stran 5

Partizanski pevski zbor Srečko Kosovel stran 6

Kako sem v zmoti na kvadrat iskal sosedov grob stran 12–13

Foto: T. Urbas

Iz besed Janeza Vipotnika v pogovoru s Kosto Nadjem:

Razredne izkušnje moramo prenašati na mlade generacije, da se bodo znale obnašati na vseh razpotjih našega razvoja. To pa nam hkrati omogoča, da ne postajamo veteranski, in da ne zgubljamostika z drugimi političnimi silami, predvsem z mladino.

Politična situacija v Sloveniji je dobra, počuti-

V Mariboru je armadnega generala Kosta Nadjja spremljal Janez Vipotnik, predsednik republiškega odbora ZZB NOV Jugoslavije

mo se varni in trdni, v delu in življenju.

Čim več borcev v organih, kjer se odloča o družbenih problemih. Njihov razredni čut, njihovo znanje in izkušnje je treba izkoristiti.

Zgodovinopisje se dobro razvija. Žal so v zadnjem času prisotna navskrižja med pisci, ki nam niso v prid. Potrebna je strpnost! Tovarištvo in prijateljstvo, skovano med narodnoosvobodilnim bojem, je vrednota, pomembna ne le za nas, marveč tudi za mlade generacije.

(V vili Podrožnik, 26. oktobra 1979)

V Mariboru, kamor je armadni general Kosta Nadj prispel 22. oktobra 1979 na povabilo skupščine občine in občinskega odbora ZZB NOV Maribor, ter s tem začel tudi desetdnevni obisk naše republike, so predsednika zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije pozdravili: Janez Vipotnik, predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, ter Franci Mrcina, Tone Ulrih-Kristl, Jože Cerkovnik in Boris Družina, predsednik, podpredsednik in sekretar občinskega odbora ZZB NOV Maribor.

Na te kraje me veže veliko spominov

Srečanje je pristrčno in prvi, za začetek neuradni pogovori stečejo:

»Z veseljem sem se odzval vabilu tovarišev iz Maribora,« pove tovariš Nadj. »Tudi zato, da obudim spomine... pišem, pet knjig vojnih spominov bo to.« Prva knjiga, ki govori o letu 1942, bo stiskana do konca tega meseca. Delajo jo v treh izmenah, podnevi in ponoči, pa se je predsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije na poti v Slovenijo ustavil v tiskarni »Zrinski« v Čakovcu. Želel se jim je zahvaliti za

»Potem odidejo v drugo sobo. Tu leži tovarišica, mlada, lepa. Obe nogi so ji odstranili. Ko zagleda Tita, zapoje, tenko, tako deklško: »Druže Tito, maršale, mase su te izabral«. Pesem sprejmejo vsi ranjenci v tem prostoru. Titovo lice zadrhti in njegov sinji pogled potemni. Uspe samo reči: »Hvala vam, heroji!« Vedno je bil občutljiv na žrtve. Od bolnišnice do Maribora ni spregovoril niti besede.

»O narodnoosvobodilnem boju je napisanih veliko dobrih knjig, posebno v Sloveniji,« reče Kosta Nadj. »Knjige s to tematiko bi morali prevajati v vse jezike jugoslovanskih narodov in narodnosti. Tu nas še čaka delo in posamezni republiški odbori bi morali biti pobudniki te akcije.«

Prvi dan obiska je bil sklenjen v hotelu Orel, kjer je predsednik občinske skupščine Maribora Rafael Razpet priredil v čast visokega gosta večerjo. »V posebno zadovoljstvo mi je, da vas lahko v imenu družbenopolitičnih organizacij, skupščine občine Maribor, republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in garnizije JLA pozdravim v našem Mariboru, ki so ga leta 1945 osvobodile enote pod vašim neposrednim vodstvom,« je v pozdravnih besedah uvodoma rekel Franci Mrcina. »Vsi delovni

Obisk predsednika zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije v Mariboru

Kosta Nadj:

»Tito računa na nas!«

ko naredilo in vašo aktivnost cenim kot aktivnost ene boljših borčevskih organizacij. S tem smo v zveznem odboru seznanjeni. A vendar, kako drugače je, če se človek poda v kraje, se pogovori z ljudmi. Kot borčevska organizacija ste veliko naredili: uveljavili ste se kot družbenopolitična organizacija, ki uživa velik ugled. Borci delujemo povsod in v krajevnih skupnostih smo, tako pravijo, med najbolj zavzetimi. Tu in tam celo slišimo, da bi ne bilo aktivnosti, če bi ne bilo borcev. To ni dobro, čeprav je prijetno slišati. Kje so drugi? Če sami delujemo, nismo

ljudje še doma, ne želijo se ločiti od njih. Dobro je že to, če vemo, kje so.«

Tovariš Nadj si je v spremstvu Janeza Vipotnika z zanimanjem ogledal tudi občinski razstavi »Maribor 1941-1945« in »Štajerska v osvobodilnem boju«.

Za trenutek se ustavi pred fotografijo, na kateri je dobro vidna puška in na njej vrezane besede: NO PASARAN FASISTA in: SMRT FAŠIZMU I SLOBODA NARODU, KPJ. Podpis: nemški okupator je Brežiško četo po njenem enomesečnem uspešnem delovanju uničil 28. 11. 1941 v Gorjanah pri

Peka Dapčeviča in Koste Nadjja.

»Koliko zverstev je okupator naredil, koliko zla... to se mora vedeti.«

V muzeju narodne osvoboditve v Mariboru sta se zadržala uro. »Imate čudovit muzej,« reče general Kosta Nadj, ko se zahvali za razlago. »To je živ, neposredni pomnik naše revolucije, takšni muzeji in ustanove so biseri našega revolucionarnega izročila.«

Kosta Nadj in Janez Vipotnik sta se udeležila tudi razširjene seje predsedstva občinskega odbora ZZB NOV Maribor:

Predsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije si je v muzeju narodne osvoboditve v Mariboru z zanimanjem ogledal razstavi »Štajerska med narodnoosvobodilnim bojem« in »Maribor 1941-1945«.

Položitev venca pred spominskim obeležjem na Duhu na Ostrem vrhu

trud. »To so vojni spomini,« se pošali, »in v tiskarni je vojno stanje.« Vedo, da se mudi: slovesna predstavitev knjige bo 2. novembra v Bihaču, kjer jo bo jugoslovanski javnosti predstavil Oskar Davičo.

»V Španiji sem se naučil, da ne kadim v koraku,« so besede, ki prav tako ostanejo zapisane v beležnici. Španija? Spomni se Draga Mlakarja, doma iz Šoštanja. Skupaj sta bila v španski državljanski vojni in tudi, ko so ga malo pred Zagrebom ujeli. Drago je pobegnil... pozneje, leta 1941 so ga ubili v Mariboru ko člana komiteja pod imenom Petova. »Bil je plemenit, hraber... v knjigi pišem o njem,« pripoveduje Kosta Nadj.

Se so spomini na Maribor: Vojna je bila končana in Tito je prišel obiskat tretjo armado, ki je na območju severne Slovenije, na Koroškem, bila zadnje boje druge svetovne vojne. Kosta Nadj mu je povedal, da je bilo mnogo žrtv. Vrhovni komandant je takoj zahteval, da obiščejo bolnišnico, ki je bila od Maribora oddaljena petnajst kilometrov.

V prvi sobi se tovariš Tito sreča z borcem, ki je izgubil obe očesi. Ranjenci so bili medtem že obveščeni o obisku. Borec brez obeh oces vpraša:

»Si to ti, tovariš Tito?«

»Jaz sem,« odgovori vrhovni komandant.

»Potem ti rečem, da mi ni žal niti enega očesa.«

ljudje vas poznajo kot velikega borca, revolucionarja in komandanta, ki je vse svoje življenje posvetil borbi interesov delavskega razreda in izgradnji socializma, samoupravljanja in neodvisnosti naše socialistične skupnosti.« Ko je predsednik občinskega odbora ZZB NOV Maribor govoril o revolucionarni preteklosti Maribora, je med drugim dejal: »Goto-vo veste, da je bila v Mariboru že leta 1921 ustanovljena komunistična partija, ki je postala jedro delavskega gibanja v Mariboru, in da je bila 29. aprila leta 1941 tu opravljena prva akcija proti okupatorju na tleh Slovenije, čeprav je samo tri dni prej Hitler v samem Mariboru ponovno ukazal: »Naredite mi to zemljo nemško!«, O razvoju Maribora v povojnih letih in vse do danes je govoril Rafael Razpet, Franci Mrcina pa je še rekel: »Mi se veselimo srečanj z vami in vašimi sodelavci in pričakujemo, da nam, boste na osnovi vaših velikih izkušenj dali nove pobude, ki jih bomo ustvarjalno spreminjali v delo.«

Kosta Nadj se je zahvalil za tople besede in dejal:

Obisk vašega mesta jemljem kot dolg Mariboru! Na te kraje me veže veliko spominov. Od tod sem šel leta 1926 v Španijo in skoraj na istem mestu sem prestopil avstrijsko mejo, ko sem leta 1941 pribežal iz Nemčije. Tu sem bil tudi leta 1945. Na vaše mesto me veže tudi veliko spominov. Vem, da se je veli-

naredili ničesar.«

Franci Mrcina: »Trudimo se, da bi bili resnični borci.«

Kosta Nadj: »To želimo.«

Imate čudovit muzej...

Drugi dan sta Kosta Nadj in Janez Vipotnik obiskala muzej narodne osvoboditve v Mariboru, kjer ju je z delom te institucije seznanil direktor dr. Milan Ževart. Pogovarjali so se o aktivnosti, ki jo je, bogato in raznovrstno, nemogoče strniti v nekaj misli. Naj povemo, da je predsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije s posebno pozornostjo prisluhnil podatku, da si na primer stalno razstavo »Partizansko Pohorje« na Osankarici na leto ogleda 70.000 do 80.000 obiskovalcev, in da prihaja semkaj mladina iz vse Jugoslavije. Dobro so obiskane tudi razstave na Duhu, v Gornji Radgoni, Ljutomeru, Sreči.

Mladino zanima naša revolucionarna preteklost,« pristavi Kosta Nadj. »Film o Pohorskem bataljonu je bil pri nas dobro sprejet. Bil sem tudi v celjskem muzeju. Sediš v muzejskih prostorih, pogledaš skozi okno in vidiš kraj, kjer so streljali talce... pretresljivo. Zdaj bo končno Beograd dobil svoj muzej. Temelje že gradijo in v njem bo zgodovina vse Jugoslavije. To je naša zgodovina, naš bogastvo in gojiti jo moramo. Dosti predmetov hranijo

Podsredi. Padli borci Brežiške čete.

»Lepa fotografija... so bili v tej četi španski borci?«

»Da... Rudolf Janhuba.«

»Kdo je delal te fotografije?«

»Okupator.«

»Kako so streljali... pretresljiv dokument.«

Tako se je predsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije ustavil ob razstavljenih predmetih, vpraševal in živahno razlagal vsebino dokumentov.

»Takšno pištolo sem imel!« reče ob parabeli komandanta Vlade Mišica-Mihe. In ob taboriščni obleki: »Tudi jaz sem jo nosil... najhuje so bile cikle na bosih nogi... vse so si izmislili za sadistično mučenje.« Dobro se Kosta Nadj spominja velike proslave osvoboditve v Mariboru! Na naslovni strani glasila Osvobodilne fronte za Štajersko in Prekmurje so zapisane njegove besede. »Naša armada, v kateri se bore borci iz Črne gore, Srbije, Bosne in Hercegovine, Vojvodine in Slovenije je prišla v pomoč vašim hrabrim borcem,« je takrat rekel armadni poveljnik in generalni poročnik Kosta Nadj. »Slovenski narod se je že od prvega dne boril za svojo svobodo, in zato se čutimo počaščene, da smo prišli v Slovenijo.« Malo naprej je fotografija, narejena 5. junija 1945: Tito na Glavnem trgu v spremstvu komandanta druge in tretje armade

Nikdar nismo bili bivši borci, veterani

O tem, kako je organizirana in politično aktivna organizacija, ki šteje 7250 članov, je podrobneje govoril Franci Mrcina. Iz njegovih besed je bilo razbrati, da so dobro organizirani, in da se v duhu zaključkov osmega kongresa ZZB NOV Jugoslavije ustvarjalno vključujejo v vse politične strukture našega samoupravnega sistema. »S tem seveda ni rečeno, da smo z rezultati na vseh področjih enako zadovoljni,« je rekel predsednik občinskega odbora ZZB NOV Maribor. Delegatsko so dobro organizirani, socialna varnost postaja vse bolj organizirana, najbolj so dejavni v svetu za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij in spomeniško varstvo pri SZDL. Pohvaliti je treba muzejsko dejavnost, omeniti festival Kurirček pa tesno sodelovanje z mladino, ki rojeva akcije, kakršna je »Poteh Djura Djakovića«, dobro delajo tudi domicilni odbori. Skrb za ostarele, bolne in osamele, le-teh je 183, vodijo preko krajevnih skupnosti. Več bo treba storiti za rekreacijo in, kar je bilo poudarjeno, invalidi nikakor niso zadovoljni s protetiko. Nejevoljo med članstvom povzročajo pokojnine. Analize so namreč pokazale, da so razlike v višini pokojnin med tistimi, ki so šli v pokoj

leta 1965 oziroma leta 1979, tudi prevelike. Komisije za ponovno uveljavljanje dvojne dobe zaključujejo svoje delo: od 172 vlog so jih rešili 45. (Kosta Nadj: »In prav je, da končujejo!«) Tu je še vprašanje Valovin pri Pulju. Leta 1981 poteče dvajsetletna pogodba in govori se, da nameravajo 150 zidanih hišic, ki jih rabijo borci in invalidi za rekreacijo, podreti in napraviti naselje za državljane Jugoslavije. »Tu bo treba nekaj ukreniti,« je rekel Franci Mrcina.

Janez Vipotnik je opozoril na aktivne borcev, ki se ponekod izrojevajo in ne delajo v skladu s statutom. Zanimalo ga je, kako je v Mariboru. Predsednik občinskega odbora ZZB NOV Maribor je pojasnil, da so bili sicer posamezni poskusi skrenitve, načelno pa so aktivni borci pri njih vezani na krajevne odbore in združeno delo v smeri pomoči družbenopolitičnim organizacijam.

»Kar sem slišal, mi bo koristilo pri nadaljnjem delu,« je ob tej priložnosti rekel Kosta Nadj. »Vidim in vem že od prej, predvsem iz republiških poročil, da Mariborčani dobro delate. Vesel sem, da sem dobil povabilo od organizacije, ki ni le dobro organizirana, ampak tudi družbenopolitično zelo aktivna.

lajo dispanzerji. Kar se tiče pokojnine, imamo institucije, ki so zadolžene za to in v pripravi je nov zakon. Lahko opozorimo na nevzdržne razlike, seveda v okviru družbenih možnosti. Tu moramo biti realni. Stanovanjsko vprašanje? Reševati ga moramo tako, kot ga rešujejo drugi delovni ljudje Jugoslavije. Mislim, da v Jugoslaviji ni borca, ki bi ne imel stanovanja.

Na nekaj pa bi rad posebej opozoril: na politično enotnost v zvezi komunistov. Gojiti jo moramo in tu ne smemo dopuščati nikakršnih odklonov od prave poti. Nacionalizem se odeva v različna oblačila, in če bomo mi, partija in družbenopolitične organizacije budne, ne bo mogel delovati. Tu nosimo borci veliko odgovornost. Tudi zaradi ugleda, ki ga uživamo. Tu mislim na prave borce. Ne gre pozabiti, da znajo mladi še kako ločevati borca od neborca. Slednji so med nami redki. Borci smo na pozicijah partije, revolucije. Tisto je rekel, da računa na borce in lahko računa. Dokler bomo aktivni, ne bomo stari. Aktivnost je koristna, tako za družbo kot za nas. Lahko rečem, da borčevske organizacije v Sloveniji dobro delajo, in da so v svoji aktivnosti vzor drugim republikam. Te izkušnje je treba prenašati v druge republike.«

S poti po Sloveniji

»Zelo sem zadovoljen z obiskom«

RAVNE NA KOROŠKEM:

Predsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije se je 25. oktobra mudil na obisku v Mežiški dolini ter si ogledal kraje zadnjih bojov druge svetovne vojne na Poljani pri Prevaljah, kjer je bil v teh hudih dneh komandant zmagovite tretje armade, pa Preški vrh s Prežihovo bajto in spomenikom ter Kefrov mlin pri Ravnah.

Kosta Nadj je pozdravil pobudo koroških borčevskih organizacij, ravske občinske skupščine ter družbenopolitičnih organizacij, da bi na Poljani pri Prevaljah, kjer stoji zdaj le boren spomenik, ki temu kraju in tem dogodkom ne daje pravega obeležja, uredili spominsko območje »Svoboda in mir«. Na kraju, kjer se je 15. maja 1945 v zmagovitem boju jugoslovanske armade končala druga svetovna vojna na evropskih tleh in kjer naj bi, tako predlagajo, priredili tudi osrednjo jugoslovansko proslavo štiridesete obletnice osvoboditve. »Ne gre za monumentalni spomenik, mislim na spominsko obeležje, ki naj bi rabilo socialističnemu in revolucionarnemu vzgajanju naše mladine, tu naj bi bil prostor, kjer bi se srečevali rojaki z obeh strani meje, sosednji narodi in drugi.«

Srečanja v Mežiški dolini se je udeležil tudi znani koroški partizan Pavle Zaver-Matjaž, član republiškega odbora ZZB NOV Slovenije.

bodilnega boja.« Ko je Franc Crnugelj govoril o podružbljanju na področju ljudskega odpora in družbene samozasčite, je Kosta Nadj rekel, »da mladina želi kvalitetna predavanja, ne le atraktivna, tudi vsebinsko bogata morajo biti.« Predsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije je skrbno prisluhnil tudi besedam Borisa Čizmekabora, ki je govoril o strokovnih službah in odnosu le-teh do borčevske populacije.

SEŽANA:

S predstavniki sežanske borčevske organizacije in občine se je Kosta Nadj pogovarjal 27. oktobra v Lipici. Izčrpno poročilo o delovanju borčevske organizacije, ki govori o izjemni dejavnosti sežanskih borcev, je podal predsednik občinskega odbora ZZB NOV Sežana. »Živimo v obmejni občini in vidimo, da neofašizem živi,« je opozoril Jože Grmek. »To nam kažejo barbarska razdejavanja spomenikov v krajih ob naši meji in razna druga dogajanja proti naši slovenski manjšini na področju dežele Furlanije – Julijske krajine, posebno v Trstu, kjer nastopajo s svojimi strupenimi izlivi razni dejavniki, posebno iz vrst tako imenovane Liste za Trst.«

Predsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije pa je tovarišem, ki so se zbrali, in med njimi narodnemu heroju Albertu Grudnu-Blisku, dejal:

»Poznam zgodovino teh krajev. Spominjam se, še v šoli smo bili, ko smo prepevali domoljubne pesmi, ki so govorile o tem, kako se naši rojaki onstran meje bore za materino besedo. Vedeli smo, da se ljudje teh krajev herojsko borijo in to v težavnih pogojih bede, siromaštva. Vem za boj Slovencev pod Italijo, pred vojno in po njej. Ti kraji so to borbo izbojevali sami, svoboda ni bila poklonjena, seveda skupaj z narodi in narodnostmi Jugoslavije. Vesel sem, da s ponosom govorite o tej borbi in morate biti ponosni na to. Rad poslušam in ponosen sem, da so med nami prvoborci, četudi samo zato, da se vprašamo za zdravje. Vidim, da ste dobro. V svetu ni nihče tako human kot mi rešil borčevske problematike, zahvaljujoč se solidarnosti vseh narodov in narodnosti, družbi. Borci smo lahko mirni. Mlade generacije, ki že zavzemajo odgovorna mesta, hodijo pravo pot. Lahko smo zadovoljni, ko vidimo, s kakšnim entuziazmom delajo, kako spoštljivo se obnašajo do borcev, revolucije. Imajo kaj braniti! V Jugoslaviji se je veliko naredilo, za nami so lepi uspehi. Morda o tem, kar smo naredili od leta 1945 do danes, premalo govorimo. Borci tukaj ob meji imate še posebno odgovornost. To vi dobro veste in tu ste zelo aktivni, ne le borci, vse politične sile. Fašizem ne miruje, čeprav je treba reči, da je politična klima na vrhu ugodna, posebno po obisku predsednika italijanske republike Pertinija. Se bolj uresničujte to politiko! Tisto o mostovih prijateljstva naj ne bo samo prazna misel, postati morajo najsrečnejši mostovi.«

Med bivanjem v Sloveniji je armadni general Kosta Nadj obiskal tudi Velenje, Celje in Koper, kjer je imel, kot povsod, pogovore s predstavniki občinskih odborov ZZB NOV in skupščin občin; na poti domov se je predsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije ustavil tudi v Metliki in Črnomlju.

M. Š.

LJUBLJANA:

Minuli petek dopoldne se je Kosta Nadj v vili Podrožnik pogovarjal s predstavniki republiškega odbora ZZB NOV Slovenije; pogovora, ki ga je vodil predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Janez Vipotnik, sta se udeležila tudi Janko Rudolf, narodni heroj in član sveta federacije, ter Tone Turnher, sekretar zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije.

»Zelo sem zadovoljen z obiskom, ki sem ga dobro izkoristil,« je ob tej priložnosti izjavil Kosta Nadj. »Povsod smo bili izredno lepo sprejeti!«

Na besede Boga Gorjana, ki ga je seznanil z vprašanji mednarodnih odnosov oziroma uresničevanjem zunanje politike na liniji borčevske organizacije, predvsem z vidika odnosov z Vseitalijansko zvezo partizanov Italije in Zvezo koroških partizanov, ter ob tem poudaril, da se je vloga narodnoosvobodilnega boja Jugoslavije uveljavila, dobila svoje zgodovinsko mesto, predvsem v kontekstu internacionalizma, je Kosta Nadj pripomnil, da je »treba v ta prizadevanja bolj vključevati gibanje neuvrščenih v duhu zaključkov Havane«. Na poročilo Marjana Lenarčiča, sekretarja republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, ki je spregovoril o aktualnih vprašanjih borčevskega zdravstvenega varstva kot prednostne družbene skrbi, posebno o hitrejšem doseganju zdravstvenih uslug, delovanju zdravstvenih dispanzerjev in ambulant, krajšanju čakalne dobe na zdraviliške usluge ter v okviru tega posebno opozoril na vprašanje ortopedike in protetike, kjer bo treba še marsikaj narediti, je rekel, »da so to še kako pomembna vprašanja, in da bi morala biti na primer merila za pošiljanje ljudi v zdravilišča ostrejša, prednost pa naj bi dajale zdravniške indikacije, ne pa pravica do zdravljenja, ki jo imajo nekateri udeleženci narodnoosvo-

Franci Mrcina: »Delali bomo, kot smo zastavili.«

Se eno srečanje: dr. Davorin Valenti, vodja mariborskega dispanzerja, se rokuje s Kosto Nadjem. Pred osemindvajsetimi leti, ko je delal v vojaški bolnišnici v Varaždinu, sta se spoznala. »Stiri ure je bil pri nas,« pripoveduje dr. Valenti. »Dobro je ocenil naše delo.«

Kosta Nadja je prišel pozdravit tudi Štefan Varga, španski borec.

Ogled Šelove grape, obisk spominskih obeležij na Kozjaku, položitev venca pred spomenik Djuri Djakoviću in Nikoli Hačimoviću, obisk karavle in prijeten tovariški pomenek v gostilni na Duhu na Ostrem vrhu... Dan, ki jutraj ni kaj prida obetal, je obsijalo sonce in razkošnost jesenskih barv je bila prelepa. Ta, kot je rekel predsednik zveznega odbora ZZB NOV Slovenije, nadvse koristen in prijeten dvodnevni obisk mariborske občine so zaključili v Tovarni avtomobilov Maribor, kjer se je Kosta Nadj pogovarjal s predstavniki aktiva borcev in delovne organizacije.

Milena Štrajnar
Foto: Boris Vugrinec

Kosta Nadj s spremljevalci pred spominskim obeležjem Djuri Djakoviću in Nikoli Hečimoviću na Kozjaku.

Prav je, da borci vemo, kje je naše mesto. Tudi tovariš Tito je visoko ocenil naše delo. Velik del borcev aktivno dela. Ustvarja, pomaga mladini. Mi nikdar nismo bili bivši borci, veterani in ne »gibanje odpora«, bili smo armada in tako je tudi sedaj. Borci morajo biti družbenopolitično aktivni in tisti, ki niso, niso zato, ker bi ne hoteli, marveč zato, ker ne morejo. Teh tovarišev ne smemo pozabiti. Povabite jih enkrat na leto medse, se pogovorite z njimi, vprašajte jih, kako živijo in povejte jim, kako delate. Cenili bodo to. To ne stane niti dinarja. Vprašanje zdravstvenega varstva bo vedno bolj prisotno, s tem je treba računati, in to dokazujejo izsledki vaše ankete. Tu je še problem osamljenih borcev v naseljih. Tudi, če smo mu zgradili hišo, pa je ostal sam... nismo ničesar storili. In dom borcev ne sme biti dom starcev, imeti mora standard, kot so jih imeli njihovi domovi, najmanj B kategorije. Naši tovariši zaslužijo vso našo skrb. To ni vržen denar in to so koristne institucije, ki jih bodo lahko uporabljali invalidi dela. Kar se tiče ortopedike in protetike praktično nismo naredili nič, z izjemo zaključkov, tako na kongresu kot na blejskem posvetovanju. Dovolj bi bil en sam institut za vso Jugoslavijo, ki bi spremljal napredek protetike v svetu. Tu mora borčevska organizacija dvigniti glas. Vesel sem, ko slišim, da dobro de-

Kramljanje z udeleženci borčevskega zbora

Rimska srečanja

Med odmori sej in po končanih razpravah smo ujeli na rimskem zboru borcev in veteranov z vsega sveta nekaj trenutkov, da smo nekaterim udeležencem tega srečanja postavili kratka vprašanja. Vedeli smo, da niso vse dežele, od koder prihajajo, v najbolj prijateljskih odnosih, vedeli smo tudi to, da so njihova mnenja in prepričanja o vrsti svetovnih problemov različna. Kljub temu pa smo želeli zapisati vsaj neka-

skupne osnove naravnane na določila, ki izhajajo iz listine Združenih narodov. Me sprašujete o terorizmu v Avstraliji? Da, taki teroristični izpadi so bili pri nas v minulih letih. Toda, jaz sem proti vsaki vrsti terorizma in naša vlada tako misli ter tudi tako ukrepa. Seveda pa ni vedno tako preprosto stopiti skritim elementom na prste. Gospod Alexander je zvezni sekretar združenja vojnih letalskih veteranov, doma iz Sidneja. V Rim je

kovnica ameriške armade in medicinska sestra, nam je čisto na kratko povedala svoje sporočilo: »Nič več vojne, ljudje!«
Tovarišica Janjina Bronjecka je Poljakinja, iz Varšave. V Rim je pripotovala s sedemnajstčlansko poljsko delegacijo. V drugi svetovni vojni je bila borka Prve armade (poljske v Sovjetski zvezi), s katero je prispela vse do Berlina. »Jasno, kaj naj bi si želeli drugega kot mir?!«
Mr. Chris Smit je Ho-

coskih organizacij bivših borcev, vojaških invalidov in internirancev. Opozoril je, da so že pred osmimi leti, ko so se zbirali nekdanji borci in vojni veterani iz evropskih držav, govorili o razoroževanju. »Prepričan sem, da vsi, kar nas je tukaj, že iz lastnih izkušenj pa tudi iz zgodovine vemo, da vojna še nikoli ni rešila nobenega problema človeštva. Tisti, ki so mislili, da bodo probleme reševali z vojnami, so se vedno znova motili.«

Osnovne misli vseh so veljale razorožitvi in miru

tere misli, ki so jim skupne.

Zares, na rimski zbor so prispeli nekdanji bojovníki, zavojevalci in branitelji, taboriščniki in ujetniki. Vsakdo s svojimi spomini na drugo svetovno vojno, na špansko državljansko vojno, na mnoge vojne po letu 1945 in navsezadnje, bilo je tudi nekaj takih, ki se spominjajo še dokaj »mile« prve svetovne vojne. Od kod prihajate, kaj vas druži, kaj bi želeli sporočiti današnjemu svetu, smo jih povprašali.

Mr. Peter C. Alexander je prišel iz daljne Avstralije. »Kaj nas druži? Glejte, že dejstvo, da se nas je zbralo toliko iz številnih držav, pomeni, da se bomo tu spoznali, videli koliko imamo skupnega. Mislim, da je še posebno pomembno, da so naše

prišel v upanju, da bo več veteranskih glasov skupaj prispevalo močnejši glas za razorožitev.

»Veterani za mir« iz Chicaga so prišli v Rim z vodjem delegacije, sodnikom Hubertom Willom. (Mimogrede, to je prav tisti sodnik, ki je pred nedavnim obtožil teroristično ustaško tolpo, ki je med drugim skušala tudi ugrabiti letalo.) Zbirati so se začeli pred nekaj leti in vključujejo tudi bivše vojake iz Vietnamera in Koreje. Dva veterana iz te delegacije sta nam zatrdila, da sta videla in doživela toliko vojnih grozot, da se trdno bojujeta za mir, kjerkoli je za to priložnost.

Gospa Sonny Legleare je prišla prav tako iz Združenih držav. Samozavestna in prekaljena v drugi svetovni vojni, pol-

landec iz Amsterdama. V Rimu je predstavljal (skupaj s svojo delegacijo) organizacijo holandskega odporiškega gibanja. »Mislim, da se lahko naš glas sliši po vsem svetu. Veste, ko smo prav mi, vojni veterani, začeli v Holandiji pred leti dvigovati glas proti nevtronski bombi, se je potem ta glas razširil tudi izven naše države. Več kot milijon podpisov smo zbrali takrat.« Gospod Smit je povedal, da je v Holandiji več združenj vojnih veteranov, nekdanjih internirancev... ki delujejo vsako zase, vendar pa se o načelnih vprašanjih med seboj posvetujejo in navzven skupaj nastopajo. »Vsi napori za razorožitev bodo tem uspešnejši, čim bolj bodo množični.«

Gospod René Citeaux nam je naštel kar 15 fran-

Iz Avstrije je v Rim na veteranski zbor pripotoval gospod Wolfgang Bergold, ki že vrsto let dela v organizaciji FIR (Federation internationale de la resistance). »Mi smo proti oboroževanju, proti fašizmu in njegovemu oživljanju, nekateri pravijo le proti oboroževanju. Mi pa, ki smo preživeli vse strahote druge svetovne vojne, poudarjamo: tudi proti novim pojavom fašizma!« Četudi na rimskem zboru vprašanje, ki ga je načel gospod Bergold, ni bilo obravnavano posebej, je nanj opozoril še prenekateri udeleženec tega zbora. O tem pa, kaj je mogoče pričakovati od skupnih naporov za mirnejši in varnejši svet, so bili odgovori enotni, pravzaprav kar enoglasni: »Več glasov več za leže.«
B. Ž. J.

Prvi kamen prijateljstva

Pa naj še kdo reče, da svet ni majhen. V rimskem turističnem predstavništvu Jugoslavije na ulici Veneto, številka 10, smo spraševali o vračanju letal v Jugoslavijo, po zaključnem svetovnem zboru vojnih veteranov. Tovariš Luka, Črnogorec, ki že dolgo let vodi to turistično predstavništvo, me je začudeno pogledal in vprašal: »Menda ne boste odšli iz Rima ne da bi govorili z našim Giuseppejem?« Seveda nisem vedela, kdo je Giuseppe. Pa se mi je tisti trenutek predstavil kar sam.

Odkar je v Rimu naše turistično predstavništvo, dela v njem z vso prizadevnostjo tudi Giuseppe Maras. Porodu je iz Silbe, otoka v zadrskem otočju. Sicer pa je italijanski državljani. Mladost je preživel v Trstu, sedaj pa že več kot trideset let živi v Rimu. Izvrsno govori srbohrvaško, saj tudi vsako leto odhaja na počitnice v rojstni kraj svojih staršev.

Giuseppe Maras se je na začetku druge svetovne vojne znašel v uniformi italijanske vojske nekje na področju Dalmacije. »Lenaril« je ves čas do kapitulacije Italije in šele takrat je prišel njegov pravi čas. Takoj je dobil zvezo s partizani – borci odreda Plavi jadrani.

»Dolga je bila moja pot, dolga partizanska pot iz zaledja Zadra pa vse do Beograda.« Ponosen je, ko pripoveduje o teh stvareh. Najprej je bil v bataljonu Garibaldi v sestavi Prve proletarske kot navaden vojak; med osvoboditelji Beograda pa je korakal Giuseppe kot komandant bataljona Garibaldi.

»Moj bataljon je dobil nalogo osvoboditi Trg republike v Beogradu... in osvobodili smo ga. Po tem, ko je bil Beograd že osvobojen, se je bataljon Garibaldi združil z bataljonom Matteotti, ki je bil v sestavi 3. krajske brigade. Tem se je pridružilo tudi veliko Italijanov, ki so prišli iz koncentracijskih taborišč tako da nas je bilo v času bojev na sremski fronti med dva tisoč petsto in tri tisoč, ter je tako veliko število borcev že narekovalo nastanek brigade (ta pa je ostala še vedno v sestavi prve Proletarske divizije).«

»Maja letos nas je večja skupina obiskala kraje na sremski fronti, kjer smo se pred več kot petintridesetimi leti borili z ramo ob rami z ostalimi jugoslovanskimi borci.«

Po končani vojni se je Giuseppe Maras vrnil v Rim, kjer je še vse do konca leta 1945 nosil partizansko uniformo, in se tako oblečen udeleževal vojaških sestankov zavezniške vojske.

Je imetnik najvišjega italijanskega priznanja za udeležbo v drugi svetovni vojni in tudi imetnik visokega jugoslovanskega vojaškega odlikovanja. Je član komunistične partije Italije in borec za dobre medseosebne odnose med Jugoslavijo in Italijo.

O terorizmu in različnih manifestacijah politične nestrpnosti nam je tovariš Maras dejal takole: »Prav do bro vem, da kot napredni ljudje in komunisti ne moremo in ne smemo odgovarjati na nasilje z enakim orožjem. Mi, tu v Italiji, skušamo nenehno opozarjati našo vlado, naj primerno reagira na pojave terorizma, prirejamo manifestacije in pozivamo vse napredne ljudi, da nasilje ne rešuje problemov. Prav tu v Rimu smo imeli v kratkem precej izgrediv. Pri nas je pač tako, da je tretjina državljanov komunistov, tretjina krščanskih demokratov, v preostali tretjini pa se znajde tako skrajna levica kakor tudi skrajna desnica. Imamo torej tak položaj, v katerem je še zlasti potrebna razsodnost in pripravljenost na kompromis.«

Tovariš Maras, kaj kot dolgoletni turistični delavec, in poznavalec razmer, mislite o jugoslovanskih turistih in našem turizmu?

»Oh, še primerjati ni mogoče prvih začetkov pred leti z današnjim živahnim turističnim pretokom. Kupna moč v Jugoslaviji je izredno narasla, ljudje neprimerno več potujejo kot včasih, in tudi poceni in slabo ne potujejo več!«

Če pa bi me vprašali kaj je največji uspeh in navsezadnje tudi prispevek – moj in mojih tovarišev soborcev za dobre odnose z Jugoslavijo, potem so to vsekakor osimski sporazumi, ki so pravzaprav streha za stavbo, ki smo ji že med vojno postavili temeljni kamen.«

Res je, da igra na obrazu tovariša Giuseppeja Marasa že poklicni nasmešek, toda način, kako nam je pripovedoval o sebi, svojem delu, o tovarštvu, prijateljstvu med Italijani in Jugoslavnimi, nam je dalo čutiti, da je z nami vendarle še posebno rad pokramljal.

Bojana Žokalj-Jesih

Urh! Cerkev, župnišče, utrdba, mučilnica... Utrdba domobranskih krvnikov, mučilnica in grob slovenstva. Gozdovi tam okoli Urha še danes skrivajo marsikatero skrivnost.

Urh, kraj, kamor so trumoma vodili uporne ljudi, v katerih so hoteli že v kali zatreti sleherno misel o svobodi. Pot je vodila samo do Urha. Vrnitve v dolino ni bilo. Vračali so se le tisti, ki so bili žejni krvi, človeških življenj. »Kako strašna slepota je človeka,« je zapisal pesnik. »Slovenec že mori Slovence brata.«

Kolesje časa neusmiljeno potiska grozodejstva v pozabo. Toda ali se vse to sploh lahko pozabi? Mar ni vse to del nas, naše generacije in generacij, ki prihajajo za nami?

Urh, nekdanja cerkev, župnišče, utrdba in morišče... Je mar vse to res, se s tesnobo v srcu sprašujejo številni obiskovalci, ko nemo zro v tla in stene cerkve in mučilnice.

... Bil je božič leta 1943. Nekaj dni za njim novo leto 1944. Zvonovi na Urhu so zvonili prazniku v čast in skupaj z odmevi mitraljezov, pušk, bomb, pištolj in zadnjih krikov nedolžnih in pobitih ljudi polnili dolino pod Urhom...

Pa bi človek dejal, če so si ti krvniki že cerkev izbrali za svoja gnusna početja, če hodijo k maši in spovedi, se bodo vsi ti, zbrani okoli križanega, na Urhu vsaj malo »oddahnili« v dnevih in praznikih, ki so v debelih cerkvenih knjigah zapisani kot sveti dnevi. Pa vendar v hišah pod Urhom ljudje niso niti v »petek niti v svetek« zatisnili oči, kajti obupni klici mučenih ter zverinsko pobitih v hostah okoli Urha jim niso pustili mirnega sna in počitka.

V zadnjih dneh leta 1943 je prišlo na urhovsko utrdbo več novih domobrancev iz raznih postojank na Dolenjskem, ki so imeli navado, da so se kaj radi preoblečili v partizanske uniforme in bili v veliko pomoč in sodelovanje domačim domobrancem.

Urhovski, bizoviški in domobranci iz Polja pa so imeli navado, da so aretirancem lagali, da morajo najprej na zaslišanje in takoj zatem v internacijo. Seveda pri tem niso pozabili povedati, naj se kar najbolje oblečejo in obujejo, vzamejo s seboj tudi kaj denarja, zlatnine in drugih dragocenosti, češ da jim bo to v internaciji še kako prav prišlo, in da jim bodo morda prav te dragocenosti lahko celo rešile življenje. Toda vse te ljudi je pot vodila na Urh. Iz njega ni bilo vrnitve.

Ko so žrtve na Urhu zasliševali in jih brez obsod-

Na tiho goro ozka cesta vodi...

Skozi megleno jesensko kopreno silijo drobne lučke, lučke spomina. Zapiha veter, mnoge ugasnejo, veliko jih še kljubuje... nekatere dogorijo, druge se zopet prižigajo! Kot človeška življenja.

be zverinsko pobili, so se lotili še mrtvih. Da ne bi slučajno kdo odnesel kaj vrednega na oni svet, so vse ubite slekli do golega, si naropali njihovo imetje... Za sledove, ki naj bi jih skrivali mrtvi in gozdovi ter grape tam od Urha pa vse tja do Orljega, se na začetku njihove morije sploh niso zmenili, kajti mislili so, da je iznakaženo truplo in dobro »obdelana« glava že dovolj, da bi bilo ubitega nemogoče spoznati.

Ko pa so se začeli vojni dogodki le nekoliko drugače obračati, kot so morilci načrtovali, so začeli načrtno odstranjevati vse sledove za seboj, kolikor so pač pri tem uspeli. Pri svojem delu pa so postali tudi previdnejši. Vendar ne samo na Urhu in njeni bližnji okolici. Svoje krvave sledove so skrivali povsod, kjer so morili...

... Prvega februarja 1944 se je skupina urhovskih morilcev odpravila v Zalog. Okoli 21. ure so trkali pri Grumovih. V hišo

so vdrli trije domobranci z brzostrelkami v rokah.

Zahtevali so, da gre z njimi na zaslišanje osemnajstletna hčerka Francka, ki se je komaj pred tremi meseci vrnila iz internacije v Italiji. Starejši brat Tone je bil v partizanih, oče, mati in mlajši brat pa so bili ob Franckini aretaciji doma.

Francka je sedela na zapetku in pletla, ko je zaslišala trkanje na vežna vrata. Ob pogledu na oborožene domobrance se je dekletu silno prestrašilo. Spet je pomislilo na taborišče, na razmere, ki niso vredne človeka...

Dobro se je oblekla in obula. S seboj je vzela tudi svoje prihranke in zlato uro, da bi si s tem v taborišču lahko kaj pomagala, kajti ni verjela domobrancem, da jo bodo po zaslišanju zopet spustili domov.

Komaj dve uri zatem so slišali ljudje pod hribom pri Gmajnarju več stre-

lov, že takoj naslednji dan pa so našli otroci iz Sostrega in Zgornjega Kašlja utopljenko na zavogeljski gmajni ob Ljubljani. To je bila Francka.

Prepeljali so jo v mrtvašnico na pokopališče v Polju.

Ko je ležala Francka skoraj gola in bosa ter izropana na mrtvaškem odru, so našli vozniki peska v pesku truplo Polonce Čuda, mater treh otrok...

Vrstila so se grozodejstva. Domobranci na Urhu so se sprenevedali, češ da oni za vse uboje prav nič ne vedo!

Popotnik, ki po cesti tej hodiš, postoj za trenutek...

V cerkvi na Urhu pa je dan za dnem maševalo več duhovnikov. Spove-

dovali in obhajali so morilce, ki so pobožno stegovali svoje jezike do hostij, s čimer so jim bili vsi grehi odpuščeni, da so lahko le nekaj trenutkov zatem z novo močjo spet morili.

Urh in okolica sta se od takrat, ko je bila cerkev še zavetje domobrancev, veliko spremenila. Zdaj s cerkve že dolgo ne odmeva cerkveni zvon. Kot da je onemel spricho vsega, kar je videl. Nekdanji farovž ob cerkvi in notranjost cerkve dobivata prav sedaj drugačno podobo. Urh naj bi postal še bolj urejen spominski park, kot je bil do sedaj. In to tudi zasluži.

Branko Požun: »Moram reči, da Urh in okolico dobro poznam. Tudi o grozodejstvih, ki so se dogajala v neposredni bližini cerkve, vem veliko. Kaj je pravzaprav zdaj tisto »vedeti veliko ali malo«, je sicer težko reči, toda vse kar vem, je sramota za tisti del naših ljudi, ki jim je bila edina skrb le morija. Ni mar dovolj za slehernega obiskovalca,

da obiše samo mučilnico in pa muzej z bogato opremljenim slikovnim gradivom v cerkvi?

Menim, da kaj takega ali podobnega naša generacija ne bi storila. Res pa je tudi, da zapeljanost, kot se nekateri zgovarjajo, tudi ni opravičljiva. Zakaj so pa mnogi mladi fantje takoj vedeli, kje je njihovo mesto!«

Štefan Tripkovič: »Sleherokrat, ko obiše Urh in okolico, se vračam v dolino nekoliko zagrenjen. Je mar res vse to, kar so počeli tu gori belogardisti iz teh krajev? Sprašujem se, vem pa ne, če je slehernega belogardista, ki je strahoval tu v dolini, tam gori v gozdovih okoli Urha in Orlja pa z orodjem in orožjem moral naše ljudi, zadelo primerna kazen?«

Nevenka Peterca: »Doma sem iz vasi tu pod Urhom. Letos bom tudi končala osmi razred osnovne šole. Na Urhu sem bila že večkrat. Vem tudi, kaj se je dogajalo med NOV na Urhu, vendar ne tako strnjeno, kot bi si morda želela. Mislila sem, da se bomo o tem v šoli še posebej učili, pa kot kaže, bomo zgodovino NOV in dogodke iz naših vasi in bližnje okolice le površno spoznali. Škoda!«

Mateja Kravanja: »Prav tu pod Urhom sem doma. Veliko ljudi sleherni dan obiše cerkev, v kateri je urejen muzej, in njeno okolico, v kateri je našlo smrt preveč življenj!«

Urh vabi in opozarja hkrati. Opozarja na čase, ki se še niso toliko odmaknili od nas, da bi jih pozabili.

Urh in okolica sta že vrsto let spremenjena v naravni park in zaščitena kot zgodovinski spomenik.

Nad grobnico pa se dviga spomenik, ki sodi med najlepše tovrstne spomenike v naši republiki, ki pričajo o trpljenju, borbi in zmagi slovenskega naroda v narodnoosvobodilni borbi.

Iz cerkve na Urhu se že dolgo več ne oglašajo zvon. Utihnili so skupaj s številnimi žrtvami, ki so ob njegovih zvokih umirali mučeniške smrti.

Cerkev na Urhu je menda tudi edina v Sloveniji, kjer se ne smejo opravljati verski obredi. Zakaj ne, povedo dovolj prepričljivo številni dokumenti in slike zločincev in njihovih nedolžnih žrtev.

Skozi megleno jesensko kopreno silijo drobne lučke, lučke spomina. Zapiha veter, mnoge ugasnejo, veliko jih še kljubuje... nekatere dogorijo, druge se zopet prižigajo! Kot človeška življenja.

Tone Urbas

Branko Požun

Štefan Tripkovič

Nevenka Peterca

Mateja Kravanja

Pevski zbori so v našem boju ne samo pomagali organizaciji narodnoosvobodilnega gibanja pri izbiranju naših fantov in jih s petjem pridobivali za naš boj, temveč so v težkih dneh v ujetniških taboriščih na Siciliji, v Tuniziji, Alžiriji, Maroku, Libiji in v Egiptu z lepo narodno in bojevitostno partizansko pesmijo močno krepili moralno vseh pripadnikov NOV Jugoslavije. Pevski zbori so opredeljevali kulturno in politično poslanstvo neprecenljive vrednosti. V tistih časih je na Siciliji, med Italijani, Angleži in Američani, nato pa v deželah Severne Afrike, med Angleži, Francozi, Američani, Tunizijci, Alžirci, Maročani, Libijci in Egipčani, le malodko vedel, da obstaja v Evropi tudi slovenski narod, da ima bogato kulturo in hrabre ljudi, ki se skupaj s pripadniki drugih narodov Jugoslavije kot partizani pod vodstvom maršala Tita in KPJ borijo za lastno neodvisnost in svobodo vseh narodov. Naša pesem se je razlegala po Siciliji in Severni Afriki in slišali so jo ljudje, ki prej sploh niso vedeli, da obstajamo. Ubrano umetniško petje, s srcem zapete narodne ali borbene partizanske pesmi, so vsakogar navdušile, pa naj je bil to skromni ameriški črnski vojak, izobraženi oficir ali civilist. Ni bilo nastopa, da ne bi naši pevci želi priznanja.

Pevski zbori so delovali v vseh prekomorskih brigadah, bataljonih in tudi v večini čet. Govorili bomo o zboru, ki je bil ustanovljen v Afriki in pozneje vključen v pevske zbor NOV Jugoslavije »Srečko Kosovel«.

Po zavezniški invaziji na Sicilijo 10. julija 1943 so prišle v ujetništvo vse enote italijanske vojske, ki so bile razmeščene na tem otoku. V njih pa je bilo mnogo primorskih Slovencev, ki so morali prisilno služiti v redni italijanski vojski, ali pa so bili v posebnih kazenskih enotah (battaglioni speciali). Med njimi so bili tudi nekateri Hrvati iz Istre in Dalmacije. Osvobodene primorske Slovence in istrske Hrvate so zavezniški oddeji najprej v Panteniso blizu Palerma, kjer so imeli zanje zbirno bazo, avgusta 1943 prispele v taborišče Constantina, kjer so ustanovili lastno enoto.

Vsak večer se je v taborišču oglašala slovenska pesem, ki je ne samo družila tiste, ki so radi prepevali, ampak je privlačila tudi mnogo poslušalcev. Ta skupina pevcev je kmalu narasla na 42 fantov in mož. Ohranjen je tudi seznam članov pevskega zbora, ustanovljenega v Constantini, in sicer z dne 8. avgusta 1943.

Pozimi 1943/44 se je enota preselila iz Constantine v Corso, z njo je odšel tudi pevske zbor. V začetku niso prirejali koncertov, ampak so peli le bolj zase, priložnostno. Vendar je zbor tudi v tistem času trikrat samostojno nastopil v radiu Alžir.

Na vsak način so hoteli doseči, da bi zbor nastopil pred kraljevo misijo v Alžiru. Ker pa so jim za ta nastop črtali iz programa njihovo himno Nabusimo kose, se je zbor soglasno uprl. Sli so sicer pet, vendar so nastopili kot en mož in na vseh kapah so zažarele zvezde. Upor je uspel in dosegel so, da je v taborišču prišlo do plebiscita. Rezultat je bil za zavezniške presenetljiv. Za Tita in novo Jugoslavijo jih je od 1100 mož glasovalo 1093 in le 7 se jih je odločilo za kralja. Bilo je to maja 1944.

Štirinajst dni po tem uporu so se že vkrcali na ladjo Ville Doran, ki jih je pripeljala do Neaplja. Od tam so z

Predstavljamo pevski zbor NOV Jugoslavije »Srečko Kosovel«

Pesem – kulturno in politično poslanstvo

vlakom odpotovali v Bari, nato pa s tovornjaki do partizanskega taborišča Gravina, kjer so se naposled znašli v bratski družbi novih in starih Titovih borcev, ki so se z vseh strani zgirjali v ta kraj.

Dne 5. julija 1944 se je v taborišču Gravina pri Bariju v južni Italiji zbrala kulturniška skupina 10. SNOUB »Ljubljanske«, v kateri so bili Ivan Jerman, Rado Simoniti, Smiljan Samec, Marjan Kristančič, Vlado Golob, Drago Počkaj in drugi. Skupina je imela zvečer uspešen miting, na katerem so ob spremljavi harmonike peli

Ivan Jerman (slikan v Ljubljani 1945) je bil med ustanovitelji pevskega zbora NOVJ »Srečko Kosovel« in njegov politični komisar. Voden je zbor na koncertnih turnejah po domovini in tujini.

partizanske pesmi, brali kroniko in imeli govor. Nekako v zahvalo za lep nastop te skupine se je od nekdaj zaslišala mogočna pesem iz grl dotlej neznanega pevskega zbora primorskih Slovencev, borcev, ki so prišli iz zavezniških taborišč v Afriki v sklopu 1. alžirskega bataljona NOV Jugoslavije.

Zbor je vodil Mirko Černigoj in je imel okrog 60 pevcev. V Gravini pa se je zbor skrčil na 30 mož. Glasbenik in dirigent Rado Simoniti, ki je slišal to petje, izrazil mnenje, da bi se zbor pod strokovnim vodstvom lahko razvil v še kvalitetnejšo pevsko skupino. Predlog, da bi kazalo ta zbor obdržati, je politični komisar taborišča, podpolkovnik dr. France Hočevar takoj navdušeno sprejel, poveljnik baze NOVJ v Bariju, polkovnik Rade Pehaček pa ga podprl.

Dne 28. avgusta 1944 je prišel v Gravino revolucionar in kulturni delavec Boris Zihler. Tudi njemu kot mnogim drugim tovarišem, ki so prišli v Bari, se je zbor predstavljal s kratkim programom. Pogovorili so se tudi o imenu zbora. Zihler je predlagal, naj bi se zbor imenoval po kraškem pesniku Srečku Kosovelu. Pri tem je tudi

ostalo. Rado Simoniti je postal dirigent zbora, Ivan Jerman politični komisar, pouk glasbene teorije sta prevzela Vlado Golob in Filip Bernard, prvi solist zbora je bil Marjan Kristančič, solista pa sta kasneje bila še Vanda Zihlerova in Milan Janovski. Pevce Tone Čamernek je postal komandir in organizacijski vodja zbora, Franc Žejn pa ekonom.

Zbor je začel z načrtnim in prizadevnim glasbenim, kulturnim in političnim delom. Med pripravami na koncert je 21. avgusta 1944 prišel v Bari član NKOPJ Edvard Kar-

Rado Simoniti (slikan v Ljubljani 1945) je po nalogu Edvarda Kardelja odšel v Gravino, kjer je ustanovil pevske zbor primorskih Slovencev. Izveščal ga je tako, da je postal najboljši pevske zbor v NOVJ.

delj. Politični komisar zbora Ivan Jerman mu je poročal o delu zbora. Tovarišu Kardelju se je zdelo, da je omejitev zbora samo na primorske Slovence nekoliko preozka, in da bi ga kazalo postaviti širše. NOVJ takrat še ni imela primernega umetniškega telesa, zato naj bi prav zbor »Srečko Kosovel« postal uradni zbor NOVJ. To so vodstvo in člani pevskega zbora sprejeli kot priznanje in zaupanje.

Da bi pred nastopom v Bariju zbor preizkusili, je bil 6. septembra 1944 koncert v bolnišnici Grumo, ki je razpršil vse morebitne dvome. Potem je prišlo 11. septembra 1944 do koncerta v gledališču »Puccini« v Bariju. Kupi čestitk, vabila za nastop v zavezniških in naših bazah so bili prepričljiv dokaz, da je zbor uspel. Sledili so koncerti v taborišču Gravina ter po bolnišnicah v San Ferdinandu in Traniju (kjer je zbor posnela ameriška filmska ekipa) ter v letalski bazi NOVJ v Termoliju. Ob ponovnem prihodu Edvarda Kardelja v Bari 25. septembra 1944 pa je bilo domeneženo, da bodo zbor napotili v domovino, najprej na Vis, nato pa v Split, od koder ga bodo z letali odpeljali v Beograd.

Koncert v Quassanu 17. oktobra 1944 je zaključil dejavnost zbora v Italiji. Zbor je 21. oktobra srečno pristal na Visu, kmalu nato pa v Splitu. V Splitu je zbor priredil koncert za 5. prekomorsko brigado »Ivana Turšiča-Iztoka«, ki se je prav tedaj pripravljala na boje v severni Dalmaciji, nato pa pohod čez Velebit za preboj skozi Liko in na pohod skozi Slovenijo k 7. korpusu. Zbor je nato v snegu in mrazu nadaljeval težko pot proti Dubrovniku. Koncert v Bitoli je bil pravi triumf. Posebno navdušeno so domačini sprejeli svojo pesem »Bolen mi leži« v Si-

Pevski zbor JA »Srečko Kosovel« v Ljubljani, slikan 9. junija 1945 pred zgradbo učiteljskega doma. Koncert so izvajali v čast kongresa AFŽ. Na skrajni levi stoji solist zbora Marjan Kristančič, v sredi (z brki) sedi Rado Simoniti in levo od njega Vanda Zihlerova, solistka zbora (bila je tudi politični komisar zbora, ko se je Ivan Jerman odpravil v Slovenijo).

monitijevi priredbi. Tudi v Skopju so zbor sprejeli slovesno. V Vranju je priredil koncert za slovenske izgnance s Štajerske in Gorenjske.

Tako je zbor potoval iz Italije do Beograda polne štiri mesece.

Vrstili so se novi nastopi. Zbor je odšel na vseslovenski kongres v Sofijo in na turnejo po Bolgariji. Nastopil je v Plovdivu, Stari Zagori, Gabrovem in Plevnu. Iz Bolgarije se je vrnil v Beograd in priredil številne nastope. Ob vsem tem se je pokazala potreba, da se zbor pomnoži. Tako se je petintrideset članski zbor primorskih Slovencev pod vodstvom Leopolda Černigoja 22. aprila 1945 združil s pevskim zborom JA »Srečko Kosovel«. Dirigent Simoniti je prav v kratkem času zliil novi zbor s stari.

Vrhunec nastopov v Beogradu je bil koncert pri maršalu Titu 10. maja 1945. Kolikšno je bilo zanimanje za zbor, priča podatek, da je imel samo v Beogradu kar 28 koncertov.

S turnejo po conah »B« in »A« tedanje Julijske krajine se je sen kosovelovcev uredničil, saj so se tokrat vrnili na domačo zemljo in k nje-

nim ljudem. Sprejema, kakršnega je zboru pripravila Primorska, ni mogoče popisati. V cono »B« je zbor nastopil v Postojni, Vipavi, Tolminu (dvakrat na prostem), Cerknem, Idriji, Ajdovščini, Ivanjem gradu, Opatjem selu in Kostanjevici. V Tomaju se je dostojno poklonil spominu pesnika, po katerem je nosil ime. Dne 16. avgusta 1945 se je zbor vrnil v Ljubljano in se šest dni pripravil na turnejo po cono »A«. Ta se je začela z velikim koncertom v Postojnski jami. Po nastopu v Sežani pa se je zbor odpravil v Trzic med delavce ladje-

sist ljubljanske Opere, ki je v Pragi nastopil v vlogi Kecala iz opere »Prodana nevesta«. Po koncertu v Pragi, v mogočni »Smetanovi dvorani«, je sledila turneja v mestih Holice, Usti nad Orlici, Pardubice, Hrudin, Zlin, Brno in Bratislava. V Pragi sta zbor posneli na ploščo podjetji »Esa« in »Ultrapophon«. Tedanji predsednik češkoslovaške republike dr. Edvard Beneš je celo sprejel političnega komisarja zbora. Po vrnitvi v Ljubljano so bili člani zbora demobilizirani. Težko je bilo namreč tako dolgo držati pevce skupaj, in to na pragu njihovih domov. Slovo je bilo sicer težko, a ne dokončno.

Skoraj leto dni po razpustu je bilo treba zbor že obnoviti. V Parizu je namreč leta 1946 zasedala konferenca zunanjih ministrov, ki je med drugim reševala tudi vprašanje bodoče državne pripadnosti Julijske krajine in Trsta. Jugoslovansko politično vodstvo je sklenilo poslati tja najboljše umetniške in kulturne skupine, ki naj bi s svojimi nastopi podprle naše zahteve po pravični narodnostni meji. Med temi kulturnimi odposlanci je bil pevske zbor JA »Srečko Kosovel«, pomnožen s pevci akademškega pevskega zbora »Ivo Lola Ribar«, ki ga je vodil Miroslav Čagalović. Novi politični komisar zbora JA »Srečko Kosovel« je postal Bojan Štih. Seveda ni bilo niti enega kosovelovca, ki se ni odzval vabilu za ponovno turnejo.

Dne 3. maja 1946 se je skupina, v kateri je bilo skoraj 150 ljudi, odpravila v Pariz. Prvi koncert je bil 10. maja 1946 pod pokroviteljstvom najvišjih francoskih kulturnih, političnih in vojaških osebnosti. Ob petju marsejze je nabito polna dvorana izbruhnila v nepopisnem navdušenju, tako da so himno morali ponoviti. Turneja po Franciji je zajela še mesta Lyon, Grenoble, Marseille in Nico, pa tudi jugoslovanske rudarje v Lensu. Sledil je kratek skok v Belgijo, s koncerti v Bruslju, belgijskem radiu in v Antverpnu. V nevtralnem Švicu pa je zbor prišel ilegalno ter nastopil v Zürichu in Baslu.

Vabila za ponovna gostovanja v Franciji in Švici pa še za nastope na Norveškem in Švedskem, v Sovjetski zvezi in celo v ZDA niso mogli več sprejeti. Hoteli so domov, kjer so osirotele domače čakale njihovih rok. Po vrnitvi v Ljubljano so zapeli na železniški postaji še nekaj pesmi v Beograd odhajajočemu predsedniku slovenske vlade Borisu Kidriču. Na poslovnem koncertu v Ljubljani pa jih je v imenu Osvobodilne fronte pozdravil pesnik Oton Župančič. Zadnjikrat se je zbor zbral na Okroglici pri Novi Gorici 12. septembra 1954, kamor je prišel na veliko zborovanje tudi maršal Tito.

Za posebne zasluge pri širjenju bratstva med našimi narodi in narodnostmi, pri utrjevanju in razvijanju politične in moralne enotnosti narodov je bil pevske zbor »Srečko Kosovel« odlikovan z redom bratstva in enotnosti z zlatim vncem. Skupščina občine Ajdovščina je podelila pevske zboru NOVJ(JA) »Srečko Kosovel« domičilno pravico, njegove tradicije pa od leta 1965 dalje nadaljuje pevske zbor »Srečko Kosovel« iz Ajdovščine, ki je takrat tudi prevzel njegovo ime.

Albert Klun

V OGLED IN RAZMIŠLJANJE

O filmih, ki jih ni

Amaterska žetev na republiškem festivalu v Radomljah

Črno obrobljene strani naših dnevnikov letos, marca. Kot je papir lahek, z neko posebno težo pada na snemalno ploskev pred osemmilimetrsko barvno kamero. In potem nekaj izložbenih oken z rdečimi nageljni, z žalnim trakom ovito fotografijo. »Umr! je Edvard Kardelj«. Potem tista grozljiva neizpodbitnost pred krsto, v kateri je za dolge trenutke obmoroval tovariš Tito. In vmes fotografske reprodukcije nekega vedrega, v mladost in nenehno življenjsko rast zaverovanega človeka v krogu njegove družine. Pa glas, ki govori o delu kot osmišljanju našega bivanja, pove, da drugače, kot je živel, ne bi znal in mogel živeti.

Slovo. Protokol, ki ga namenjamo najvišjemu državniku, premešan z zresjenostjo, prizadetostjo vseh generacij, oblito z deževnimi kapljami, zajeto s posebnimi, prav nič »televizijskimi« nadržnostmi (težek paradni korak temnih vojaških škornjev ali pa premočeni lasje mladinke, kot da bi jokali namesto nje).

To je zlata plaketa za najboljši slovenski članski dokumentarni film na njegovem šestnajstem festivalu, ki ga je gostil Foto kino klub Mavrica v Radomljah ob koncu oktobra.

In presuk, kot je mogoč samo v čarovniji in domišljiji filmske kamere: nekje je na preži lovec. Buden kot gasilec. Vsake toliko časa ugotovi, ali je puška napeta. Vsake toliko časa potegne iz krušnjaka budilko, da bi videl, koliko časa pogoltne njegova budnost. Nič ni dolgečas v teh treh minutah »Lova«, ki jih je festivalu namenil amater. Samo sprašujemo se: kje? Zakaj, bi rekli, vemo. Nazadnje se nas kamera »usmili«. Odpotuje za hrbet svojega junaka, ga pokaže, kot da bi bil privezan na nekak-

šen steber, iz katerega se v posnetku izkaže, da je – prometni znak.

Pa spet zasuk kamere in na prometnem znaku je opozorilo »Divjad – 500 metrov«. (Le da na znaku ni narisana

nes ni več neznansko težko rešljiv problem.

Razumimo se torej: mimo omenjenih pobud in prebliskov, mimo nenaštetih drugih ljubiteljskih uspehov, ki vodijo bodisi v poglobljeno razmišljanje o na-

Častna straža, 11. februarja 1979 (Joco Žnidaršič)

»Umr! je Edvard Kardelj« – zlata plaketa za najboljši slovenski članski dokumentarni film.

srnjak, temveč nekakšna disnejevska miss srnica.)

To je posebna nagrada žirije za filmsko domisljico.

In to je tudi samo eden od številnih značilnih prezevov, ki opozarjajo na dejavnost, katere praktično – ni. Teoretično je še kako razvejana, saj so slovenski foto kino klubi od pionirskih preko mladinskih do članskih prijavi festivalu, očitno po samokritični selekciji, skorajda sedemdeset del, dokumentarnih, igranih in žanrskih. Praktično dejavnosti ni zato, ker je nikjer ne moremo videti. Vsi pa vemo, da filmski trak, zviti v svoji škafli, še zdaleč ni film. Da postane film tedaj, ko navduši, razneži, osupne ali razočara gledalce. Vsa doživlja, ki jih ustvarjajo kamere ljubiteljev, pa ostajajo nespoznana. Gledajo jih v klubskih okvirih, predstavijo jih na festivalih, ki jih spet gledajo člani klubov, do tako imenovanega našega gledalca« nikakor ne pridejo. V tem si delijo otožno usodo s kratkimi filmi iz profesionalne proizvodnje, imajo pa še eno zadrego povrh. V večini so posneti z osemmilimetrsko kamero, saj je šestnajstmilimetrska za ljubitelje največkrat predraga, še večkrat pa za njihovo gibčnost preokorna.

O šestnajstmilimetrski kameri teče beseda zato, ker je to pravzaprav televizijska tehnika in nobene ovire ne bi bilo, da njene posnetke (tako kot vsak večer v dnevniku) posreduje prek malih zaslonov. In tudi presnetek ozke »osemmilimetrovke« na »šestnajstko« danda-

šem življenju, bodisi v nežno občutljivi svet otroške iskrenosti, se na festivalu amaterskega filma lušči še marsikaj vrednega, kar ne bi smelo ostajati v anonimnosti.

Kako iz nje? Praksa nas žal uči, da je kratek film iz kinematografa skorajda izbrisan. Celo poklicni, celo tak, ki si na svetovnih festivalih pridobiva laskava priznanja. Ostaja namesto velikega mali ekran s svojim velikokrat praznim izgubljanjem programskih minut. Kolikokrat je svoj čas televizija posvetila ljubiteljskemu filmu?

Kdo pa je pravzaprav kriv? Avtorji zagotovo ne. In najbrž tudi televizijski programski mehanizem ni tisti, ki naj obvelja za edinega krivca (čeprav je, seveda, med glavnimi).

Amaterski film je s svojimi uspehi posameznikov – entuziastov in s svojimi povprečji v klubski krog namenjenih izdelkov vendarle člen velikih, množičnih družbenih dejavnikov. Je član Zveze tehniških organizacij Slovenije, zanj naj bi skrbela Zveza kulturnih organizacij, pa tudi samoupravna interesna skupnost za kinematografijo, Kulturna skupnost Slovenije.

Zdi se, da bi več in bolje usklajenega dela med vsemi, ki naj bi jim bila usoda slovenskega filmskega ljubiteljstva pri srcu in še akcijska naloga povrh, iz »filmov, ki jih ni«, naredila filme, ki so med nami. V filmskih gledališčih, v klubih, v šolah in – ne nazadnje, temveč najprej – v televizijskem sporedu.

Stanka Godnič

BELEŽKE BELEŽKE BELE

TITO V DELIH LIKOVNIH UMETNIKOV JUGOSLAVIJE – Dne 22. oktobra je bila v saraevski Skenderiji predstavljena mapa Tito v delih likovnih umetnikov Jugoslavije, ki so jo izdali združeni založniki Bosne in Hercegovine. V mapi je 29 reprodukcij slik in skulptur, ki so jih naredili znani jugoslovanski likovni umetniki, med katerimi so Božidar Jakac, Antun Augustinčič, Mario Mikulić, Ismet Mujezinović, Milivoj Unković, Vladimir Becić, Djordje Andrejević-Kun, Milo Milunović, Marina Detoni, Branko Šotra in drugi. (Slavojka Janković je v priložnostnem govoru rekla, »da pravi, resnični, veliki revolucionarji nikoli ne prenehajo biti izvor navdahnjenja za pesnike, slikarje, ustvarjalce – umetnike v vseh obdobjih, v vseh pogojih. Od tod je največje število tistih, ki na kakršenkoli način tovarišujejo z umetnostjo, na ta navdahnjenja odgovorilo z verzom, tonom, barvo, lastnim videnjem Titove osebnosti, njegove moči in človeške toplote, njegove neustrašnosti in plemenitosti, njegove revolucionarnosti in umirjenosti misleca, njegove modrosti in naprednosti, njegove veličine, stekane iz enostavnosti...«)

TRAJNE VREDNOSTI KARDELJEVEGA DELA – Na mednarodnem sejmu knjig, ki je bil od 24. do 30. oktobra v Beogradu, je posebno pozornost obiskovalcev pritegnila specializirana razstava Življenje in delo Edvarda Kardelja. Med tistimi, ki so dobili posebno pohvalo žirije, so tudi združeni založniki spisov Edvarda Kardelja in del o njem, ki so strnjena v zborniku Samoupravljanje, Komunist za izbor del Edvarda Kardelja v sedmih knjigah in Globus za monografijo Edvard Kardelj – življenje in delo velikana.

KNJIŽEVNOST IN JEZIK V NARODNOOSVOBODILNEM BOJU – Za zadnji jugoslovanski slavistični kongres, ki je potekal od 17. do 21. oktobra 1979 na Bledu, je bilo prijavljenih več kot 160 različnih strokovnih referatov; od tega je bilo kar 33 referatov posvečenih tematiki književnosti in jezika v našem narodnoosvobodilnem boju oziroma delu jugoslovanskih piscev, navdihnjenih z vojno in revolucijo. Od slovenskih slavistov so imeli referate na to temo: Boris Paternu »Poetika neznanega narodnoosvobodilnega pesništva 1941–1945«, Matjaž Kmecl »Zgodovina in literarna fikcija v partizanski spominski prozi«, Marjan Dolgan »Logotecnika partizanskega pripovedništva«, France Bernik »Pripovedovalec in negativni junak v slovenski prozi NOB«, Alenka Glazer »Slovenska mladinska književnost v NOB«, Helga Glušič »Razsežnost tematike NOB v sodobnem slovenskem romanu« in Franc Zadravec »Ziherlovi pogledi na literarno umetnost«. (V oceni dela sekcije za pretres enobejevske literature in njenega raziskovanja je dr. Matjaž Kmecl med drugim rekel: »Prej ali slej bo treba večjo realnostjo, kakor pa smo jo Jugoslavlani ponavadi zmogli pri teh rečeh, vse te nemajhne dosežke združiti v skupno jugoslovansko zgodovino narodnoosvobodilnega slovstva. To bi bil, trdimo lahko z gotovostjo, eden največjih spomenikov kakšnemu času, boju in volji za svobodo, kolikor jih v katerikoli literaturi sploh more biti.«)

LEŽKE BELEŽKE BELEŽ

Partizanska ljudska pesem

Fran Roš

Dedkovo zadnje pismo

Na zidu dedkovo nam pismo v okvir postavljenosti visi. A vnuki mi že znamo brati, kaj pismo to nam govori.

O dedku čuli smo in vemo, da bil je hraber partizan. Sovražniki so ga ujeli, oblitega s krvjo iz ran.

Pognali so ga v ječo, on pa še v mukah jim je kljuboval. Kot talec pa to zadnje pismo domačim je v slovo poslal: – Čez uro padel bom pod streli, izpolnil svojo sem dolžnost. Ljubite vi, kar jaz sem ljubil: pravico ljudstva in prostost! –

Ob vašem spomeniku rože cveto bogato in dehte. Na njem vklesano v kamen tudi je dedka našega ime.

(Ureja: Črtomir Šinkovec)

Pritožbe so vedno za nekoga nezaupnica

Viktor Stopar, predsednik komisije za vloge in pritožbe skupščine SR Slovenije: »Pritožbe imajo predolgo pot, zato je njihova rešitev pogosto neučinkovita.«

Viktor Stopar, predsednik komisije za vloge in pritožbe skupščine SR Slovenije: »Pritožbe imajo predolgo pot, zato je njihova rešitev pogosto neučinkovita.«

V tej mandantni dobi je predsednik komisije za vloge in pritožbe slovenske skupščine Viktor Stopar, znan družbenopolitični delavec, predvojni komunist in partijski delavec v revoluciji, član predsedstva republiškega odbora ZZB NOV Slovenije. Zanimalo nas je, kako poteka delo in kakšni so problemi pri reševanju pritožb, ki jih naslavljajo prizadeti ljudje na tovariša Tita, komisije za pritožbe in organe v federaciji in republiki. Pritožbe so v nekem smislu barometer političnega razpoloženja in lahko marsikaj povedo o konkretnem življenju, v katerem zakon, predpisi in moralne ter politične norme dokažejo svojo uporabnost in moč ali pa neučinkovitost in nedomiselnost. Pritožb zato ne moremo omejevali samo na število ljudi, ki se pritožijo, saj prizadeti v vsakdanjem življenju z razlago vsebine svoje pritožbe pritegujejo družino, znance, sosede.

– Kje bi začeli? Morda bi postavili vprašanje, ali se je sploh vredno pritoževati, ko pa so pritožbe tako dolgo na poti do rešitve? Kaj bi dejali na to mnenje, ki je razširjeno vsaj pri enem delu občanov?

»Ljudje se vedno pritožijo, ko mislijo, da se jim godi krivica, kadar so prizadeti. Res pa je, da je pot do rešitve razmeroma dolga. Mnogi mislijo, da je mogoče pritožbo rešiti kar tam, kamor je naslovljena. Pritožbe pa sredo nazaj, recimo iz maršalata in federacije v republiko, nato v občino. Potrebno je namreč zbrati mnenja, kako pritožbo rešiti. Mislim, da je prav zaradi tega najboljša in najhitrejša pot, če skušamo najprej pritožbo rešiti tam, kjer so vzroki za njen nastanek. Seveda je tu veliko težav, saj navadno tisti, ki so pritožbo povzročili, nočejo zadeve rešiti s prizadetimi na dostojen, človeški in pameten način. Predvsem bi morali ljudje v občinah, v upravi, imeti boljši odnos do ob-

čanov. Podobno pa velja za samoupravne organe in delavce skupnih služb v delovnih organizacijah.«

– Samoupravljanje gotovo terja tak pošten, človeški način reševanja zadev. Vendar pa so pogosto posređi trma, birokratizem in oblastništvo pa še marsikaj podobnega, saj bi pogosto lahko pritožbo rešili kar na mestu, če bi pritožniku priznali, da je bila storjena napaka, krivica. Ker pa tega ni...

»Rekel bi, da je pritožba v večini primerov nezaupnica komu, ki jo je povzročil. Zlasti bi se lah-

ko naši upravni organi, predvsem delavci, ki imajo neposreden stik z občani, zamislili nad svojim delom. Moram reči, da smo glede tega odnosa skoraj vsi nezadovoljni z našo upravo in delavci v njej. Ne želim posploševati, ker so tudi izjeme, ampak gotovo smo še daleč od tega, da bi bila uprava zares v pomoč občanu in delavcu. Veste, mnogi ljudje pa ocenjujejo državo, naš politični sistem, samoupravljanje in delegatske odnose edino le po tem, kako se do njih vedejo delavci v upravi ali v skupnih službah, kako uporabljajo svoja pooblastila in predpise. Svoje mnenje si torej ustvarjajo na konkretnih izkušnjah.«

– V Sloveniji imamo povprečno na leto blizu 3 do 4 odstotke pritožb, ki so naslovljene na maršalat in zvezne organe. Okrog tisoč jih dobijo in rešijo v občinah. To pomeni, da večina ne želi reševati svojih zadev v

občini, torej tam, kjer se je nekaj nepravilnega zgodilo, kjer je morebiti nastala tudi pomota pri tistem, ki se pritožuje. Kako ocenjujete to vrsto izražanja nezaupnice?

»Nekako tako, kot sem že rekel: ustvarjati bi morali razmere, da bi se lahko pogovarjali pametno in človeško pregledali stvari tam, kjer je vzrok za pritožbo nastal. Najbolj nesprijemljivo pri nasploh dolgi poti reševanja pritožb pa je, da dobi pritožbo nazaj prav tisti, ki jo je povzročil. To ni sprejemljivo in tu moramo marsikaj spremeniti, sicer bomo ostali pri znani izreku: Kadija tuži, kadija sudi. Marsikaj povzroči komu, ki se pritoži, nove težave, zaradi katerih pride do novih pritožb. Najboljši je seveda način, da že na prvi stopnji na kulturne in človeški način rešimo stvari, pošteno priznamo storjene napake in krivice, pa tudi jasno spregovorimo o neupravičenih zahtevah, ki jih ni mogoče izpolniti.«

– Posebej nas seveda zanima, kako je s pritožbami borcev. Kakšne narave so te pritožbe?

»Moram reči, da je še vedno največ pritožb zaradi stanovanj, lokacij, gradbenih dovoljenj. Včasih so nekateri menili, da smo stanovanjske probleme borcev v celoti rešili. Delno pa to ne drži. V borčevskih družinah so nastajale spremembe, zaradi katerih so se pojavljale nove potrebe po stanovanjih. Res pa je, da je bilo veliko stanovanj borcev dodeljenih in večina stanovanjskih vprašanj rešenih.«

– Slišali smo tudi očitke, češ dali smo mu stanovanje, kaj pa moremo zdaj, ko je pustil stanovanje bivši ženi. Na tak način pa res ne moremo nikoli rešiti problemov. Ali bi morda odgovorili tudi na to mnenje, ki je enostransko in moralistično. Znano je, da so nekateri borci, predvsem mladi, zajadrali po vojni v zasebno življenje, ki ni bilo dobro, predvsem zaradi pomanjkanja življenjskih izkušenj. Mnogi so te stiske razreševali tudi z ločitvami...

»Večinoma so bili tako velikodušni, da so pustili stanovanje in šli na novo začenjat življenje... Pošten partizan je navadno storil prav to. Morda neustrezne ocene res pogosto prezrejo stiske dela te nekoč mlade borčevske generacije. Vendar pa je bilo z leti veliko problemov le rešenih. Danes je več pritožb na dodeljevanje lokacij. Poglejte primer: dva brata sta imela gradbeno parcelo, ki sta si jo razdelila. Eden je takoj dobil lokacijsko dovoljenje, drugi je še po mnogo letih nima. Zakaj? Sicer pa so znani dolgotrajni postopki okrog lokacij in gradbenih dovoljenj, zato je razumljivo tudi veliko pritožb večinoma upravičenih.«

– Katere pritožbe bi bile, poleg stanovanjskih, še kritične?

»Pritožbe zaradi dvojnih let, borčevskega statusa, zaradi priznanja aktivne udeležbe v NOV. Večina teh vprašanj je rešenih, vendar pa se pojavljajo nove zahteve za nekatere kategorije, naprimer za mobilizirance v italijanski vojski, ki so prešli na zavezniško stran oziroma so bili v zavezniški vojski. Najbrž je tukaj stvar jasno določena z zakoni. Druga pa je stvar v tistih redkih primerih, ko gre za aktivne udeležence NOV, ki niso pravi čas uveljavljali svojih pravic, češ če ste me našli med borbo, me boste našli tudi zdaj, ko gre za priznanje. V nekaterih primerih pa se to ni zgodilo, in te je bilo zares potrebno rešiti in jih je treba, kolikor še obstajajo.«

– Katere pritožbe osebno najmanj marate?

»Pritožbe, sicer maloštevilne, ki pa jih nekateri pišejo kar v kopijah na vse strani in se v njih neprenehoma pritožujejo čez vse in vsakogar. Tudi ni vsaka pritožba upravičena, ljudje so včasih v zmoti glede uveljavljanja svojih pravic in uporabe predpisov. Vendar pa bi bilo prav, da bi se o stvarih poučili prej, preden se sediti k pisanju pritožbe in jo v ihti vržejo v poštni nabiralnik.«

Zapisal:
Drago Vresnik

Sedma konferenca ZPMS v Ljubljani

Uspehi in problemi so smerokazi prihodnosti

Vse polno razprav je že v pripravi na sedmo konferenco Zveze prijateljev mladine, ki je bila 24. oktobra letos v Klubu delegatov v Ljubljani, ocenilo dosežene uspehe, pa tudi slabosti in pomanjkljivosti, iz katerih naj bi izluščili naloge za nadaljnje konkretno delo.

»Naša naloga je,« pravi tovariš Franc Šetinc, »da ne ugotavljamo le načelno, kakšne so smeri nadaljnjega razvoja političnega sistema, temveč se sprašujemo, kako se bomo z Zvezo prijateljev mladine vključili v ta sistem. Zveza prijateljev mladine je ena izmed interesnih organizacij znotraj našega boja za socialistično samoupravljanje. Socialistična misel mora biti lastnina ljudi,« je še poudaril.

Potem, ko so izvolili organe konference, je tovariš Niko Lukež, predsednik ZPMS, podal nekatera aktualna vprašanja in izhodišča nadaljnje poti zveze. Delegati so zavzeto razpravljali o referatu, o poročilih za obdobje 1977–1979 in o akcijskem programu 1979–1980, v katerem so opredelili bistvene naloge organizacije, nosilce in čas, v katerem naj bi naloge opravili.

Po zaključku konference je zveza prijateljev mladine podelila tovarišu Stanetu Dolancu zlato značko ZPMS in plaketo jugoslovanskih pionirskih iger. Enajst zaslužnih posameznikov, petindvajset občinskih zvez prijateljev mladine, mestna ZPM Ljubljana ter uredništva Dela, TV-15 in Kmečkega glasu pa so prejeli spominsko plaketo ZPMS.

Iz pogovora s predsednikom ZPMS Nikom Lukežem sem strnila nekaj bistvenih misli. Kaj je bilo storjenega doslej?

»Največ uspehov so želi tam, kjer so dajali in kjer dajejo večji poudarek aktivnemu vključevanju družbenih organizacij v Socialistično zvezo kot fronto vseh organiziranih subjektivnih sil. Kjer so v krajevnih skupnostih in občinah vključili širši krog delovnih ljudi v sekcije Socialistične zveze, tam napredek ni izostal. Kot zaključno oceno dosedanjega dela bi lahko rekli, da se je ZPMS utrdila kot idejno naravnana subjektivna sila, ki deluje z otroki in za otroka oziroma za mlade v aktiviranju in pomoči staršem, kot sooblikovalec vseh pomembnih dokumentov v družbenopolitičnih organizacijah, samoupravnih sporazumov ter družbenih dogovorov in zakonov, ki pomenijo sistemsko reševanje in urejanje vseh vprašanj, zlasti pa na področjih dela same organizacije.«

Kakšni so načrti za prihodnost?

»Društva prijateljev mladine, občinske in republiške zveze bodo morale tudi v prihodnje delovati kot kritična družbena vest o vseh vprašanjih, ki zadevajo otroka, mladega človeka in družino. V vsaki krajevni skupnosti mora priti do izraza njihova dejavnost. Nujna je povezava z drugimi družbenimi organizacijami in društvi, zlasti s tistimi, ki v veliki meri vključujejo otroke in mlade v Socialistično zvezo.

Z zakonom o svobodni menjavi dela je društvom prijateljev mladine omogočena neposredna menjava dela med organiziranimi društvi in organizacijami dela v krajevnih skupnostih. S tem se krepi delegatski sistem.

Prav je, da bi pozornost namenili razvoju Zveze pionirjev, saj gre za fronto najmlajših, v katero je vključenih 270.000 slovenskih pionirjev v 800 odredih. Večji poudarek naj bi bil na idejni podobi pionirjev. Sami naj bodo načrtovalci in uresničevalci.

Zvezo prijateljev mladine in Zvezo pionirjev družijo skupne naloge. Zlasti pri prenašanju tradicij ustvarjalno sodelujejo borčevske organizacije. V prihodnje si bomo prizadevali za še bolj povezano delo z ZSMS.

»Odgovorni smo za zdravo rast mladega rodu,« pravi tovariš Niko Lukež. »Zato moramo storiti vse, da bodo zrasi v bodoče graditelje naše socialistične družbe.«

Živa Drole

Seja sekcije muzejev revolucije in NOB Slovenije v Novi Gorici

Muzej revolucije in NOB za Primorsko

V sredo, 24. oktobra 1979, je bila v Novi Gorici seja sekcije muzejev revolucije in NOB Slovenije, ki jo je vodil njen predsednik Stane Mrvič. Seje se je udeležila tudi narodna heroinja tovarišica Lidija Šentjura. Na dnevnem redu se je sta bila poročilo o pripravah za ustanovitev muzeja revolucije za Primorsko in pa problematika likovnih zbirk v muzejih revolucije.

V poročilu Goriškega muzeja je bilo med drugim poudarjeno, da na Primorskem ni posebne muzeja, ki bi obravnaval novejšo zgodovino. V okviru obstoječih muzejev delujejo le oddelki NOB. Po vsebini so raz-

stave in zbirke lokalnega pomena in ne kažejo kompleksnega pregleda razvoja NOB na Primorskem. Nekoliko širše zasnovana je le zbirka v Goriškem muzeju. Lokalne zbirke so sicer pomembne, ker so dostopne večjemu številu obiskovalcev. Toda politični, vzgojno-izobraževalni, znanstveno-raziskovalni, tehnični in podobni razlogi narekujejo nujno ustanovitev osrednjega Pokrajinskega muzeja revolucije za Primorsko. Primorski muzealci, ki so imeli že več sestankov, so odločno za to, da naj se ob ohranitvi lokalnih zbirk ustanovi tudi osrednja zbirka na temo NOB za

celotno Primorsko. Pripravljalni odbor za ustanovitev tega muzeja revolucije se je ukvarjal zlasti z vprašanjem lokacije osrednjega muzeja. Strokovni pododbor, ki je obravnaval več možnih variant lokacije, je ocenil kot najbolj primerno in realno zgradbo UJV v Novi Gorici, ki jo je v ta namen ponudila občina Nova Gorica. Poleg tega bo ta muzej razpolagal še z 250 kvadratnimi metri prostora v novem kulturnem centru v Novi Gorici. Krajevna skupnost Nova Gorica je že imenovala odbor za sanacijo zgradbe UJV v Novi Gorici. S sanacijo bodo pričeli takoj, ko bo zgradba

izpraznjena. Objekt bo najbrž možno sanirati s potresnimi sredstvi, ki so bila odobrena za poškodbe po potresu. Sanacija bo končana konec leta 1984. Tehnična dela sanacije bo vodil Zavod za izgradnjo kulturnega centra v Novi Gorici. Odprto pa ostaja vprašanje financiranja tako začetne investicije kakor tudi poznejše dejavnosti muzeja. To vprašanje bodo morale rešiti vse primorske občine.

Na seji je bila poudarjena tudi potreba po štipendiranju kadrov za potrebe muzejev.

Lojze Kristančič-Minko

Mednarodna borčevska aktivnost

Sovjetski borci pri Kostu Nadju

Predsednik predsedstva Zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije Kosta Nadj je pred dnevi sprejel delegacijo Komiteja vojnih veteranov Sovjetske zveze, ki je kot gost mestnega odbora ZZB NOV Beograda prisostvovala slovesnostim ob petintridesetletnici osvoboditve našega glavnega mesta.

Kosta Nadj se je v zdravici obrnil k vodji sovjetske delegacije, Vladimiru Sudecu, maršalu letalstva, heroju Sovjetske zveze in heroju SFR Jugoslavije, z besedami: »Zelo sem vesel, da imam priložnost pozdraviti vas v naši deželi, vas, naše prijatelje in vojne tovariše iz skupnega boja proti fašističnemu sovražniku v drugi svetovni vojni.«

»Ta jubilej Beograda je naša in tudi vaša proslava, ker so v bojih za osvoboditev našega glavnega mesta skupno prelivali kri borci narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije in borci Rdeče armade. Mi smo se v naši državi pod vodstvom KPJ in tovariša Tita srdito borili in izbojevali svojo svobodo. Ponosni smo na naš boj in na milijon in sedemsto tisoč padlih v drugi svetovni vojni,« je dejal general Nadj in tudi poudaril, da nikoli ne bomo pozabili vlog in žrtev tudi sovjetskih narodov, ki so jih žrtvovali v boju proti fašizmu.

B. Ž. J.

Seja občinskega odbora ZZB NOV Jesenice

Pobuda tovariša Tita

Občinski odbor ZZB NOV Jesenice je z vso resnostjo in odgovornostjo sprejel stališča in pripombe, ki so bile podane ob razpravi o kolektivnem vodenju in odgovornosti v borčevski organizaciji.

Razvijanje kolektivnega dela in odgovornosti pomeni nadaljevanje delovanja, kakršnega smo se borci NOV vadili in navadili še med NOV, ga razvijali in negovali v povojni izgradnji, torej v vsem povojnem revolucionarnem obdobju, saj smo vse do danes morali biti vsak po svojih močeh in sposobnostih v prvih vrstah in povsod tam, kjer so bile naloge in iz njih izvirajoče akcije najtežje. Kljub vsem poskusom reakcionarnih domačin in tujih sil smo pod vodstvom CK ZKJ in tovariša Tita, ki je bil vsa leta prvoborec za kolektivno delo in odgovornost, zmagovali in premagali vse ovire, ki so se nam postavljale na vsej poti do danes. Danes, jutri in dokler bomo mogli, se bomo borci borili. To je naše poslanstvo, to je zraslo v nas, za hitrejšo in doslednejšo razvijanje delegatskega sistema, večjo demokratizacijo in podružabljanje odločanja ter učinkovitejšo delo vseh organov in institucij našega političnega sistema. Uresničevanje pobude bomo povezovali z uresničevanjem smeri razvoja samoupravnih družbe, ki jih vsebujejo študija tovariša Kardelja, stališča in zaključki XI. kongresa ZKJ in VIII. kongresa ZKS, kakor tudi sklepi, ki jih je v

zvezi s tem sprejelo predsedstvo ZKJ. Vse navedeno terja, da se vsebina in metode dela družbenopolitičnih organizacij, torej tudi ZZB NOV, vedno bolj prilagajajo zahtevam in odnosom, ki jih terjata demokratizacija družbe in delegatski sistem.

Slabo in škodljivo bi bilo za našo borčevsko organizacijo pa tudi za druge, če bi smisel in pobudo kolektivnega dela in odgovornosti omejili le na organizacijski ali kadrovske pristop oziroma probleme vodstev, ne da bi pri tem ocenili odnose, ki nastopajo med vodstvom in članstvom, vpliv članstva na delo vodstev, javnost njihovega dela, odgovornost in podobno.

Izhajati moramo iz analiz, ocen in izkušenj dosedanjega uveljavljanja sistema socialistične samoupravnega demokracije kot celote, vseh njenih delov ter še posebej dosedanje dejavnosti vseh subjektivnih sil, zlasti družbenopolitičnih organizacij, vplivne vloge in odgovornosti za družbeni razvoj in reševanje konkretnih družbenih vprašanj. Potrebno je temeljito videti negativne pojave, kot so forumsko delo, odločanje posameznikov ali posameznih skupin v imenu forumov ali organizacije, neodgovornost, premajhno javnost dela, itd.

Poznati moramo zlasti vzroke za njihovo nastajanje, okoliščine, v katerih se pojavljajo ter smotre nosilcev takih pojavov. To smo borci dolžni videti in odpravljati v lastni organizaciji in v vseh

drugih, kjer se pojavljamo ali delujemo. Prav tako smo borci v prvi vrsti dolžni imeti pred očmi, da z razvijanjem demokratizacije naše družbe nenehno krepimo enotnost, trdnost in varnost naše družbe ter s tem njeno stabilnost. Pri vseh prizadevanjih ni dovolj, to moramo vedeti, da bi se izčrpavali le z reformiranjem institucij pa tudi naše organizacije. Odločilna je sprememba odnosov, odločilna je in bo naša prizadevanost v tem, da bomo delovali aktivno, kolektivno in enotno, znotraj in izven naše organizacije, predvsem pa v SZDL.

Iz tez, ki smo jih prebirali, obravnavali in razpravljali, je razvidno, da moramo pri izvajanjih in uresničevanju Titove pobude v organizaciji ZZB NOV izhajati iz stališč v navedenih tezah.

V predsedstvu OO ZZB NOV Jesenice in odborih krajevnih organizacij ZB NOV smo se opredelili za pravilnost izhodišč o bodoči organizaciji in organiziranosti ZZB NOV. Pripomba, da je organiziranost naše organizacije skoraj taka, kot je za uresničevanje pobude tovariša Tita potrebna, je bila na seji predsedstva umestna.

Po končani razpravi je občinski odbor ZZB NOV Jesenice sprejel sklepe in predloge za delo krajevnih organizacij ZB, pri čemer je ugotavljal, da so krajevni odbori že sedaj aktivni na način, ki skoraj ustreza predlaganemu. V prihodnje bodo ti odbori delovali še natančneje v duhu Titove pobude, tako da

bodo tudi mandate članov odborov in predsednika ter podpredsednika omejili na dve leti, oziroma da se bo vsaj polovica članstva odborov menjala vsaki dve leti. Vsak član odbora krajevne organizacije bo imel določeno nalogo, na letnih skupščinah bodo še vedno ocenjevali delo v preteklem letu, uresničevanje sklepov in tudi uspešnost delovanja odborov ZB.

Občinski odbor ZZB NOV bo tudi v prihodnje obravnaval vsa pomembna vprašanja v občini ter zavzemal do njih stališča, skrbel pa bo tudi za še boljše povezavo s krajevnimi odbori ZB, za še hitrejšo reševanje nekaterih nalog in za še uspešnejše dogovarjanje za skupne akcije.

Na seji občinskega odbora ZZB NOV Jesenice so se podrobneje dogovorili, kako bodo reševali še vrsto borčevskih vprašanj. Glede novogradnje in obnove nekaterih spomenikov in spominskih obeležij NOV v občini Jesenice pa so sklenili, da je potrebno k nalogi pristopiti načrtno, pridobiti vso ustrezno dokumentacijo (osnutke, načrte, dovoljenja) in določiti vrstni red za uresničevanje teh nalog (za kratkoročno in srednjeročno načrtovanje). Hkrati so poudarili, da morajo biti vsi zgornj omenjeni predlogi in načrti usklajeni s predlogi krajevnih institucij, služb, z zavodom za spomeniško varstvo ter, če je potrebno, tudi z mnenjem republiškega odbora ZZB NOV Slovenije.

S. I. B. Ž. J.

Seja komisije za vojaške invalide pri predsedstvu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije

Vse o Strunjanu

Minuli ponedeljek je seja komisije za vojaške invalide potekala nekoliko drugače od običajnih sej. Že zato, ker ni bila v Ljubljani, ampak v Strunjanu. Vse točke dnevnega reda so obravnavale prav vprašanja poslovanja, razvoja in organiziranosti tega doma in člani komisije so se o marsikateri podrobnosti lahko prepričali na kraju samem. Tako je predsednik sveta doma vojaških invalidov poročal o delu v domu, tamkajšnji zdravnik dr. Jenko pa je komisijo seznanil s tem, kako poteka zdravljenje pacientov; člani komisije so si z zadovoljstvom ogledali še napredovanje del pri gradnji novega objekta tega doma. Z veseljem so ugotovili, da dela potekajo skoraj brez zastojev in po dogovoru.

B. Ž. J.

ČRNA NA KOROŠKEM

Osnovnošolci so obiskali spominska obeležja

Krajevno združenje borcev iz Črne je že vsa leta tesno povezano s šolsko mladino na osnovni šoli Miloša Ledineka v Črni. Mentorica krožka na šoli je borka, tovarišica Tončka Grabner. V tem letu so organizirali več srečanj med borci in otroki. Borci so šolarjem po razredih pripovedovali o svojih doživetjih iz časa NOV.

Prejšnji ponedeljek so organizirali izlet v naravo. Preko 450 šolarjev je obiskalo spominska obeležja. Šolarji so uredili grobove, očistili okolico, položili k obeležjem vence in prižgali sveče.

Prva skupina 50 šolarjev je obiskala Javorje. Tu je na Počevevi hiši spominska plošča petim domačinom, ki so jih 10. avgusta 1944 umorili pri žetvi pšenice.

Druga skupina 100 šolarjev je obiskala grob treh padlih borcev 14. udarne divizije, ki so padli spomladi leta 1944. Ta skupni grob je na Kramarici pod Smerkovcem.

Tretja skupina šolarjev je odšla na požgano Porberskovo domačijo, kjer stoji spominsko obeležje, ki pripoveduje, da so Nemci spomladi leta 1944 požgali domačijo. V gorečo hišo so vrgli dva ranjena borca iz 14. udarne divizije in na gospodarja in gospodinjco, ki so živi zgoreli.

Večja skupina šolarjev je odšla v Podpeco, kjer je več obeležij. Ena skupina šolarjev je odšla na Ježovo v Bistro, zadnja skupina šolarjev pa je odšla v Bistvo na Mlinarsko. IGNAC ZDOVC

Udeleženci izleta na Ostrem vrhu. (Foto: Polde Meh)

ŠALEK PRI VELENJU

Izlet

Člani borčevske organizacije iz Šaleka pri Velenju so se v velikem številu udeležili izleta na Ostri vrh k spominskemu obeležju. Pot so nadaljevali preko Selenega Pohorja do Velenja.

POLDE MEH

KOSTRIVNICA

Aktivisti in kurirji na Boču

Prvo srečanje aktivistov in kurirjev okraja Rogatec je bilo 13. oktobra 1979 v Kostrivnici pod Bočem pri Rogški Slatini.

Srečanje po petintridesetih letih je organizirala krajevna skupnost Kostrivnica ob sodelovanju ZB NOV tega kraja in občinskega odbora ZB NOV iz Šmarj pri Jelšah ter drugih družbenopolitičnih organizacij tega kraja.

Tega dne smo se zbrali pred gasilskim domom v Kostrivnici. Pred slovestnostjo smo položili venec k spomeniku padlim borcem in počastili njihov spomin.

Predsednik krajevnih skupnosti, tovariš But, nas je pozdravil in orisal razvoj in delo krajevnih skupnosti, ki ima zaradi šibke gospodarske baze težave z razvojem kraja. S svojim prostovoljnim delom so uspeli zgraditi nov gasilski dom, v katerem je zelo lepa dvorana za prireditve in druge potrebe kraja.

Po prireditvi je bil tovariški večer, kjer smo obujali spomine iz NOV, pa tudi o delu in življenju, ki ga živimo sedaj, je tekla beseda. Pogovarjali smo se tudi, da bi zbrali spomine, jih zapisali ter jih posredovali osnovni šoli Kostrivnica za njihovo kroniko.

Naslednji dan smo obiskali ljudi na domovih po prostoru Boču, ki so nam v času NOV nudili vse, kar so imeli. Ti ljudje še danes živijo zelo borno. Njihova stanovanja so slaba, skromno zemljo pa obdelujejo z že preživelo kmetijsko opremo. Mladi so večinoma odšli za boljimi kosmi kruha v dolino, starejši pa le še životarijo. Na srečo je nekaj izjem.

Družbeno pomoč dobivajo le nekateri, mnogi pa tudi v zadnjem možnem roku niso vložili dokazil o sodelovanju v NOV. Naj navedem primer. V Čači vasi, menda je na hiši štev. 15, mi je žena pripovedovala, kako je morala prodati edino kravo (od treh govedi), da je lahko prekrila svojo hišico. Ko sem jo vprašal, kaj pa je z mlekom, mi je odgovorila: »Kupujem ga.«

Zob časa bo v teh vaseh opravil svoje. Male prikupne domačije bodo opustele, hribovito zemljo pa bo porasel gozd; le malokateri bodo ostali na Boču.

Mi vsi, ki smo preživljali te težke čase s temi ljudmi, vemo, da je v tistih dneh prišla prav vsaka streha, vsaka skorja kruha in vsaka pest suhega sadja. Ali se je za njih čas ustavil? Da bi se nikdar ne vrnili taki časi. To je želja vseh ostarelih ljudi na Boču in tudi nas.

MILAN GARANTINI

SLOVENJ GRADEC

V spomin padlim ob dnevu mrtvih

Težko bi našli kraj v slovenjgraški občini, ki ni prepojen s krvjo najboljših sinov naših narodov. Kar 62 spomenikov in spominskih obeležij, na katerih je vklesanih 324 imen, nas spominja na padle borce in aktiviste, ki so darovali svoja življenja za svoje ljudstvo in svetlejši dan nas vseh.

Ob dnevu mrtvih sorodniki, preživeli borci, aktivisti in prijatelji obiščejo grobišča, položijo nanje cvetje, prižgejo sveče in tako obudijo spomine na žrtve preteklih vojn. Pred grobnico narodnih herojev je bila žalna komemoracija, ki jo je pripravila krajevna organizacija SZDL ob sodelovanju osnovne šole Franja Vrnunč in pihalnega orkestra Slovenj Gradec.

ADOLF ANKON

BRASLOVČE

Tekmovanje mladih v znanju

V Braslovčah je bil pred kratkim kviz na temo SKOJ-ZSMS 1919-1979. Pod pokroviteljstvom in vodstvom OK ZSMS Žalec so člani OO ZSMS Braslovče lepo pripravili prireditveni prostor v osnovni šoli Vlado Bagat. Poleg drugih gostov so bili prisotni tudi nekdanji skojevci.

Neposredno pred začetkom javnega kviza so imeli pisne teste znanja, tako da so na javnem kvizu sodelovale samo tri ekipe. V znanju so se pomerile med seboj OO ZSMS iz Galicije, Grobelj in Braslovč. Največ znanja in morda tudi tekmovalne sreče je imela ekipa OO ZSMS iz Grobelj pri Preboldu, ki je zasedla prvo mesto in bo zastopala OK ZSMS tudi na regijskem tekmovanju »Mladost v pesmi, besedi in spretnosti«. Zanimivo je, da je OO ZSMS Grobelje najmlajša OO ZSMS v občini, saj je bila ustanovljena šele pred nekaj meseci, da pa je v času svojega delovanja dosegla že veliko uspehov.

DARKO NARAGLAV

ŽALEC

Pohod ob spominskih obeležjih

Občinska konferenca ZSMS Žalec je v počastitev šestdesetletnice skojevske organizacije in štiridesetletnice pokrajinske konference Skoja organizirala dvodnevni pohod ob spominskih obeležjih predvojnega revolucionarnega gibanja in NOB.

Za pohodnike se je pot začela v Preboldu pred spomenikom žrtvam fašizma. Od tu so po položitvi venca nadaljevali pot do Šmiglove zidanice, kjer je bila leta 1938. 1. konferenca KPS. Seznanili so se s pomembnostjo te konference in nadaljevali pot preko Grajske vasi do Gomilkega, kjer so se za kratek čas ustavili pred spomenikom žrtvam okupatorjevega terorja. V mraku so prispeli do Braslovč, tu položili cvetje pred spomenik žrtvam, nato pa prisostvovali kvizu na temo Skoj-ZSMS 1919-1979. Naslednji dan se je njihova pot nadaljevala preko Letuša, Šmartnega ob Paki do Gore Oljke, kjer so položili lovorov venec pred spominsko obeležje, posvečeno štiridesetletnici pokrajinske konference Skoja.

DARKO NARAGLAV

Mladi iz Žalca med pohodom

SLOVENSKA BISTRICA

Skrb za borce

V občini Slovenska Bistrica imajo posebno komisijo, ki od leta 1968. uspešno rešuje stanovanjsko problematiko borcev NOV. Trenutno imajo borci enajst stanovanj. S krediti pa še posebej pomagajo borcem pri novogradnjah ali adaptacijah.

Nastajajo pa še stanovanjske težave pri kmetih borcih, ki živijo na svojih kmetijah kot preužitkarji. Običajno imajo le-ti boren kotiček brez ustreznih sanitarij. Prav tem borcem pa zadnji čas posvečajo v občini večjo pozornost. Nekaj teh primerov so že rešili v zadovoljstvo članov ZB NOV. Na terenu pa imajo tudi precej starih in bolnih članov ZB, ki jim pomagajo s pomočjo patronažne službe pri KS.

FRANJO HOVNIK

PLANICA POD POHORJEM

Spominsko obeležje

Zadnje nedeljo v oktobru so pri Perkovem križu nad vasjo Planica v osrčju vedno zelenih in tajinstveno šumečih pohorskih gozdov odkrili spominsko obeležje kot spomin na pomembno partizansko javko med zadnjo vojno.

Spominske svečanosti se je udeležilo precejšnje število domačinov, zlasti nekdanjih borcev, aktivistov s tega sicer znanega partizanskega območja. V spomin na te dogodke je ZB NOV Fram skupaj z drugimi političnimi organizacijami kot tudi lovci pripravilo tovariško srečanje.

F. HOVNIK

KRANJ

Srečanje kurirjev in vezistov z delavci PTT Kranj

Na povabilo delovne organizacije PTT Kranj so si v petek, 26. oktobra 1979, popoldne kurirji in vezisti NOV Gorenjske ogledali prostore tega kolektiva. Na prisrčnem sprejemu sta udeležence, ki jih je bilo približno 30, pozdravila glavni direktor PTT Kranj Henrik Peternelj in Silvo Novak. Za pobudo in topel sprejem se je v imenu nakdanjih kurirjev in vezistov NOV zahvalil France Gracar, predsednik pododbora vezistov NOV za Gorenjsko. Pri tem je poudaril, da je bil to prvi takšen sprejem, ki bo vsekakor zelo dobra osnova za nadaljnje sodelovanje.

Udeleženci so si nato ogledali pisemski, paketni telefonski in telegrafski oddelek pošte v Kranju ter vse naprave v telefonski centrali, ki ima že osem tisoč priključkov. Zaradi novih potreb je poslopje postalo že premajhno in bodo morali zgraditi večje. Po ogledu skladišč za rezervne dele in kable so udeležencem pripravili večerjo. Obujali so spomine in se seznanjali z novimi načrti in nalogami, ki jih v okviru modernizacije predvsem na področju zvez predvidevajo v PTT službi.

BRANKO BLENKUŠ

Udeleženci srečanja kurirjev in vezistov NOV z delavci PTT Kranj.

Mitraljez na grobu mrtvega partizana

Ivanje selo je vasica, streljaj oddaljena od Rakeka. Hiše se zgoraj na vasi tesno stiskajo ena k drugi in zdi se, da hiše, ki stojijo spodaj ob obeh straneh ceste, sploh ne sodijo k vasi. Nova avtocesta pa je še bolj razpolovila vas. Tudi okoli vaške cerkvice in pokopališča je zraslo nekaj hiš, ki jih ob dogodku, ki se je Jožici Simšičevi, mladi skojevki, globoko vtisnil v spomin, še ni bilo.

Cerkev je bila na samem, obdana z zidom in težkimi škripajočimi železnimi vrati, za katerimi je bilo urejeno zadnje prebivališče krajanov.

»Bila je pomlad leta 1945. Okupatorju kot da še ni dovolj žrtev in krvi. V vasi in po dolgi prašni cesti,« se

Ta naš načrt smo morale naslednji dan zaupati tudi staršem. Toda šlo je lažje, kot smo prvotno mislili.

Za domobranske patrulje smo vedeli, kje in kdaj hodijo, težje je bilo zvedeti za njihove zasede, toda kljub temu sva se s Tilko odločili, da bova odnesli lep venec z dvajsetimi vtaknimi rdečimi tulipani na svežo gomilo mladega partizana natančno ob eni uri ponoči.

Večer pred najino akcijo je bilo v naši hiši vse tiho. Sedeli smo v temi ob odgrnjenih oknih in opazovali obhod zadnje sovražne patrulje skozi vas. Vseh nas se je letoval poseben nemir. Nam bo uspelo ali bomo ta podvig plačali z življenji?

spominja Jožica, »se tisti dan ni dogodilo nič posebnega. Kar naenkrat pa zagledamo sovražno kolono mrkih ljudi, ki so gnali mladega partizana po cesti proti Lazam. Fantu še ni bilo dvajset let in nič kaj dobrega se mu ni obetalo, to smo vedeli!

Ustrelili so ga nedaleč od naše vasi. Pokopati pa ga je moral vaški mežnar. Pogreba se ni smel nihče udeležiti. Ubijalci so prepovedali celo šopek trobentic, ki so že silile izpod zaplat snega na sončnih legah.

Mi, mladi skojevci v vasi, smo videli v tem partizanu tudi našega vrstnika in nismo mogli verjeti, da je moral umreti tako mlad.

S sosedovo Tilko, skojevko in dobro prijateljico, sva hitro ukrepali. Ko sva v Trstu zamenjavali maslo za moko, sol in cigarete, ki so se kaj kmalu znašli pri partizanih, sva kupili še 20 rdečih tulipanov. Srečno sva jih prinesli domov.

Zdaj sta nama priskočila na pomoč še najina mlajša brata Ivan in Tone, ki sta prinesla iz gozda veliko zelenja. Še tisto noč smo skrivaj v najoddaljenjšem delu kleti pletli venec. Policijska ura je še vedno veljala in gorje, če bi nas kdo zalotil samo pred hišo, kaj šele pri našem delu.

Venec sva s Tilko zavili v staro mamino ogrinjalo. Previdno in čisto po tiho sva se izgubili v noč. Korakoma sva se približevali pokopališču. Mar nama bo res uspelo? Na pot nazaj domov nisva niti pomislili. Pot se je vlekla v nedogled. Toda kaj je na oni strani cerkvenega zidu? So res tam samo grobovi ali čaka v zasedi sovražna patrulja? Naj bo kar hoče! Stopili sva za obzidje, na grob položili venec in se spet izgubili v temi. Kako sva s Tilko prišli domov, še danes ne vem. Vem le to, da so se domači oddahnili, ko so me zopet videli doma.

Še isti dan so domobranci zvedeli za svež venec na grobu ubitega partizana. Sumili ali pa so se samo delali, niso nikogar iz vasi, temveč so mislili, da so prinesli venec na grob partizani. In še isto noč in ves naslednji teden je stal na grobu namesto venca mitraljez in ob njem številčna dobro oborožena zaseda, ki je čakala, da se nočni obiskovalci še vrnejo.

Ta akcija je bila naša akcija. Zrasla je v naših srcih. Z njo smo se želele oddolžiti mlademu partizanu in vsem tistim, ki na grob niso nikoli dobili niti drobne cvetice!«

T. U.

Kdo je kriv za skrhane medsebojne odnose v gornjeradgonski opekarni?

»Primer Sablar« nenadoma na površju

Do včeraj za »primer Sablar« v gornjeradgonski opekarni ni vedel nihče. Vsaj tako kaže. Tako rekoč čez noč pa je postal velika stvar, zalogaj, ki ga bo težko pogoltiti, z njim je povezanih veliko neprijetnosti, ki se jim reče tudi nesamoupravno obnašanje, menda v prvi vrsti zlasti vodilnih uslužbencev v tej delovni organizaciji.

V gornjeradgonski občini, podobno pa je tudi drugod, obstaja praksa, da posebne delovne skupine, ki delujejo v okviru občinske konference ZKS, od časa do časa obiščejo delovne organizacije, da bi se podrobneje seznanile z samoupravnim (ali nesamoupravnim!) življenjem v posameznih delovnih sredinah. Tako je pred nedavnim prišla na vrsto tudi gornjeradgonska Opekarna. Spoznanja, do katerih so prišli v pogovorih z vodilnimi delavci tega kolektiva, so bila močno vznemirljiva.

»Skratka, nam je dejal sekretar občinske konference ZKS Gornja Radgona, zgolj slučajno smo izvedeli marsikaj, kar nas je še posebej razburilo, posledice pa so več kot očitne. Ugotovili smo namreč precej samopašno, nesamoupravno obnašanje vodilnih ljudi, naleteli na pomanjkljivosti v sistemu nagrajevanja, spoznali skrhano delovanje osnovne organizacije ZK in celo poizkuse oviranja njene aktivnosti s strani vodilnih ljudi v kolektivu.«

Rajko Kotnik je naštel še osupljivo število napak, ki so vse po vrsti takšne, da jih nihče ne more prezreti in zaradi katerih je jasno, da je v Gornjeradgonski Opekarni nekaj vedno narobe. Močno napeto struno precej neuglašanih samoupravnih viž je do nevarnega drhtenja pripravila še izjava nekdanjega borca Tomšičeve brigade, Antona Sablarja, ki je dejal, da ima enega najmanjših osebnih dohodkov, da dela na delovnem mestu, ki se ga otepa kdor le more, in ki je tudi eno najtežjih, če že ne najtežje v vsej Opekarni, da nikakor ne more izkoristiti dopusta, ker ga ne more nihče nadomestiti... Sablar se do sedaj ni nikoli pritožil, niti ni tarna, le opozoriti je hotel na krivico.

Rajko Kotnik skupaj s člani komiteja OK ZKS Gornja Radgona od dneva obiska v Opekarni natanko ve, da bo treba zadevo kaj kmalu temeljito razčistiti. Vodstvu delovne organizacije so že izrekli nezaupnico, še posebej direktorju Adolfu Vrbnjaku, ki je tik pred tem nekako demonstrativno zapustil vrste Zveze komunistov, čeprav je bil njen član od 17. februarja leta 1960. Odločitev gotovo ni bila na mestu in bi se o njej dalo razpravljati, toda to je stvar Adolfa Vrbnjaka in radgonskih komunistov.

Ni naša stvar, razčiščevati odnose v Opekarni, smo zapisali, vendar se ne namera-

V Gornji Radgoni se o »primeru Sablar« in o Opekarni precej govori...

vamo ustaviti. Zanima nas torej »primer Sablar«.

V Opekarni smo brez težav prišli do direktorja Adolfa Vrbnjaka. »Vedel sem, da je mož borec. Ni res, da Sablar opravlja najtežje delo. Nasprotno: to je eno lažjih del, še posebej zato, ker je invalid. Da ni težko, pove že dejstvo, da smo ga v njegovi odsotnosti zamenjali s šolarji, torej v času počitnic. Na dopust ni mogel zaradi pomanjkanja delavcev. Nihče ga ne bi mogel zamenjati (!). Ljudje pri nas nočejo delati, ker je to delo težko in umazano. O »primeru Sablar« nismo nikoli razpravljali, privlekli so ga na dan šele sedaj. Da opraviho z menoj. Ker se nisem strinjal z nekaterimi dejstvi.«

Antona Sablarja, ki je kar naenkrat postal »primer Sablar«, nismo dobili na delovnem mestu, ker je tisti dan delal popoldne, pač pa smo zaposlili za njegovo plačilno listo. Tovarišica, ki nam jo je prinesla, je bila sicer sila ustrežljiva, menda je bila računovodkinja, pač pa ji nikakor ni šlo v račun, da nameravamo vtikati nos v plačilne zadeve. Kar vidno užaljena je bila, ko smo povprašali, če je bil njihov delavec Anton Sablar v partizanih in od kdaj, kot da gre za njeno osebno stvar. Odločno je zanimala njegovo partizanstvo, naposled pa zmagoslavno pokazala še delovno knjižico, kjer teh podatkov res ni. Ni kaj, bila je dosledna: pokazala nam je delovne knjižice, kjer so imeli ljudje, zaposleni v Opekarni, priznan en (1) dan udeležbe v narodnoosvobodilni vojni. Sablar, ne, ta pa res ni bil!

Adolf Vrbnjak je imel prav: Sablar ni najslabše plačan delavec v Opekarni. To smo ugotovili, so pa bili osebni dohodki tisti mesec, ko je delovno organizacijo obiskala posebna skupina občinske konference ZK, izjemno skromni in tako tudi Sablar ni dobil kaj dosti več od 3500 dinarjev.

Brskanje po neljubi zadevi bi ostalo nedorečeno, če ne bi obiskali občinskega odbora ZZB NOV Radgona in zaprosili za pogovor o »primeru Sablar« še njegovega predsednika, Staneta Čerčiča.

»Pravzaprav smo presenečeni, saj Sablar nikoli ni iskal pomoči pri nas, četudi to naši borci večkrat delajo. Res je, da smo se z njim nekajkrat pogovarjali, mu skušali pomagati v njegovem nekoliko neurejenem življenju, ki je seveda posledica določenih razmer, o tem primeru pa doslej nismo bili obveščeni. Če je karkoli narobe, bomo zagotovo ukrepali.«

Smo pa v Gornji Radgoni slišali tudi nekatera mnenja, ki po svoje ilustrirajo »primer Sablar«. (Mimogrede, Sablar ima priznано udeležbo v narodnoosvobodilni vojni od 14. 11. 1944 do 15. 5. 1945, ko je bil v Tomšičevi brigadi). Med drugim, da je prav čudno, da so šele sedaj privlekli na dan njegov primer, ko pa je vendarle znan že precej časa. Tudi to, da se je Opekarna morala precej samostojno, brez pomoči, otepati s problemi. Da je gašenje požara precej draga reč, saj bi ga bilo moč preprečiti že prej, pa se na to ni nihče spomnil.

»Primer Sablar«, tako se zdi, je bolj kot ne orobnega pomena, četudi že nekaj časa burka duhove in najverjetneje le podlaga za precej bolj vroča dogajanja v Opekarni. Navsezadnje, tudi za nekdanjega tomšičevca z močno načetimi živci bi se najbrž našlo kakšno delovno mesto, od koder bi lahko odšel vsaj na zasluženi dopust, ki so mu ga preprečile neurejene razmere v delovni organizaciji. Z več pozornosti pa bi se dalo odpraviti, če že ne v celoti, pa vsaj deloma, tudi ostale nevšečnosti, s katerimi se Sablar spopada.

Milenko Strašek

Iz doline Idrijce v Dolenji Trebuši pelje na Oblakov vrh zelo dobro vzdrževana in dovolj široka makadamska cesta. Na njej za čudo ob današnjem stanju drugih makadamskih gorskih cest sploh ni lukenj in luknjic, od Dolenje Trebuše do Oblakovega vrha pa je le devet kilometrov zanimive in nenevarne vožnje. Vse do vrha nismo srečali niti enega avtomobila, na vrhu pa jih je bilo nekaj, ki so se pripeljali iz idrijske smeri. Vozniki smo bili približno iste starosti, vsi z družinami ali znanci in vsi smo si zdaj s tega zdaj z drugega pobočja ogledovali okolico. In brez besed smo vedeli: vsi starejši smo si prišli ogledat prizorišče srdite bitke na tem kraju pred petintridesetimi leti.

Oblakov vrh sploh nima »vrha«, kot bi si kdo mislil. Vrh je pravzaprav gorsko sedlo, kjer se zemljišče z ene

trov ena od druge, a da ena za drugo nista vedeli, umikali po istem pobočju v hrib. Nemci so se hoteli preko Oblakovega vrha po cesti po dolini Kanomlje vrniti v Idrijo, enote 9. korpusa pa se s Cerkljanskega preko Oblakovega vrha umakniti proti Čepovanu. Ko pa sta se koloni srečali, so Nemci mislili, da jim želijo partizani preprečiti vrnitev v Idrijo, partizani pa, da jih Nemci želijo potisniti nazaj proti Idriji in tam uničiti. Zato toliko jurišev z ene in druge strani.

Bazoviška in vedevejevci

Na širšem področju Cerkljanskega so se sredi julija leta 1944. zbrale skoraj vse enote 30. in 31. divizije. Nemci so z vseh strani lezli proti Cerkljanskemu: Iz Idrije, iz Gorenje vasi v Poljanski dolini, iz Baške grape in Mosta na Soči. Povsod je pokalo in

pe, začel proti Idriji umikati bataljon »Heine«. Pri vasi Ravne sta v temni, rahlo deževni noči, trčili predhodnici nemške in Vojkove brigade.

Vojkovci so bili uspešnejši in so Nemce nagnali v beg, toda prav zaradi tega spopada je štab korpusa menjal načrt pohoda v prepričanju, da so Nemci že z močnejšimi silami zasedli položaje z obeh strani Idrijce proti Dolenji Trebuši. Zato je korpusna kolona šla blizu Želina čez viseči most in po strmi poti proti Jagrščam. Več nevšečnosti so imeli konjevodci in mulovodci, ki zaradi širokega tovora niso mogli čez visečo brv, temveč so morali bresti dokaj globoko Idrijco. Videl sem konjevodca, ki se je obesil konju za vrat tako, da je od spodaj gledal konju v glavo, noge pa je obesil na sedlo. Nemška kolona pa je v isti hrib lezla le nekaj kilometrov stran.

Glavno breme boja sta no-

Odmevi bitke na Oblakovem vrhu julija leta 1944.

Kako sem v zmoti kvadrat iskal soseso

tično tudi pri sovražniku, ki je porabil že skoraj vse svoje rezerve...

V poročilu bataljona »Heine« z dne 23. julija leta 1944. beremo: »Protinapad banditov smo odbili, nato je sledil hud napad na naše položaje z dvema bataljonoma Rusov.

vrgel na sovražnika. S tem je bila rešena huda situacija po srečanju s sovražnikom. Boj je potem trajal še ves dan, še trikrat je sovražnik napadel, vendar je bil vselej odbit s hudimi izgubami. Naš bataljon so potem zamenjale čete 19. brigade...«

Kronik Samin nadalje piše, da so videli pri sovražniku 25 mrtvih. Stanko Petelin-Vojko pa v knjigi Med triglavom in Trstom (Zgodovina 31. divizije) piše, da so Nemci po lastnem priznanju imeli 6 mrtvih, 21 težje in 10 lažje ranjenih, po naših cenitvah pa so morali imeti v borbah pri Reki in Oblakovem vrhu okoli 50 mrtvih.

Niti Petelin niti Bavec in kronik Samin sploh ne omenjajo vedevejevcev, čeprav so krepko posegli v boj.

Nemestnik poveljnika 1. bataljona brigade VDV Matija Suhadolnik-Luka se spominja in upravičeno trdi, da sta glavno breme boja nosila prav ruski bataljon in vedevejevci oziroma Gorenjski (1. bataljon) bataljon VDV.

Pretrsljiv je Lukov spomin na konec boja: »Ko je sonce zašlo in so boji že ponehali, sem se obrnil h Komelu, ki je ležal na položaju za skalo približno štiri metre od mene, in mu rekel: No, Jože, pa je konec boja. Zadoljno se mi je nasmešnil in že sva se hotela dvigniti, ko je nekje v daljavi odjeknil strel iz puške, zadnji strel tega dne, ki je označil konec boja na Oblakovem vrhu. Kroglja je zadela skalo, se od nje odbila in spremenila smer ter zadela Komela v spodnji del trebuha, kjer se moški razlikuje od ženske. Ranjenec je kričnil in se začel zvijati od bolečin. Skočil sem k njemu, mu slekel hlače in pogledal rano. Strašno!

Luka, prosim te, ustrelime, zame ni več pomoči, je stokal in me vprašujoče gledal, kot bi hotel reči: Luka, daj, stori kaj, da me ne bo tako bolelo.

Luka, prosim te, ustrelime! je vedno glasneje kričal, da se nam je trgalo srce od žalosti.

Na streljam ranjencev, kaj sešle svojih borcev, sem mu odgovoril in poklical bolničarje. Saj se boš pozdravil, sem ga tolažil, čeprav sem vedel, da zanj ni pomoči. Čez deset minut je izdihnil. To je bil prizor, ki ga ne bom nikoli pozabil. Jožeta smo imeli radi in ni bilo borca brez solznih oči.

V tem boju je naš bataljon izgubil dva borca, več pa je bilo ranjenih, med njimi Marjan Smole iz Šentvida.

Vedevejevec Jože Komel je bil rojen leta 1924. v Šent-

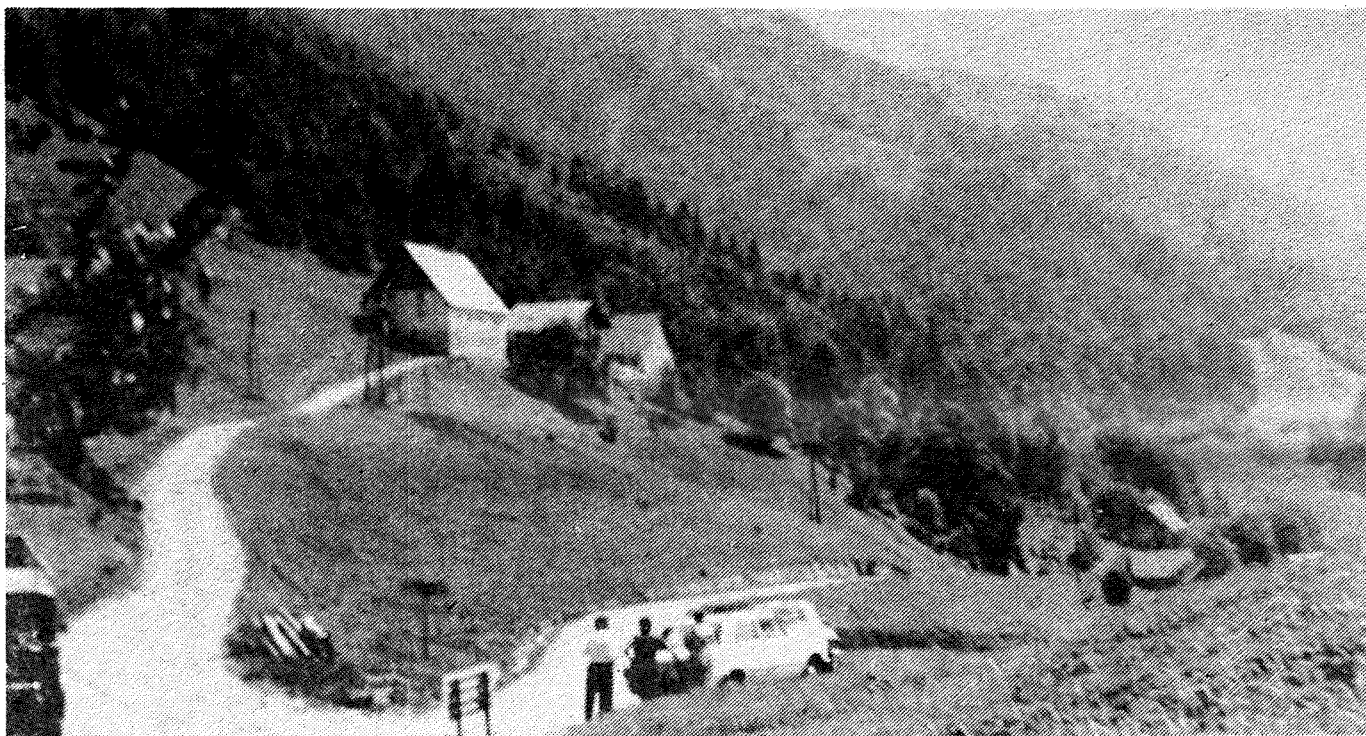
vidu pri Ljubljani. V železarski industrijski šoli na Jesenicah se je izučil za elektromehanika. Vpoklican je bil v nemško vojsko in v tej uniformi je bil v Parizu. Ko je prišel poleti 1943 na dopust, ni smel domov, ampak je moral ostati na Koroškem, a je pobegnil k partizanom in bil pri vosovcih v Zgornjesavski dolini. V družini Komel je bilo pet bratov in pet sestra. Oče je bil železničar. Mati Karolina je umrla že leta 1928. in zapustila možu deset otrok. Za svobodo so življenja darovali trije bratje Komel. Prva žrtev je bil Tone, predvojni komunist, ki so ga Nemci 3. januarja leta 1942 ustrelili v Dragi pri Begunjah. Franjo je padel kot borec Prešernove brigade avgusta leta 1943 na Žirovskem vrhu.

Vsaka enota je štela le svoje izgube in upam si trditi, da niti po petintridesetih letih nismo ugotovili, koliko naših je padlo v opisani bitki na Oblakovem vrhu. Del rešnice skriva pokopališče v Šebreljah, kjer so tedaj pokopali nekatere padle, ki so danes zapisani pod skupnim obeležjem neznanih borcev. V skupnem grobu neznanih pa so nam nekateri dobro znani. Na primer Jože Komel iz Šentvida in moj sosed Rudolf Černe. Padla sta na Oblakovem vrhu in pokopana v Šebreljah.

Grenke češnje

Bil sem v enoti, ki je skrbel za prevoz materiala iz Selške in Poljanske doline na Cerkljansko. Korpusni koloni smo se priključili ponoči in je bil to edini primer od decembra 1943 do svobode. Vedno smo namreč v takih primerih ostali v bližini Cerknega in Novakova, se pritajili in čakali, da je šla ofenziva mimo, potem pa smo spet opravljali svoje delo. Vozili smo z vozovi in konji po blegoški cesti in po cesti iz Žirov skozi Sovodenj ali prenašali z mulami material, ki so ga zbrale gospodarske komisije ali zaplenile brigade za delavnice in bolnice. Zato je bil naš »glavni« divizijski intendant. Pojasnilo je potrebno, ker je prav to usmerilo mojo nadaljnjo pot na Oblakovem vrhu.

Nekje blizu Jageršča je šesterim intendant 31. divizije ukazal, naj gremo naprej v Čepovan in pripravimo hrano za divizijo. Kolona se je pomikala počasi, mi pa smo po cesti, ki vodi od Jageršča skozi Šebrelje in po Šebreljskem vrhu proti Oblakovemu vrhu dohitevali enoto za enoto. Ker smo se med seboj dobro poznali in bili v tej

Oblakov vrh. Boji so divjali po levem pobočju hriba. Dva Rusa, borca Bazoviške brigade in krojača 30. divizije Rudolfa Černeta so dobili mrtve dva dni po boju v gozdu blizu hiš na levi strani in jih pokopali na pokopališče v Šebreljah. (foto: Jože Vidic)

strani strmo spušča proti Idriji, z druge strani pa po dolini Kanomlje proti Idriji. Od tega sedla na Oblakovem vrhu se cesta začne vzpenjati proti Šebreljskem vrhu in po zgornjem njenem pobočju proti Šebreljam, od tam pa spet proti dolini Idrijce, kjer se v Stopniku priključi glavni cesti Idrija-Most na Soči.

Na Oblakovem vrhu sem govoril s šestinsedemdesetletno domačinko Rozalijo Munihi. Njen pokojni mož je bil cestar, v partizanih ranjen prsa. Oblakov vrh je vas in gora, nam je dejala Rozalija. Šest raztrešenih hiš je v tukajšnji okolici. Ko pa sem se ozrl na tablico s hišno številko na zidu nad vzdornimi vrati, sem opazil napis: Dolenja Trebuša 134. Toda nihče od domačinov vam ne bo rekel, da je iz Dolenje Trebuše, temveč da je iz Oblakovega vrha.

Prav zaradi križišča cest na sedlu na Oblakovem vrhu je prišlo do spopada med enotami 9. korpusa in nemško kolono. Najbolj zanimivo je, da je do te v poletni nemški ofenzivi najbolj srdite bitke prišlo tako proti volji štaba 9. korpusa kot komande nemške kolone. Dejansko sta se obe koloni iz soteske Idrijce med Reko in Želinom le nekaj kolome-

povsod so se bili ostri boji. Enkrat so eni, drugič drugi pobirali padle in ranjence. Sreča se je nagibala zdaj k eni, drugič k drugi vojskujoci se strani. Obveščevalni center 9. korpusa je imel dela čez glavo. Kurirji so tekali sem in tja, brnel je telefon, sporočila so prihajala po radiu. Štab korpusa je presodil, da želi sovražnik stisniti enote korpusa na manjši prostor okoli Cerknega in mu zadati čim hujši udarec. V želji, da se izogne hudim bojem v obroču, je štab korpusa sklenil hitro zbrati vse enote in se umakniti proti Čepovanu in Banjski planoti. Vse enote so se umaknile s položajev in se zbrale v Cerknem. Nemci zaradi teme in izredne tišine tega sploh niso opazili. Tu se je oblikovala kolona, četa za četo, bataljon za bataljonom, brigada za brigado. Po moji oceni nas je bilo več kot deset tisoč. V predhodnici je bila Vojkova brigada. Štab korpusa je izbral najlažjo in najkrajšo pot. Po glavni cesti ob Idriji od Želina do Dolenje Trebuše, potem pa v hrib po ovinkasti cesti v Čepovan. Kolona je iz Cerknega krenila ob 22. uri 21. julija leta 1944. Približno ob istem času se je z Bukovega, kamor je prispel iz Baške gra-

sila 2. bataljon (imenovan Ruski, ker so bili v njem bivši rdečearmejci) Bazoviške in 1. bataljon II. brigade Vojške državne varnosti.

Franjo Bevec-Branko je v knjigi Bazoviška brigada zapisal: »Razvnel se je verjetno najhujši spopad v tem delu sovražne ofenzive, saj je za obe strani Oblakov vrh postal sila važen. Slehera stran je hotela drugo vreči v dolino, kar pa ni nobeni uspelo. Obe vojski sta držali nekaj važnih položajev. Sledili so naskoki in protinapadi obeh strani, da bi zavzeli greben Oblakovega vrha. V nekem takem naskoku je padel komandir 2. čete 2. bataljona 18. brigade Vasilj Koljov, ki je bil v brigadi od njene ustanovitve v Kobridu.

Ob 11. uri sta svezla dva bataljona 19. brigade prevzela položaje 1. in 2. bataljona 18. brigade, ki sta se umaknila iz boja. Nova bataljona sta imela tudi več streliva; tisti bataljoni, ki so se borili že od jutra s sovražnikom, so bili s strelivom že precej na koncu.

Tudi tema je že začelo primanjkovati streliva, odločitve pa še ni bilo. Niti ena stran ni mogla pregnati druge. Partizani niso vedeli, da je bilo vprašanje streliva kri-

sovažnik je uporabljal številne mitraljeze, puškomitraljeze in brzostrelne avtomatske puške angleškega izvora. Prišlo je do srditih borb z Rusi iz neposredne bližine. Po štirih urah boja smo odbili sovražni napad...

Kroniko ruskega bataljona Bazoviške brigade je pisal Rus Gregor Samin. V njej (kronika je ohranjena in je v IZDG) je Samin boj na Oblakovem vrhu takole opisal:

»Drugi bataljon je skupaj z 18. brigado (drugi bataljon je ruski bataljon, opomba pisca) in drugimi enotami 9. korpusa ponoči na 22. julija 1944 krenil iz Cerknega proti Želinu, ali smo zaradi srečanja z Nemci šli po drugi poti na Oblakov vrh. Na Oblakovem vrhu so nas Nemci zopet napadli. Na čelu kolone sta bila 1. bataljon 16. (Vojkove, opomba pisca) in 1. bataljon 18. brigade (Bazoviške, opomba pisca), zato je sovražnik svoj prvi napad usmeril nanju. Ob podpori težkih minometov in mitraljezov je sovražnik napadel iz neposredne bližine. Bilo je nevarno, da naše razbije. Tedaj je komandant 2. bataljona Anatolij zaklical svojim borcem: Na juriš! Na sovraga!, ter se sam prvi pognal naprej. Ves bataljon je planil za njim in se z glasnim Hura!

a 1944

na dov grob

enoti že sedem mesecev, se nisimo bali, da bi se izgubili eden od drugega. Kajti na tej poti je vsak izmed nas srečal znanca, šel z vsakim nekaj časa vtric in spregovoril nekaj besed, spet pohitel naprej, dohitel drugega znanca, spet pomenek in s pospešenim korakom naprej. Predvsem smo bili veseli borcev iz domačega kraja.

Govoril sem z mnogimi, a bom omenil le dva. Srečal sem sovaščana Jožeta Beštra iz moje rojstne vasi Selo pri Žirovnici. Bil je mizar, star 38 let, in je imel za tiste čase kar dobro urejeno delavnico. Doma so ga čakali žena in dva sinova. Povedal mi je, da se ga februarja mobilizirali, in da je pri propagandnem odseku 30. divizije. Nima se na kaj pritožiti. Če bo tako, bo že vzdržali do svobode. Pa zmagali tudi.

Jože je nesrečno zaključil svoje življenje. Septembra leta 1947 sta šla z ženo Minko v društvu zakoncev Pazlar z Bleda čez Bogatin na Krn. Prespali so na Bogatinu. Od tu je Jože šel z nekim pastirjem proti Rdečemu robu, žena in Pazlarjeva pa so se vrnili domov. Jože je ženi rekel, da se bo vrnil čez dva, tri dni z vlakom iz Mosta na Soči.

Po bitki na Oblakovem vrhu je bil Jože premeščen v Gregorčičevo brigado. 20. avgusta leta 1944 pa je Gregorčičeva brigada doživela strahotno tragedijo v skalah Rdečega roba, kjer so jo Nemci obkolili. Ranjeni in smrtno zadeti borci so se kotalili čez pečine in umirali od lakote in žeje. Mnogo mnogo jih je padlo. Ranili in ujeli so tudi komandanta brigade Franca Uršiča iz Kobarida in ga ob koncu vojne ustrelili v Trstu.

Jože se je potuhnil pod kup mrličev, in ko je orožje umolknilo, misleč, da so Nemci že odšli, je začel krčiti pot med mrličmi. Nemci, skriti v bližini, so opazili, kako se premikajo trupla. In tako je Jože prišel v ujetništvo, potem pa je bil do konca vojne v zloglasnem taborišču Dachau.

To je bil razlog, da si je Jože želel ogledati kraj tega groznega dogodka. Spremljal ga je neznan pastir. Na planini Sleme za Mrzlim vrhom in pod Rdečim robom si je kupil hlebeček sira, potem pa se že v mraku začel spet vzpenjati po stezi na Rdeči rob.

Žena ga je doma zaman čakala. Čez nekaj dni ga je na plazu Rdečega roba slučajno dobil prvoborec in predsednik tolminskega okraja Andrej Kavčič-Kovač, ki je bil na lovu. Ležal je mrtev, z

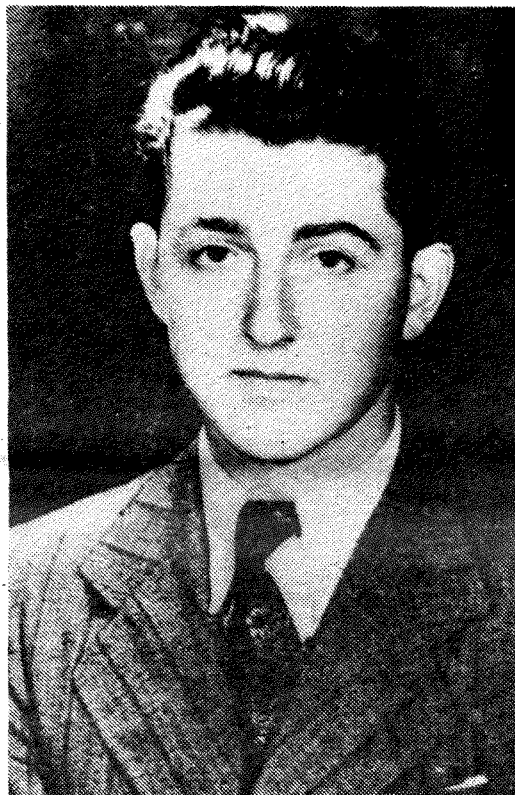
zmečkanim hlebečkom sira in strgno obleko. Kako je prišlo do nesreče, ni bilo nikoli pojasnjeno. Žena pa je vedno sumila, da ga je nekdo oropal in potisnil s poti čez prepad in na kameni plaz.

V daljavi sem zagledal soborca Tineta Klinarja. Pohitel sem za njim, ker je bil tudi on v naši skupini, ki je bila poslana naprej v Čepovan. Z znanci se pozdravljam, ko ves srečen v koloni zagledam soseda Rudolfa Černeteta. Bil je srednjih let, še samski, po poklicu krojač. Šival je doma. Neizbrisno se mi je v spomin vtisnila njegova pripoved, kako bi pred kratkim skoraj padel na Vipavskem. Sam je šel v neko vas na priboljšek in kozarec vina, ko mu naproti pride nemška patrulja. Nikamor ni mogel uteči, štiri metre od poti pa je bil samo en grm, sicer pa povsod naokoli obsežen travnik brez dreves. Počepnil je za tisti grm in si samo to želel, da koga od članov patrulje ne bi nagnalo nekam na potrebo za grm.

Potem bi bilo konec. Bil je krojač 30. divizije. Razšla sva se tam, kjer vodi proti Oblakovemu vrhu bližnjica. Njegova kolona je krenila po tisti bližnjici, jaz pa nisem upal, ker sem imel z bližnjicami slabe izkušnje. Prepričan, da so šli moji tovariši po cesti naprej proti sedlu na Oblakovem vrhu (dobro se vidi na sliki; je tam, kjer stoji beli avtomobil in je križišče cest), sem tudi jaz šel po cesti naprej. Toda zdaj, ko je kolona 30. divizije krenila po bližnjici, je naenkrat nastala praznina, druge enote so bile daleč pred ali za menoj. Hitel sem proti sedlu, ne sluteč, da so tik nad menoj Nemci, ki hitijo v isto smer. Tu moram še nekaj razložiti. Že v uvodu sem omenil, da so se enote 9. korpusa s Cerkljanskega umikale proti Čepovanu, Nemci pa so se vračali v Idrijo. Koloni sta se iz soteske Idrijce vzpenjali v strmo pobočje, oddaljeni ena od druge le nekaj kolometrov, a da ena za drugo nista vedeli. Na vrhu, z druge strani, peljeta po pobočju Šebreljskega vrha proti Oblakovemu vrhu dve cesti: zgornja in spodnja (tega takrat nisem vedel, ugotovil sem šele letos, ko sem se peljal po zgornji cesti proti Šebreljam). Korpusna kolona je šla po spodnji, nemška po zgornji cesti. Zaradi gosto poraščenega zemljišča in njene oblike se z zgornje ne vidi na spodnjo cesto. Nekaj sto metrov pred prvo hišo na Oblakovem vrhu je v gozdu stičišče teh dveh cest in tu sta se srečali koloni. Zaradi tega je bil v

začetku boja nemški položaj ugodnejši.

Po moji presoji sem šel skozi omenjeno stičišče cest le nekaj minut prej, predno so do tja prišli Nemci. Tudi ne bo držalo, da so Nemci trčili v čelo naše kolone. Ko sem prišel do sedla (centra)

Vedevejevec
Jože Komel,
padel na
Oblakovem
vrhu kot
zadnja žrtev
boja

Oblakovega vrha, sem daleč v daljavi videl dolgo kolono, ki je šla po vnaprej začrtani smeri: Oblakov vrh-Dolenja Trebuša-Čepovan.

Le okoli 50 metrov pod križiščem cest na sedlu sem pod cestno vijugo zagledal češnje z zreliimi sadovi. Veje so segale skoro do tal in rdeče češnje so me vabile in tej skušnjavi se nisem mogel upreti. Upognil sem vejo in začel zobati, a nisem še pojedel deset češenj, ko je lepo sončno jutro in tišino vznemirilo orožje. Hkrati je užgalo več mitraljezov in brzostrelk, odmevale so eksplozije bomb, malo kasneje pa še minometalskih min. Zaradi varajočega odmeva in uporabe dumdumk sem bil tako zmeden, da nisem mogel ugotoviti, kje so naši in kje Nemci. Sesedel sem se na tla in začel bežati po grabnu navzdol. Preskakoval sem vijugasto cesto, ki vodi proti Dolenji Trebuši in drvel po skalnatem potoku Hotenja navzdol. Bil sem izgubljenec; v partizanih smo rekli razhajkanec. Grmelo je ves dan, vse do večera. Nikakor nisem mogel ugotoviti, kje sem, kje so Nemci in kje naši. Zvečer, ko se je stemnilo, sem se začel vračati nazaj proti Oblakovemu vrhu. Previdno sem šel po neznani ko-

lovozni poti. Bližam se neki hiši. Stiska me tesnoba. Kaj če je tu nemška zaseda ali pa če so Nemci v hiši?

Čujem korake. Potihoma, po prstih skočim v stran in počepnem za prvo deblo. Trije so, govorijo slovensko. Trkajo na hišna vrata. Vidim in čujem, kako se odpirajo, na vratih pa se v soju petrolejke prikaže neka ženska, verjetno gospodinja. Petrolejka osvetli prišleke. S srca se mi odvali kamen: partizani. Urnih korakov se jim bližam. Prestrašil sem jih, skočijo ob zid in nekdo zakriči: Stoj! Oglasim se, a smo se hitro sporazumeli. Zdaj smo štirje razhajkanci. Ženska nam pove, da so se Nemci umaknili v Idrijo, in da so mobilizirali več vozov s konji in valovi, s katerimi so peljali mrtve in ranjene. Dala nam je mleko in kruh, potem smo krenili proti Vojskemu. Tja smo prišli prepozno, naše enote so že odšle naprej.

Po stezi zmot

Vojne je bilo konec in vaščanom sem pripovedoval, kako je Ruda, po domače Pavovčev, izkrcaval na Oblakovem vrhu. Sorodnikom sem večkrat govoril, da vem, kdo ga je pokopal, da gremo lahko na Oblakov vrh k tistemu človeku, ki nam bo pokazal grob, če ga želijo prekopati.

Sorodniki niso kazali kaj dosti zanimanja za prekop. To ni nič čudnega, saj so znani primeri, da so grobovi borcev ostali tam, kjer so padli (na primer grob sekretarja SKOJ OK Jesenice Jezka v Javorniškem Rovtu).

Tekla so leta, utirili smo se v mirnodobsko življenje in o prekopu borcev nismo več govorili (čeprav se to še dogaja). Ne spominjam se točno, kdaj sem po vojni prvič obiskal bolnišnico Franjo v Novakih. Menda je bilo okoli 15 let po vojni. Tedaj sem ves osupel pred vhodom zagle-

Pomirjen, da sem le razvozljal »gordijski voz«, sem v tem prepričanju živel še dvajset let, vse do avgusta letos, ko sem pisмено zaprosil dr. Franjo Bojc-Bidovec, naj mi posreduje podatke, kam je bil ranjen moj sovaščan Rudolf Černe, kdaj in zakaj je umrl v bolnišnici Franji. Zdaj sem doživel druzgi šok. Zabrni telefon in z druge strani se mi predstavi dr. Franja. »Tovariš Vidic,« mi reče, »Rudolf Černe, ki je umrl v naši bolnišnici, ni bil doma iz Žirovnice, temveč iz Medvod.«

Torej je bila tista partizanka za pečjo res krojačica 30. divizije in moj sosed Ruda pokopan v Šebreljah.

Od odbora ZB NOV Medvode sem dobil obvestilo, da je bil Rudolf Černe iz Medvoda star 32 let, ko je umrl v Franji. Bil je delavec v tovarni celuloze v Goričanah. V NOV je šel avgusta leta 1944

Rudolf Černe iz Medvoda stoji prvi z leve.

dal spominsko tablo v bolnišnici umrlih ranjencev in na njej sosedovo ime: Rudolf Černe. Prijel sem se za glavo: Kako je mogoče, da je Ruda umrl v Franji, če pa so ga pokopali v Šebreljah. Sorodnikom sem se opravičil, češ, tako sem slišal od domačinov tretji dan po bitki.

Spoznanje, da sem toliko let po vojni živel v zmoti, je name porazno delovalo. Nešteto noči sem razmišljal, zakaj me je zapeljala tista partizanka na peči z napačnimi podatki. Počasi, kot bi hodil po strmih stopnicah k resnici, sem začel dojemati, kako je verjetno bilo. Ruda so našli nezvestnega v grmovju in odpeljali preko javk v bolnišnico Franjo, kjer je umrl zaradi velike izgube krvi. Morda med operacijo. Tista ženska, ki je pri G. Riževcu na Oblakovem vrhu sedela za pečjo, ni bila šivilja, temveč bolničarka. Ker so bile vse partizanske bolnišnice velika vojaška skrivnost, mene in kurirja pa ni poznala, nama je natvezla zgodbo o padlem krojaču, ki so ga dan prej pokopali v Šebreljah. Za vsak primer, če bi bila vohuna, da ne bi naprej spraševala, kam so odpeljali ranjenca ali ranjence, če jih je bilo več.

in bil borec Vojkove brigade. Ko je bila bitka na Oblakovem vrhu, je bil on še doma.

Ranjen je bil februarja leta 1945.

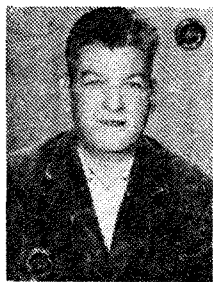
Černe iz Medvoda je imel dva brata in štiri sestre in so razen Avgusta še vsi živi. Vsi so delali ali simpatizirali z OF.

Ostaja nam torej po toliko letih še vedno odprto vprašanje, koliko borcev NOV je padlo na Oblakovem vrhu.

Dobro se spominjam, da so mi tretji dan po bitki tamkajšnji domačini rekli, da je padlo točno 12 Nemcev in 12 partizanov. Prav zaradi tega sorazmerja tega števila nisem nikoli pozabil. Če me spomin ne vara, so nekateri toliko mrtvih Nemcev videli na vozovih, ko so jih morali peljati v Idrijo. Je pa mogoče, da je kdo nezvestnega vojaka zamenjal z mrtvecem oziroma padlim.

Vsekakor bi bil zelo vesel, če bi se uredništvu TV-15 javil še kdo od udeležencev opisanega boja ter znanci in sorodniki padlih.

Jože Vidic

Zdravko
Tavčar

Tovariša Zdravka smo pokopali avgusta. Rodil se je leta 1925 v Kreplah pri Sežani. Se ne sedemnajstletnega so ga leta 1942 aretirali zaradi sodelovanja v narodnoosvobodilnem gibanju. Po dveh mesecih zaslisevanj so ga izpustili. Vendar so ga leta 1942 odpeljali v delovni bataljon v Abruzzo. Posrečil se mu je pobeg in dan pred kapitulacijo Italije. Vključil se je v Kraški bataljon, nato v Kosovelovo brigado in nazadnje je prišel v 9. korpus. Za zasluge med NOV je bil dvakrat odlikovan.

Terezija Hace

V prvi polovici avgusta smo se na pokopališču v Podcerkvi v Loški dolini poslovili od tovarišice Terezije. Že takoj leta 1941 je bila v oporo in pomoč svojemu možu, znamenemu revolucionarju, Matevžu Hacetu. Leta 1942 je bila kot partizanka pod Snežnikom, kjer je taboril Loški odred. Kot aktivistka je bila leta 1943 premeščena v tehniko cerkniškega okrožja, kjer je ostala do kapitulacije Italije. Nato se je vrnila domov in po svojih močeh pomagala partizanom do osvoboditve.

Anton Žvanut

Tovariša Antona, 61 letnega rezervnega kapetana in neutrudljivega družbenopolitičnega delavca, smo septembra pokopali na šempetrskem pokopališču. Rodil se je v vasi Ložice na Vipavskem. Leta 1944 se je priključil 4. prekomorski brigadi, kmalu postal komisar čete in se boril na sremski fronti do Ilirske Bistrice in Trsta. Po vojni se je vključil v družbenopolitično delo v Sempetru. Za svoje ustvarjalno delo je dobil več družbenih priznanj.

Alojz
Malnaršič

Oktobra letos smo se na pokopališču v Štivanu pri Postojni poslovili od tovariša Alojza iz Matenje vasi. Italijanske oblasti so ga poslale v delavni bataljon v notranjost Italije, od koder se je vrnil domov bolan. Po razpadu Italije je odšel med partizane, a se je moral zaradi slabega zdravja vrniti domov. Še vedno pa je šival obleke za partizane.

Dominik
Feltrin

Septembra letos smo na Bukovem pri Cerknem pokopali enaindesedemdesetletnega Dominika, aktivista OF in borce NOV. Že jeseni leta 1942 je sodeloval z aktivisti OF, a februarja leta 1943 je odšel med partizane. Junija leta 1944 so mu Nemci zverinsko ubili ženo. Ko se je jeseni leta 1945 vrnil iz NOV na svoj opustošeni dom, je kot aktivist OF sodeloval z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami na Bukovem. Dobil je tri odlikovanja.

Avgust Gornik

Kapetana Avgusta Gornika, rojenega leta 1907 v Trbovljah, smo pokopali meseca maja. Leta 1943 odšel v Kamniško-zasavski odred, kjer je bil vse do osvoboditve. Kot komandir 2. čete je bil tudi odlikovan.

Franc Ambrož

Rodil se je leta 1905 v Slavini pri Prestanku. Leta 1935 se je vključil v organizacijo TIGR. Po razpadu Italije je bil izvoljen za tajnika prvega odbora OF in je to dolžnost opravljal do konca vojne. Po vojni je velik delal kot družbenopolitični delavec.

Antonija
Kralj

V 74. letu je umrla tovarišica Antonija. Aktivna borka za delavske pravice je bila že dolgo pred vojno. Takoj po okupaciji je začela delati za NOB. Bila je v kurirski zvezi z gorenjskimi in zasavskimi odbori OF. Po osvoboditvi je sodelovala v raznih družbenopolitičnih organizacijah. Od nje smo se avgusta poslovili na šentviškem pokopališču.

Ana Klavž

V 83. letu starosti smo se avgusta v Podkrajju pri Velenju poslovili od dobre partizanske mame Ane. Že jeseni je bilo na njenem domu 68. posvetovanje KPS za Saleško območje. Ko je začela delovati v bližini njenega doma partizanska bolnišnica Jelka-Breza, pa je skrbela za kuhanje ranjenecem in osebju te bolnišnice.

Franc Križaj-
Atila

Na pokopališču v Naklem smo maja pokopali tovariša Francja. Rodil se je leta 1921. Spomladi leta 1943 je stopil v Gorenjski odred. Bil je borec, član Vosa in obveščevalec. Prejel je več odlikovanj. Tudi po vojni je delal v družbenopolitičnih organizacijah, dokler mu je bolezen to dopuščala.

Marija
Slapničar

Sredi septembra smo se na kresniškem pokopališču poslovili od tovarišice Mici. Rodila se je v Kresniških poljanah pred devetinsedemdesetimi leti. Med okupacijo je ves čas delala za cilje NOV.

Bogomir
Filipič

V Vrtojbi smo septembra pokopali sedemdesetletnega tovariša Mirka. Že leta 1941 se je vključil v OF, 1942. so ga fašisti aretirali in ga preganjali po zaporih od Gorice, Trsta, Benetk do Rima. Po kapitulaciji Italije je iz zapora pobegnil in se priključil brigadi Simona Gregorčiča. Tu je bil ranjen in ostal je invalid. Za zasluge je dobil številna odlikovanja in priznanja.

Ribičeva
mama

Od Ribičevega doma v Cezanjecih pri Ljutomeru smo v avgustu spremljali na zadnji poti mamiko Ribičovo. Mamika, kakor so jo klicali vsi aktivisti OF v času vojne in kasneje sotpinkke v koncentracijskem taborišču Ravensbrück, je bila ena tistih žena in mater, ki so v najtežjem času naše domovine neustrašno in odločno pokazale svojo priпадnost. Takoj po okupaciji se je z vso svojo družino vključila v boj proti sovražniku.

Nikola Trbič

Oktobra je umrl tovariš Nikola, član ZB Primskovo pri Kranju. Rodil se je leta 1924 v Plesu pri Veliki Gorici. Šestnajstleten je sodeloval v Skoju. Zaradi njegove aktivnosti so ustaši razpisali nagrado na njegovo glavo, zato je aprila 1943 odšel med partizane v Selino brigado. Ustanovil in vodil je Turpoljskoposavski odred. Med vojno je bil za hrabrost večkrat odlikovan. Po vojni je bil aktivni oficir JLA do leta 1951, nato se je zaposlil v kranjski Iskri in je na kranjskih šolah poučeval predvojaško vzgojo. Po ukažu tivariša Tita je bil odlikovan z redom republike z bronastim vencem.

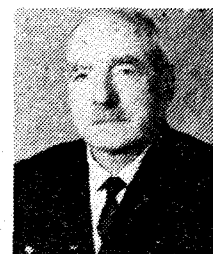
Polde
Dobrajc

Na Žalah smo se julija poslovili od tovariša Poldeta. Že v bivši Jugoslaviji je bil napredno usmerjen. Takoj ob okupaciji so v njegovem domu shranjevali orožje, literaturo in to tudi razmnoževali. Leta 1943 ga je italijansko vojaško sodišče obsodilo na petnajst let zapor. Kazen je prestajal v Italiji, nato v Essnu. Leta 1944 je pobegnil v Ljubljano in ponovno so ga poslali na delo na Koroško. Po vojni je bil ves čas aktiven.

Julijana
Božank

V starosti 84 let se je za vedno poslovila Ocvirkova mama, s partizanskim imenom pri Cvetici. Od jeseni leta 1942 je bila njena domaćija znana partizanska javka. V bližini je bila tehnika Netopir, ki jo je Julijana družina vsestransko podpirala in skrbela, da je sovražnik ni odkril.

Partizansko mamo Julijano smo letos julija pokopali na pokopališču na Prevaljah.

Ivan Kosmina

Na pokopališču v Gorjanskem smo septembra pokopali tovariša Ivana, starega 80 let. Bil je borec za severno mejo, aktivist OF od začetka 1942, partizan, komunist in dosmrtni družbenopolitični delavec. Za svoja dela je bil odlikovan s številnimi odlikovanji.

Alojz Penko

Od tovariša Alojza iz Matenje vasi pri Postojni smo se septembra poslovili na pokopališču v Štivanu. Po razpadu Italije se je pridružil partizanskim enotam in bil dodeljen skupini kovačev. Po vojni je viličko prispeval k izgradnji nove domovine. Za svoje delo je bil odlikovan.

Sava Severjeva

Prejšnji teden je umrla Sava Severjeva. Z njo je slovensko gledališče izgubilo odlično umetnico, pa ne samo slovensko gledališče, temveč v pravem pomenu besede tudi jugoslovansko, zakaj med številne umetniške postaje Save Severjeve moramo šteti malone vse poglavitne jugoslovanske odre.

Njena igralska pot se je začela na naprednem Delavskem odru v Ljubljani. Sava Severjeva se je na Delavskem odru oblikovala kot mlada igralka, obenem pa se je tu socialno, uporniško, politično usmerila, zaradi česar je morala v stari Jugoslaviji marsikaj pretrpeti. V ljubljanski Drami je Sava Severjeva prvokrat nastopila leta 1930 v Snuderlovi »Pravljici o rajski ptici«. Takoj za tem pa je bila Olga Nikolajevna v igri Leonida Andrejeva »Mladoletje«.

V tem času se je Sava Severjeva seznanila z režiserjem Bojanom Stupico, s katerim je igralsko prerajžala skoraj vso Jugoslavijo. S Stupico sta bila v sezoni 1931-32 v Skopju, naslednji dve leti v Osijeku, v sezoni 1934-35 v Mariboru, za tem pa tri leta spet v Ljubljani.

Začela je rasti v karakterno igralko, kar je prepričljivo odkrila njena vloga Jokaste v Sofoklejevem »Kralju Ojdipu«, morebiti še izraziteje pa kreacija Blanke v Stupičevi režiji Shawove igre.

V istem času je Sava Severjeva kot Grudnovka v Cankarjevem »Narodnem blagru« to pretanjeno in razumsko najmočnejšo osebo v drami prepoznala za nevarno, skoraj temno igro in ji dala veliko globino. Strindbergova »Gospodična Julija« ob soigralcu Ivanu Levarju pomeni nov vzpon karakternega igraltva Save Severjeve.

Leta 1938 sta s Stupico odšla v Beograd, vendar so ju zaradi njunega političnega prepričanja leta 1940 odpustili. V sezoni 1940-41 sta bila v Zagrebu, po zlomu stare Jugoslavije pa sta se vrnila v ljubljansko Dramo. Okupator ju je odpustil in zaprl. Po osvoboditvi sta se v Dramo vrnila, leta 1947 pa sta kot vodilna ustvarjalca prišla v novo ustanovljeno Jugoslovansko dramsko gledališče v Beograd. Tu je Severjeva delala vse do leta 1952, nakar se je slednjič ustalila v Ljubljani.

Če znova pogledamo velškanski igralski opus Save Severjeve, se moramo posebej ustaviti pri njenem krležijanskem ciklu. V njem je ta umetnica izoblikovala zagotovo najmočnejše kreacije, tu so njeni umetniški vrhunec. V dramah »Gospoda Glembajevi«, »V agoniji« in nazadnje v »Areteju« je izrabila vse svoje igralske registre. Za Castellijevko v Glembajevih je leta 1947 prejela zvezno nagrado. Uspeh je ponovila z vlogo Lavre Lenbachove »V agoniji« in si z njo zaslužila Starijevo nagrado. Z Livio Ancilo v »Areteju« pa je sklenila svoj krležijanski opus.

Leta 1972 je Sava Severjeva prejela veliko Prešernovo nagrado za svoje življenjsko delo, ob malone petdesetletnici svojega odrskega ustvarjanja pa je postala nosilka Borštnikovega prstana. S. S.

IDRIJA

Spominski pohod tudi na Javornik

Na planinski koči na Javorniku nad Črnim vrhom je vzidana spominska plošča 47 padlim borcem 3. bataljona Gradnikove brigade, ki so padli 23. decembra 1943 na domačiji pri Švercu na Javorniku.

Iz tega opisa smo povzeli nekaj odlomkov:

... Tretji bataljon se je bil nastanil v dveh hišah. Ne bi mogli reči, da bi bil zanemaril zavarovanje. Proti Lomom je imel zasado, patrolje pa je razen tega pošiljal še proti Javorniku in Lipovemu vrhu... Ko pa se je okrog osmih zjutraj tega dne, 23. decembra, spustila nizko na zemljo gosta megla, je dežurni oficir sicer predlagal, naj bi razposlali še nekaj patrolj, vendar je štab bataljona menil, da so vse poti, odkoder bi utegnil priti sovražnik, že pod zadostnim nadzorstvom... Tedaj pa je nenadoma v štab bataljona planil neki borec iz zasede, se spominja takratni namestnik bataljonskega političnega komisarja Franjo Kranjc, in komaj je še utegnil povedati, da prihajajo Nemci in belogardisti, in da jim je spričo hudega mraza v zasedi odpovedal puškomitraljez. Komandant bataljona je zaukazal zbor bataljona. Čete so se šele zbirale, ko je na streho padla prva mina, hkrati s tem pa so sovražnikovi rafali že zasekali v vrste bataljona. Nastala je huda zmešnjava. Borci, ki so bili že zunaj in jih ni zadelo, so zbežali, drugi pa so iz hiš pritiskali na prosto. Prišlo je do strašnega pokola. Padlo je 46 ali 47 borcev in bork, sedem jih je zgorelo, kakih enajst – po podatkih, ki smo jih kasneje dobili od domačinov – pa jih je sovražnik odpeljal s sabo...

Planinsko društvo Idrija je sprožilo zamisel, da bi v spomin na ta dogodek organizirali 23. decembra pohod na Javornik. K sodelovanju bodo povabili vsa sosednja planinska društva, družbenopolitične organizacije, pripadnike teritorialne enote, člane ZB, garnizije JLA in druge.

JANEZ JERAM

KOPER

Šolarji v Bazovici in Rižarni

Učiteljski zbor in ravnateljstvo semedelske osnovne šole Dušana Bordona si že več let vztrajno prizadeva, da kar najbolj nazorno seznanja učence z našo polpreteklo zgodovino, predvideno v predmetnem programu spoznavanja družbe. Zato so letos, 18. oktobra, organizirali obisk 210 učencev 4. razreda in 15 učiteljev spomeniku bazoviškim žrtvam Ferdu Bidovcu, Franu Marušiču, Zvonimiru Milošu in Alojzu Valenčiču, ki so bili 5. septembra 1930 pred posebnim fašističnim sodiščem obsojeni na smrt, naslednji dan ob zori pa v Bazoviški gmajni ustreljeni. Učenci so k večkrat onečaščenemu spomeniku položili venec svežega cvetja, šolski pevski zbor je zapel žalostinko, o pmenu boja bazoviških junakov za osvoboditev Primorske pa je spregovoril Maks Zadnik, ki je spremljal učence.

Z Bazoviške gmanje so se učenci odpeljali v tržaško Rižarno, kjer so si ogledali uničevalno taborišče, spremljeno v muzej in nacionalni spomenik republike Italije.

Tudi v Rižarni so učenci položili k posmrtnim ostanom žrtev venec in izvedli kratek kulturni program.

Med potjo je borec Istrskega odreda in pisec njegove zgodovine, Maks Zadnik, učencem opisal partizanske boje ob cesti Koper–Trst. Opozoril jih je tudi na izredno lep spomenik padlim borcem dolinske občine, posvečen več kot 200 padlim borcem in žrtvam fašističnega terorja.

Učenci so zlasti razlagi o partizanskih bojih sledili z velikim zanimanjem in se vrnili z učnega potovanja, imenovanega Po poteh boja primorskih Slovencev za svobodo, srečni in zadovoljni v šolo. Nato pa izrazili željo, da bi vodstvo šole še večkrat organiziralo podobne ekskurzije.

Tej želji bo gotovo pedagoški zbor prisluhnul.

UDELEŽENEC

Šolarji v Rižarni

Iz osrednje občinske proslave na Oljčni gori

GORA OLJKA

Počastili so skojevske jubileje

Osrednja občinska proslava, posvečena jubilejem Skoja, je bila v žalski občini na gori Oljki. Tu je bila namreč pred štiridesetimi leti izredno pomembna okrožna konferenca Skoja, ki se jo je udeležilo okrog 50 delegatov. Med njimi Janko Vrabič, Tone Ulrih, Biba Röck, Marija Klemen, Anton Žagar, Peter Šprajc, Silva Cilenšek itd. Od okrožnega vodstva pa so se konference udeležili Dušan Finžgar, Polo Kudiš in Vera Šlander. Poleg njih sta konferenci prisostvovala tudi Mira Svetina in Viktor Stopar, ki sta bila iz pokrajinskega vodstva. Glavna usmeritev konference je bila, da se njihovo delovanje čim bolj razširi med mladino, se jo osvešča in pripravlja na naraščajočo se fašistično nevarnost.

Na osrednji občinski proslavi je zbranim spregovoril udeleženec konference Peter Šprajc, ki je v svojem govoru orisal delovanje skojevske organizacije na področju Savinjske doline. Še posebno pa je poudaril pomen skojevskih organizacij v znanih predvojnih revolucionarnih delavskih centrih, kot so bili Zabukovica, Liboje in Prebold. Ob zaključku svečane proslave je tovariš Peter Šprajc še odkril spominsko obeležje, ki bo sedanje in poznejše rodove opominjalo na ta pomemben dogodek iz leta 1939, in ga izročil v čuvanje mladim iz Andraža.

S tem spominskim obeležjem so v žalski občini mladi pridobili pomnik, ki jim bo svetel primer boja njihovih sovrstnikov izpred vojnih in medvojnih let.

DARKO NARAGLAV

RADOVLJICA

Dogovor o skrbi za spomenike

Ceprav ne moremo trditi, da v radovljiški občini že doslej niso posvečali dovolj pozornosti urejanju in oskrbovanju spomenikov in obeležij NOB, pa še vendar skrb ni bila dovolj poenotena in usklajena z vsemi.

Posebna komisija izvedencev spomeniškega varstva je letos popisala že 165 spomenikov in obeležij, vključno s spomeniki revolucije in iz prve svetovne vojne ter nad 1200 partizanskih grobov. Izdelala je abecedni in lokacijski seznam, seznam oskrbnikov in predlagala naloge in dolžnosti vseh skrbnikov za urejanje in vzdrževanje teh spomenikov in obeležij.

Na pobudo občinskega odbora ZZB NOV Radovljica je strokovna služba občinskih upravnih organov pripravila osnutek družbenega dogovora o urejanju in vzdrževanju spomenikov in spominskih obeležij NOV ter grobišč in grobov borcev v radovljiški občini. Imenovali so koordinacijski odbor podpisnikov tega dogovora. To so predstavniki občinske skupščine, družbenopolitičnih organizacij, SIS za kulturo, komunalno dejavnost, krajevnih skupnosti, lovskih, planinskih in turističnih društev, Zavoda za spomeniško varstvo Kranj, Zavoda za šolstvo – enota Kranj in nekaterih večjih delovnih organizacij v občini.

Koordinacijski odbor je na prvi seji prejšnji teden že obravnaval osnutek dogovora in izrekel več pripomb in dopolnil, ki jih bo moral sestavljalec upoštevati, predno gre osnutek v javno razpravo. Predvsem bo potrebno točno določiti nosilce financiranja in izvajanja opravil za spomenike in obeležja na svojih območjih. V zvezi s tem bodo sklenili samoupravne sporazume med občinsko skupščino in krajevnimi skupnostmi, v katerih bodo podrobno opisane vse medsebojne obveznosti in dolžnosti.

S tem dogovorom in samoupravnimi sporazumi bo končno urejeno tudi vprašanje pristojnosti za postavljanje novih spomenikov in obeležij, skrb za njihovo urejanje in vzdrževanje pa bo dobila trdne samoupravne in družbene okvire, predvsem pa bo ta skrb trajna in načrtna. Družbene dogovore bodo po sklenjeni javni razpravi podpisali do konca leta.

J. R.

VOJŠČICA

Komemoracija na partizanskem grobišču

Na partizanskem grobišču na Vojščici je bila v nedeljo, 28. oktobra 1979, popoldne komemoracija v počastitev dneva mrtvih, ki so jo organizirale družbenopolitične organizacije občine Idrija in krajevna skupnost Vojsko.

Kljub deževnemu vremenu se je komemoracije udeležilo več kot 200 občanov, med njimi je bilo največ krajanov Vojskarske planote, iz Idrije in okolice pa so s posebnimi avtobusi prišli tudi borci in drugi krajan, medtem ko je skoraj 30 članov Planinskega društva iz Idrije že zjutraj krenilo iz Vojskega na pohod po poteh najtežjih bojev borcev 9. korpusa NOV v zadnji nemški ofenzivi spomladi leta 1945 na Vojskarski planoti. Na poti so se pohodniki ustavili na Jelenku in položili venec ob spominski plošči narodnemu heroju Mirku Percu-Maksu. Iz Jelenka so pot nadaljevali čez Bendijo v Gačnik in preko Hudournika na partizansko grobišče na Vojščico.

Zbranim udeležencem komemoracije na Vojščici je spregovoril Marjan Lenarčič-Tomo, sekretar republiškega odbora Združenja zveze borcev NOV Slovenije, ki je poudaril velik prispevek krajanov Vojskarske planote v NOB, posebno pa še v zadnji sovražni ofenzivi, ko je sovražnik poskušal s zadnjimi napori rešiti izgubljeno bitko. V takratnih bojih je padlo mnogo najboljših sinov naše domovine in mnogi med njimi počivajo prav v grobnici 305 padlih borcev na Vojščici.

V kulturnem delu komemoracije so sodelovali moški zbor društva upokojencev iz Idrije, člani osnovne organizacije ZSMS Vojsko in učenci osnovne šole iz Idrije in Vojskega. Vod pripadnikov teritorialne obrambe iz Idrije je izstrelil častno salvo, predstavniki družbenopolitičnih organizacij, krajevnih skupnosti in društev so na grobišče padlih na Vojščici položili vence in cvetje, pionirji in mladinci pa so prižgali sveče.

Nedeljska komemoracija na Vojščici je potrdila, da tudi sedanje generacije znajo ceniti padle žrtve v NOB.

SILVO KOVAČ

Nova Gorica

Ugodna ocena starešinske dejavnosti

V vseh štirih severnoprimorskih občinah so zaključili letošnji program vzgoje in idejnopoličnega izobraževanja.

Na seji medobčinskega sveta ZRVS severnoprimorskih občin, ki je bila prejšnji teden v Idriji, so predvsem ocenili dosedanje aktivnosti na ravni občinskih konferenc ZRVS. Beseda je tekla še o splošnem vojaškem usposabljanju, idejnopoličnem izobraževanju, organizacijskih in kadrovskih vprašanjih, informativno propagandni dejavnosti, o akciji Nič nas ne sme presenetiti, o proslavi tridesetletnice obrambne vzgoje mladine in o številnih srečanjih ZRVS v občini, regiji, republiki Sloveniji in Jugoslaviji.

Udeleženci seje so ugodno ocenili dosedanje delo in pri tem zlasti ugotovili velik napredek v tolminski občini. Občinska konferenca ZRVS Tolmin je izvedla uspešno celoten program, ki so si ga zastavili v začetku tega leta. V občini so se ustrezno organizirali in tudi kadrovske okrepili.

Ugodno so ocenili tudi sodelovanje ZRVS na medobčinskem, medregijskem in republiškem tekmovanju ter srečanju ZRVS Jugoslavije. V prihodnjem letu bo četrto medregijsko srečanje ZRVS in pripadnikov jugoslovanske vojne mornarice v Novi Gorici.

Udeleženci seje so se dotaknili še nekaterih drugih problemov, med njimi je najbolj zgoč v Idriji, kjer organizacija ZRVS še vedno nima ustreznih prostorov, administrativnih kadrov in zadostnih finančnih sredstev.

Delegati so za predsednika medobčinskega sveta ZRVS ponovno imenovali Marina Bastijančiča iz Nove Gorice. Sedež medobčinskega sveta ZRVS bo v Kidričevi ulici 9 v Novi Gorici.

MILE GOJKOVIČ

Delegat tolminske konference ZRVS seznanja delegate medobčinskega sveta ZRVS z dosežki svoje organizacije.

Tovarna dušika Ruše

TOZD Proizvodnja kremenčevega peska Puconci

Naredili ste vse. Toda vlaga v kletih, podvozih, predorih se spet pojavlja. Poizkusite se je rešiti s **HIDROTESOM**, novim sredstvom za hidroizolacijo. Dobite ga v skladišču Opče poljoprivredne zadruge v Veliki Gorici, Turopoljska 25. Že danes mislite na vlažnost v vašem novem stanovanju. Zavarujte prostore pred vlago s **HIDROTESOM**, da se rešite bolezni. Novo sredstvo za hidroizolacijo dobite v skladišču Opče poljoprivredne zadruge v Veliki Gorici, Turopoljska 25.

PLESKOOBLOGA

OBRATNO PODJETJE ZA IZVAJANJE
ZAKLJUČNIH GRADBENIH DEL

61000 — LJUBLJANA
DOLENJSKA CESTA 158
Tel. direktor 20 530
Telefon 20 756, 25 630

soboslikarska, pleskarska dela — polaganje tapet — brizganje s plastičnim ometom — polaganje vseh vrst talnih in stenskih oblog polaganje parketa.

SUKNO INDUSTRIJA VOLNENIH IZDELKOV ZAPUŽE

ZELEZNIŠKA POSTAJA: LESCE-BLED — TEL. RADOVLJICA 75-550 TELEGRAM:
SUKNO ZAPUŽE — TEKOČI RAČUN PRI SDK RADOVLJICA 51540-601-11854 —
64275 BEGUNJE

Izdelujemo volnene tkanine iz
100% ovčje volne za damske
kostime, plašče in obleke.

KOMUNALNO
PODJETJE TRŽIČ
PRISTAVA 80

Dejavnosti:
gradbene: zidarstvo, steklarstvo, soboslikarstvo, pečarstvo,
kleparstvo
komunalne: vodovod, vrtnarija, cvetličarna, tržnica,
pogrebna služba, vzdrževanje cest in javne razsvetljave,
snaga, pralnica.
Prodaja gradbenega materiala na drobno.
Žiro račun 51520-601-11443

paloma

sodobna
higiena

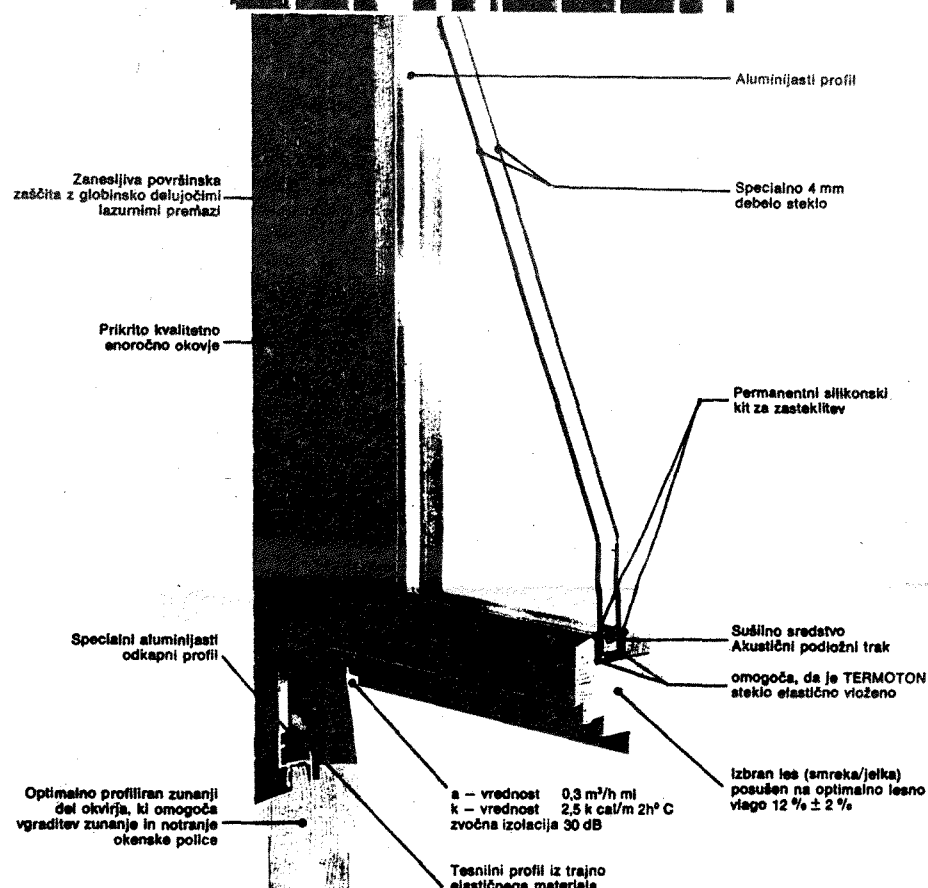
žepni robčki

JELOVICA

LESNA INDUSTRIJA, SKOFJA LOKA, KIDRIČEVA 58, TELEFON: (064) 61-361

NOVI PROGRAM OKEN IN BALKONSKIH VRAT JELOBOR 78 S TERMO- IZOLACIJSKIM STEKLOM **termoton**

slovenija avto

SOZD
trgovina,
izvoz-uvoz in servisi
LJUBLJANA, Celovška
150
tel.: 57-351, p.p. 82
Telegram: Slovenavto,
Ljubljana
Telex: 31-237 Yu Slavto

NAGRADNA KRIŽANKA
»PEKO« TRŽIČ

Crossword puzzle grid with clues in Slovenian. Includes a cartoon logo at the top left and a shoe illustration at the top right. The grid contains various words related to sports, travel, and general knowledge.

Razpis nagradne križanke

Tovarna obutve »PEKO« Tržič poklanja to nagradno križanko našim zvestim reševalcem. Delovnemu kolektivu »PEKO« Tržič želijo uredništvo, uprava TV-15 in bralci veliko delovnih uspehov!
Rešitve te nagradne križanke pošljite na naslov: UPRAVA ČASOPISA TV-15, Miklošičeva 28, Ljubljana in spodaj levo pripišite »križanka PEKO Tržič«, najkasneje do 17. 11. 1979. Žreb bo razdelil dve keramični vazi – unikata.

Obilo sreče pri reševanju križanke vam želim

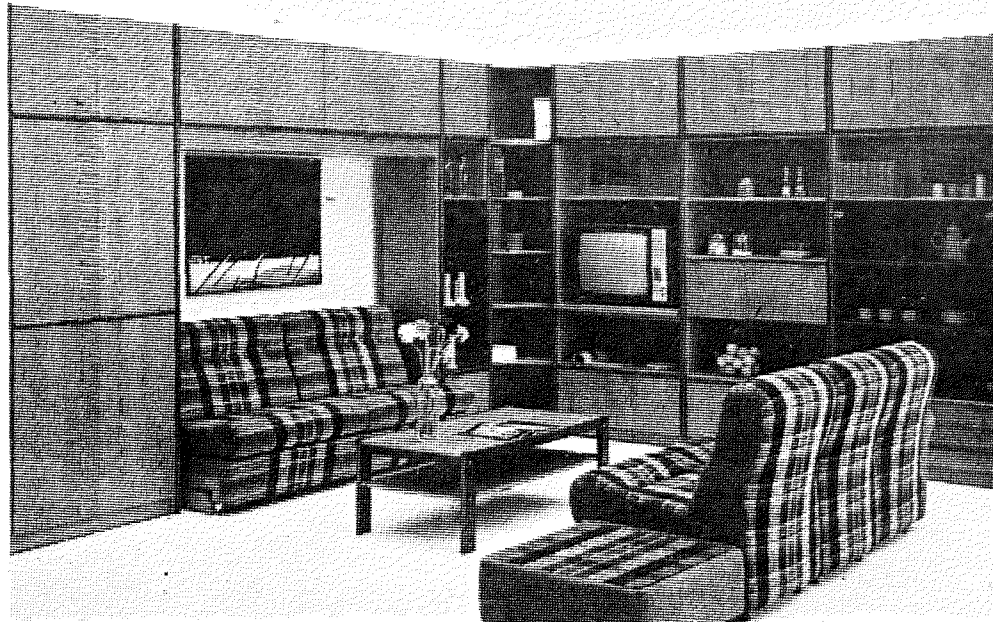
uredništvo in uprava TV-15.

brest
cerknica

industrija pohištva Jugoslavija
telefon 061/791-200 telex 31-167

Regal
Katarina
WH

Izdelke si lahko ogledate
in kupite v:

Salonu pohištva Brest Cerknica, v
prodajalni Brest v Mariboru, Kneza Koclja 6

V vseh specializiranih trgovinah s
pohištvom

večino denarnih poslov
opraviti
drugje,
kasneje,
brez čakanja,
brez škode

Pozorno spremljajte tole rubriko.
V njej boste redno dobivali vse
potrebne informacije.
Dobro in pravilno obveščeni pa
boste veliko lažje urejali svoje
denarne posle.
Imate tudi vi kakšen koristen
predlog?

Vključite se v delo zborov
varčevalcev pri svoji temeljni
banki.
Ali pa pišite na naslov:
Sektor za poslovanje z občani v
temeljni banki, združeni v
Ljubljansko banko združeno
banko, s katero poslužete.

Ljubljanska banka

Združena banka, Ljubljana
n. sub. o.

RADOVLJICA

Dobro obveščanje

Informativno propagandni dejavnosti, ki jo vodi ustrezna komisija pri občinski konferenci ZRVS Radovljica posvečajo v zadnjih letih vse več pozornosti. O tem priča tudi obsežen program, ki ga komisija dokaj uspešno uresničuje. Razen široko razvite mreže dopisnikov, ki redno obveščajo rezervne starešine in občane o dejavnosti krajevnih organizacij in občinske konference ZRVS v glasilu TV-15, Vestniku ZRVS Slovenije, Naši obrambi, Glasu, v glasilih delovnih organizacij in po lokalni radijski postaji Triglav, komisija posega tudi na druga informativno propagandna področja, kot na primer v akciji pridobivanja novih naročnikov Naše obrambe, vključevanje v informativno dejavnost mladih novinarjev – učencev osnovnih šol, širjenju vojaško strokovne literature in drugem.

Komisija je na zadnjem sestanku prejšnji teden sprožila pobudo, da se vsa vojaško strokovna literatura, ki se hrani na sedežu OK ZRVS, na postaji milice in v občinski knjižnici, zbere v enotno knjižnico, ki bo dostopna vsem rezervnim starešinam in drugim občanom. Knjižnica naj bi dobila prostor na dosedanjem sedežu OK ZRVS, glede na to, da bo ta dobila v decembru druge prostore v stavbi občinskih družbenopolitičnih organizacij.

Na predlog komisije je predsedstvo OK ZRVS letos prvič razpisalo natečaj za najboljši pismeni sestavek o pomenu in vlogi JLA, ki ga bodo napisali učenci vseh šestih osnovnih šol in posebne osnovne šole v Radovljici za praznik JLA. Ocenjevalna komisija bo predlagala avtorje najuspešnejših spisov za nagrade, ki jim bodo podeljene na osrednji občinski proslavi ob prazniku JLA. Natečaj bodo razpisali v prihodnje vsako leto.

V programu bo tudi v letu 1980 dobila svoje mesto akcija Naša obramba v vsako družino, čeprav je radovljjska občina z nad 3500 naročniki med tistimi, ki ima največ naročnikov te revije v Sloveniji. Sočasno si bodo člani komisije prizadevali, da bi v organizacijah ZRVS pridobili tudi čim več naročnikov TV-15, pri čemer računajo na pomoč in sodelovanje aktivov ZRVS v osnovnih šolah in vodstev krajevnih organizacij ZRVS.

J. R.

VOGERSKO

Najboljša ekipa

Na Vogerskem je bilo pred kratkim 16. občinsko taktično-orientacijsko tekmovanje ekip krajevnih organizacij ZRVS in ZSMS novogoriške občine, ki je potekalo predvsem v znamenju proslavljanja 60. obletnice partije, SKOJ, revolucionarnih sindikatov in novogoriškega občinskega praznika. Hkrati pa je bilo kot vsako leto sklepno dejanje splošnega vojaškega usposabljanja rezervnih vojaških starešin in obrambnega usposabljanja mladine. Udeležilo se ga je 23 ekip ZRVS in 14 ekip ZSMS, ki so se pomerile za ekipno razvrstitev in uvrstitev posameznikov. Ob razglasitvi rezultatov in podelitvi nagrad je govoril predsednik občinske konference ZRVS Nova Gorica Marino Bastijančič, v kulturnem sporodu pa je sodelovala godba na pihala z Vogerskega.

M. G.

SLOVENJ GRADEC

Mladina je bila hrbtenica našega boja

Med člani zgodovinskega krožka v šolskem centru v Slovenj Gradcu je bil prejšnji teden predvojni komunist, politični aktivist in borec NOV, upokojeni major milice Jože Rant Moša.

Ob šestdesetletnici KPJ, SKOJ in revolucionarnih sindikatov je tovariš Moša obujal spomine na čas, ko so se mladi ljudje odločili za revolucionarno pot.

Zgodovinski krožek ima bogat delovni načrt, ki ga ureničujejo pod vodstvom mentorja prof. Jožeta Potočnika. Pregledna in zanimiva je razstava »Pregled gibanja neuvrščenosti.«

Z razstavo »Spomeniki v Sloveniji in Jugoslaviji«, ki so jo pripravili v avli šole, razvijajo in negujejo revolucionarne tradicije NOV in ljudske revolucije.

ADOLF ANKON

POHORJE

Prvi krajevni praznik

V počastitev pomembnega dogodka iz NOV, ko je Pohorski bataljon zažgal Pergerjevo tovarno lepenke v Mislinji in likvidiral okupatorjevega sodelavca Jurija Ložnjaka in njegovo ženo Ano, je sklenila praznovati mislinjska krajevna skupnost.

Praznovanja bodo potekala od 27. oktobra do 4. novembra. Zvrstila se bodo tekmovanja v malem nogometu, namiznem tenisu in odbojki, kolesarski trim, tekmovanje ekip požarne varnosti, streljanje na glinaste golobe, predavanje Everest 79, koncert pevskih zborov in pohod tabornikov k Trem žebliem in v Završe. V nedeljo, 4. novembra 1979, pa bo v dvorani Merksa slavnostna seja s kulturnim programom in podelitvijo priznanj najaktivnejšim posameznikom in društvom v kraju.

ADOLF ANKON

JURŠINCI

V spomin na padle revolucionarje

Krajani krajevnih skupnosti v Juršincih v osrčju Slovenskih goric so si za svoj krajevni praznik izbrali datum, ki jih spominja na leto 1941, ko je bil nacizem najbolj na pohodu.

Tako so pod okupatorjevimi streli s tega območja že oktobra leta 1941 obležali dr. Metod Špindler, Franc Toplak in mladinec Zorman, vsi doma iz Juršinec. Bili so prvi, ki so na tem območju javno nastopali proti okupatorju ter propagirali Osvobodilno fronto. Našli so se izdajci in zato so morali organizatorji upora umreti.

Na slavnostni seji vseh družbenopolitičnih organizacij krajevnih skupnosti Juršinci so hkrati pregledali še dosežke uspehe svojega dela. Na sejo so povabili tudi svojece ustrelenih ter druge. Sledil je kulturni program, ki so ga pripravili učenci tamkajšnje šole. Nastopili pa so tudi kulturniki iz Markovec.

FRANJO HOVNIK

Mala anketa

Tržnica, Konjičanom trn v peti

Nikjer ni tako dobro, da bi ne moglo biti še boljše; ta maksima je v Slovenskih Konjicah nenehno prisotna in že samo to je dober obet za prihodnost. Mnogo je postorjenega, najhujši problemi so odpravljani. Takšnih misli je bil tudi predsednik OK SZDL Franc Hlastec, ki smo ga slučajno srečali na cesti, in da si ne bi metali peska v oči, je ugotovitev najbrž postavljena na realna tla. Že samo bežen pogled po kraju – gradbišča si podajajo roke – zagovorno priča, da bi Konjičani res radi, da bi pri njih bilo kar se da dobro. Za to pa vendarle še marsikaj manjka.

Rozalija Rep: »Parkirišče imamo tik pod oknom, in če nas že večer hrup kamionov ne bi motil, nas mora prah, ki se dviguje vse do naših oken v stanovanju. Na levi strani ceste (če potujete iz Maribora proti Celju pri mostu, op. p.) je parkirišče tlakovano, pri nas ni. Razumemo, da je parkirišče nujno, nikakor pa ni nujnost, da dan za dnem vdihavamo prah. Ne jaz sama, z mano vred deli to revščino še pet strank.«

Jože Golob: »Mnogi Konjičani nakupujejo v Celju in Mariboru in ne doma, v Slovenskih Konjicah. Domače trgovsko podjetje Dravinja ima monopol. Nikogar ne spuste v občino. Rezultat tega so višje cene kot drugod. Tudi izbira ni najboljša. Obljubljajo, da bodo uredili. Podobno je s tržnico, ki je pravzaprav ni. Kar je, je le nekaj zasilnega, kar pa nikogar ne zadovoljuje. Nenehna rast kraja to nujno zahteva.«

Franc Hlastec: »Brez dvoma je tržnica eden najpomembnejših, nerešenih problemov. Nedolgo tega smo rešili večni problem obveznice. Zdaj je na vrsti kulturni dom. Gradbeni odbor je že sestavljen. 4. oktobra bo nared avtobusna potaja. Želimo, da bi imel naš kraj prijaznejši obraz. Počasi obnavljamo pročelja hiš. To se mi zdi zelo pomembno. Tudi odnose v trgovini bo slej ko prej treba postaviti na trdna tla. Z gradnjo novega lokala se bo izboljšalo tudi to.«

Vasja Ivančič: »Najprej: v Slovenskih Konjicah je mnogo premalo zabave za nas mlade. Film predvajajo le enkrat tedensko, ob nedeljah. Lahko bi imeli plese, kakršnih si mladi želimo. Brez razgrajstva, izpadov. V Slovenskih Konjicah imamo zelo močno taborniško organizacijo, ki vsaj deloma rešuje stanje. Vendar večine mladih ne vključuje. Niso vsi za to. Morda bo bolje, ko bo zgrajen kulturni dom.«

Jože Leskovar: »Morali bomo razširiti pokopališče. Ne bi rekel, da smo pozabili nanj, vendar nas je razvoj prehitel. Naslednja slaba točka je gostinstvo. Ponudba ni bogve kaj, tudi lokali bi lahko bili boljši. Najbolj pa me moti, da so tako dolgo odprti. Sploh pri mostu. Razgrajanje v gostiščih je Slovenskih Konjicah postalo že kar nekaj običajnega. Ni dneva, da ne bi gostilniško vzdušje pobegnilo na ulico. Ljudje so nejevoljni, ne morejo spati.«

Ivan Ovniček: »Do nedavnega smo veliko govorili o stanovanjski problematiki, vendar se mi zdi, da to ni več aktualno. Tu in tam morda še, kljub temu pa se mi zdi, da je največji problem zasidran pri trgovcih. Lokali so najhni, ponudba skromna. Menada sta se ponudila celjski Merx pa Kovinotehna, da izboljšata položaj, pa so naši odklonili. Na večje nakupe hodim v Celje, ker tistega, kar želim imeti, tukaj preprosto ne dobim. In končno: Slovenske Konjice niso več trg, kot so bile nekdanj. Lahko bi govorili že o mestnem naselju.«

Konjičane najbolj žuli – sodeč po izjavah – trgovina. V manjšini so bili tisti, ki so govorili o stanovanjskem problemu in o pomanjkanju obrti. Hvale vredno je, da nihče ni pograbil komunalne ureditve. In kar je najbolj pomembno: večina Konjičanov problemov sploh ne vidi. Ali pa je tako morda zato, ker premalo žive s svojim krajem? Razvoj v Slovenskih Konjicah pa kljub vsemu krepko ubira dolge korake.

MILENKO STRAŠEK

Imena za evidenco

Vse tovariše, ki so bili za tovarišem Juletom Jakolinom na pokrajinski intendanci v Hotenju pri Spodnji Tribuši, prosim, da mi pošljejo ime in priimek zaradi točne evidence kolektiva pokrajinske tehnike za Slovensko Primorje v času od septembra leta 1944 do osvoboditve. Prav tako prosim vse tovariše, ki so delali v čevljarški delavnici blizu Gčnika na Vojskem, v hiši na Robu, da mi pošljejo ime in priimek zaradi točne evidence. Delavnica je bila organizirana septembra 1944 in je delovala do konca vojne.

Vse preživele kurirje, ki so bili v tolminskem Lomu od jeseni leta 1942 do junija leta 1943 pri štabu operativne cone za Primorsko in pri Pokrajinskem komitetu KPS za Slovensko Primorje, prosim, da mi pošljejo svoje osebne podatke.

Angel Kosovel-Peter
66320 Portorož
Lucija 53

Pozdravi in obljuba

Borci prekomorci in politični pregnanci na Sardinji tolminske občine, zbrani na tovariškem srečanju ob praznovanju petintridesetletnice ustanovitve 4. in 5. prekomorske brigade in velikega jubileja ZKJ, Skoja in revolucionarnih sindikatov pošiljamo borbene pozdrave republišnemu odboru ZZB NOVJ.

Ob obujanju spominov preteklosti se učimo iz nje in obljublamo, da se bomo zvesto zavzemali za uresničitev načel neodvisne in neuvrščene politike naše države.

Se naprej bomo aktivno sodelovali po naših močeh v vseh akcijah krepitve naše organizacije in uresničevali plemenite ideale, za katere so žrtvovali svoje življenje najboljši sinovi naših narodov.

Borci prekomorci in politični izgnanci
na Sardinji tolminske občine.

Pozvedba

Februarja leta 1945 je bila v spremstvu tovariša Borisa Kraigherja tudi tovarišica Spela. Med potjo je v Straži rodila. Pozneje so ponjo in otroka poslali skupino prostovoljcev jurišnega bataljona 18. divizije. Tri tovariše iz te skupine poznamo, ostalih pa ne. Radi bi izvedeli za njihova imena. Kdor jih pozna ali pa sami naj se javijo na naslov uredništva. Komandir zaščitne čete tovariša Borisa Kraigherja je bil Jože Sever. Prosimo, da pošlje naslov sam ali kdor ga pozna na naslov

uredništvo TV-15
61000 Ljubljana
Miklošičeva 28

Letni zbor

Odbor Jeseniško-bohinjskega odreda vabi vse borce na letni zbor, ki bo v nedeljo, 11. novembra 1979, ob 10. uri v domu Jožeta Ažmana v Bohinjski Bistrici.

Na zboru bo podano poročilo o delu dosedanjega in izvolitev novega odbora. Borci odreda bodo prejeli spominske značke.

odbor

Zahvala

Za vsestransko predstavitev življenjskega utripa v Kovinoplastiki in Loški dolini, kar nam poleg lastnega mnenja potrjuje tudi odziv bralcev v Loški dolini in naših poslovnih prijateljev, se delavci Kovinoplastike najto-pleje zahvaljujemo uredništvu TV-15.

delavci Kovinoplastike

Opravičilo

V TV-15, številka 42, z dne 25. oktobra, je prišlo do dveh napak v tiskarni. Pod fotografijo Slaveta Kočevarja-Mat-jonova je podpis neobjavljene fotografije narodnega heroja Slavka Kovača-Smelega.

V tiskarni so izgubili fotografijo tovarišice Dane Kro-flove, ki bi morala biti objavljena na zadnji strani pri pogovoru V družbi na smrt obsojenih.

Opravičujemo se.

uredništvo TV-15

Ob odkritju spominskega obeležja P-21 na Pečinah

Vestno opravljeno delo

Lani septembra smo se prvič po vojni zbrali kurirji, aktivisti in krajanji Pečin. Domenili smo se za spominsko obeležje na kraju, kjer je taborila postaja P-21, in v ta namen že takrat zbrali 27.000 denarnih sredstev. Krajevna skupnost Pečine je sklicala krajanje, izvolili so pripravljalni odbor ter sklenili postaviti tudi novo brunarico. Krajanji Pečin so pokazali, da so tudi še danes vedno aktivni kot med NOV. Približno 1500 udarniških ur težaškega dela so naredili.

Krajanom Pečin in vsem, ki so sodelovali v programu so dali denarne prispevke in ostalim, ki so kakorkoli sodelovali, se kurirji postaje P-21 prisrčno zahvaljujemo.

Alojz Munih

Izid žrebanja za nagradno križanko »Meblo« Nova Gorica štev. 404

Za nagradno križanko štev. 404 smo prejeli 126 rešitev, kar je glede na število naročnikov našega časopisa TV-15 zelo majhno število. Upajmo, da bo pri naslednjih križankah več odziva. Žreb je nagrade razdelil takole:

NUMIKA PERKO, Cesta na grad 35, 68290 Sevnica in
LOJZKA ŽAVBI, 61223 Blagovica 2

dobita keramično vazo – unikat, stenski keramični krožnik pa dobi MIKI NOSAN, Mariborska 7, 63000 Celje.

Vsi trije nagrajenci dobijo nagrade po pošti iz naše poslovalnice Založbe BOREC, Titova c. 17 v Ljubljani.

Srečnim nagrajencem čestitamo, ostalim pa želimo pri naslednjih žrebanjih več sreče!

Tovariško vas pozdravlja uprava TV-15!

REŠITEV:

VODORAVNO: Meblo, raca, zmaj, ton, areal, urar, kama, epos, orka, saten, nos, Levar, Tivat, anemona, era, Edi, igla, AN, Pigalle, koc, pr, aroma, alalija, tar, Cs, ol, Alah, inicialka, bon, LB, jecljač, hematit, bar, Aca, Al, atropin, Laba, Esti, jok, bizon, km, ta, Ac, livada, jogi, starter, nakit, kost, St, geto, rt, regionalizem, program E novi.

Izid žrebanja za nagradno križanko »Peko« Tržič

Za nagradno križanko »PEKO« Tržič smo prejeli samo 98 rešitev, tako da smo bili kar razočarani. Žreb je nagrade razdelil naslednjim reševalcem:

LJUDMILA RINALDO, Prosvetna 1, 64270 Lesenice in
PETRA ZUPANČIČ, Povšetova 36, 61000 Ljubljana.

Obe dobita keramično vazo – unikat iz naše poslovalnice Založbe BOREC, Titova c. 17 v Ljubljani. Petro Zupančič prosimo, da nagrado dvigne osebno, tov. Ljudmila Rinaldo pa bo dobila nagrado po pošti.

Srečnima nagrajenkama iskreno čestitamo, ostalim pa želimo pri naslednjih žrebanjih več sreče!

Tovariško vas pozdravlja uprava TV-15!

REŠITEV:

VODORAVNO: partizan, energija, kivi, dar, osama, v t, štola, RK, pokal, žaromet, iver, ris, čast, ne, ona, in, ribica, mi, pasat, emir, telo, eg, Ibar, rana, Anam.

KOMEL PRI PLIBERKU

Srečanje pri obnovljenem spomeniku

Pod tistimi košatimi smrekami in brezami, so se med vojno zakrivali partizani na Komelu, in tam je danes postavljen spomenik padli četi komandirja Domina. V nedeljo, 21. oktobra, je bila spominska svečanost ob petintridesetletnici tega dogodka.

Dne 12. oktobra 1944 so na Komelu pri Pliberku zahrbtno napadli kurirsko četo komandirja Domina K-TV-32. V tej bitki je padlo 15 kurirjev in le redkim se je uspelo rešiti iz krvavega obroča. Nemci so ranjene in mrtve partizane zmetali v gorečo Apovnikovo domačijo. Nad kmetijo Cimprcu, kjer stoji obnovljen spomenik, so v nedeljo položile vence razne borčevske organizacije iz obeh strani meje.

Prvi spomenik je bil Dominovi kurirski četi postavljen 28. maja 1972. Mračnim silam v Avstriji je bil ta spomenik napoti, in so ga razstrelili 31. oktobra 1976. Zveza koroških partizanov NOV je 28. maja 1978 ponovno postavila spomenik na istem mestu.

Slavnostni govornik srečanja je bil Karel Prušnik-Gas-per. Preživeli borec padle Dominove čete, ki se je udeležil te slavnosti, je bil Jurij Bojanovič iz Vojnika. V svojem nagovoru je opisal dogodke 12. oktobra 1944. Zavzemal se je za dobre odnose in še trdnjše prijateljstvo, ki je bilo s krvjo skovano v času NOV.

IGNAC ZDOVC

GORICA

Žalna slovesnost

Minulo nedeljo dopoldne, 27. oktobra, je bila na starogoriškem pokopališču velika žalna slovesnost. V navzočnosti velikega števila borcev, svojcev padlih, občanov in predstavnikov oblasti so odkrili spominsko grobnico, v katero so ob tej priložnosti položili posmrtno ostanke 26 padlih borcev jugoslovanskega rodu. Slavnostna govora sta imela predstavnik jugoslovanske in italijanske vlade, član zveznega izvršnega sveta Vojo Skendić in goriški prefekt dr. Antonino Barasso. Oba sta poudarila širši pomen tega lepega spomenika, ki leži v neposredni bližini državne meje in izpričuje prijateljstvo med Jugoslavijo in Italijo. To je zadnja iz vrste velikih grobnic, ki so bile zgrajene po meddržavnem sporazumu.

V kulturnem sporedu so sodelovali godba na pihala z Vogrskega, pevski zbor iz Branika in italijanska vojaška godba.

Ob tej priložnosti bi veljalo izreči zahvalo tovarišicam iz bližnjega Standreža, ki so vsa leta doslej skrbele za grobove padlih in preminulih Jugoslovancev. Pri slovesnosti pa je bilo navzočih tudi več občanov, ki so morali z obžalovanjem ugotoviti, da njihovih padlih svojcev ni med pokopanimi v grobnici. Dva izmed njih – navajamo kot primer – imata grob tik ob tem spomeniku. Tako je na goriškem pokopališču pokopan tudi prvi komisar rašijske čete. Res pa je tudi to, da posmrtnih ostankov nekaterih borcev še niso našli ali pa jih niso mogli identificirati. Zato bi bilo umestno dati pojasnilo, da iskanje grobov še ni zaključeno. Pomisliti bi bilo treba tudi na dejstvo, da goriška grobnica leži na slovenskem narodnostnem ozemlju, da pa so bili padli po večini italijanski državljani, in da je lahko marsikdo izmed njih pokopan s poitalijančenim imenom.

POLDE VRBOVŠEK

ŠENTJUR PRI CELJU

Borci na izletu po Koroški

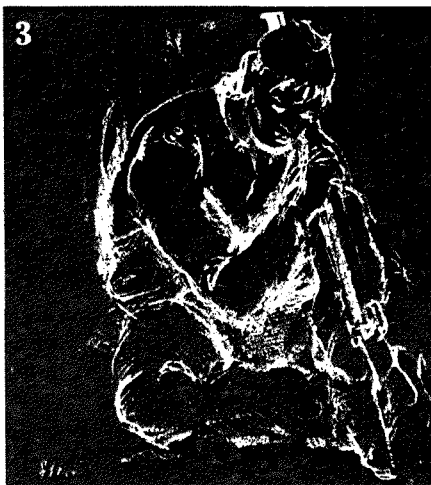
Krajevna organizacija ZB NOV Šentjur pri Celju je pripravila 13. oktobra izlet za borce na Koroško onstran meje.

Našo državno mejo smo prestopili na Viču pri Dravogradu, nato nas je vodila pot mimo Velikovca v smeri proti Gosposvetskemu polju. Ob petju partizanskih pesmi smo se kmalu pripeljali v Celovec. Seznanili smo se z zgodovino tega nekoč slovenskega mesta, pa tudi z njegovo vlogo v slovenskem kulturnem življenju. Spomnili smo se naših zavednih Slovencev, njihovega težkega boja za osnovne narodnostne pravice. Bolj kot doslej se zavedamo, da jih bomo morali še bolj izdatno podpirati v njihovih prizadevanjih.

Še nikdar ni bila koroška narodna pesem Gor čez izaro tako doživeto in občuteno izpeta, kot smo jo zapeli na poti iz Celovca proti Selam, kamor smo se namenili. Sele so odročna čisto slovenska vasica. Čas je kar prehitro minil, in morali smo nadaljevati pot. Usmerili smo se proti Ró-bežu, nato do Žitare vasi. Pri slovenskem gostilničarju je zadonela slovenska pesem tako ubrano, da je pristopilo celo nekaj drugih gostov. Vračali smo se, obogateni za mnoga nova spoznanja.

DRAGICA RAUTER

3

(iz še neobjavljenega romana)

Ivan Jenko:

Spet sem bil sam

Očitno je bilo, da je bila leva roka nekoliko manj prizadeta. Verjetno jo je vsaj deloma zaščitil mitraljez, ki mi je visel okoli vratu, prav gotovo pa je desna roka prestregla glavni udarec. Drugih ran nisem imel, vsaj zdelo se mi je tako. Sicer pa jih tudi ne bi mogel videti, saj sem bil popolnoma krvav. Neprizadeto sem si ogledoval rane, kakor človek, ki se po hudem udarcu po glavi zbudi iz nezvesti in sprašuje: »Kaj pa je, kaj se je zgodilo?« Krvavel sem tako močno, da sem se začel spraševati, ali se bo sploh kdaj zaustavilo. Zato sem mišico leve roke, ki je ležala na dlani, skušal zopet spraviti v normalni položaj. To sem delal tako, da sem jo pritiskal ob mitraljez. Toda brž ko sem roko odmaknil, je mišica takoj skočila nazaj na dlan. Kite leve roke so bile pretrgane...

Na trenutke me je zapuščala razsodnost, toda telesna moč in nagon sta me držala pokonci. Hodil sem kar naprej. Brez postanka. Na previsu vzpetine, na drugi strani, je bila precej velika jasa, ki se je strmo spuščala proti Kropi. Bila je visoko nad vasjo, v spodnjem delu pa se je širil listnati gozd. Na severni strani jase sem zagledal osamljeno hišo. »Morda je to moja rešitev?« sem pomislil. Odločil sem se, da se ji približam, toda zelo oprezno in pripravljen na vse. Bila je kmečka, pritlična hiša. Nobenega človeka nisem videl. Vhodna vrata na severovzhodni strani so bila odprta. Vstopil sem v vežo. Takoj sem ugotovil, da je imela hiša na zahodni strani še ena vrata. Tudi ta so bila odprta. Od nekd se je prikazala starejša kmečka ženska. Bila je videti presenečena, nikakor pa ne prestrašena... Na njenem obrazu je bila zaskrbljenost. Morda zaradi mene, ker v prvem trenutku ni vedela, kako bi mi pomagala, morda zaradi Nemcev, ki so morali biti nekje v bližini... V tem trenutku ni bilo mogoče razbrati vseh njenih misli. Molče je stala in gledala, vsega krvavega in obupanega. Čutil sem njeno dobrohotnost in pripravljenost, da mi pomaga. Verjetno je le premišljevala, kakšen način bi bil najboljši. Prekinil sem molk in ji začel pripovedovati, da sem težko ranjen, in da bi želel pomoči. Uvod ni bil potreben; toda tako si človek pogosto pomaga iz zadrege pred neznanimi ljudmi. Žena se je obrnila, ne da bi kaj rekla, stopila v sobo in se takoj vrnila s steklenico žganja. Sama mi jo je nastavila na usta in spil sem nekaj požirkov. Potem mi je rekla: »Počakaj, iskat grem obveze.« odšla je v sobo.

Stal sem v veži, nekje ob vratih, skozi katera sem vstopil. Na vse sem bil pozoren. Na tleh sem zagledal mlako krvi. Še vedno sem močno krvavel. Streljanje, ki je bilo ob prihodu v hišo precej oddaljeno, se je vedno bolj približevalo. Pokalo je nekje za hišo,

nekdo je vpil. Ne da bi počakal na prijazno žensko, sem planil skozi vrata na prosto, na jaso. Stekel sem do meter globokega kolovoza, ki je bil približno dvajset metrov oddaljen od hiše, in začel bežati po njem navzdol, vzporedno z vasjo Kropo. Po nekaj sto metrih sem se upehan ustavil ob potoku, ki se je razlival preko kolovoza. Sovražnika nisem vedel, za mano ni bilo nikogar, toda nekje daleč za menoj se je še vedno oglašalo streljanje. Po kratkem razmišljanju sem se odločil, da grem po potoku navzgor proti cesti, ki povezuje Kropo z Jamnikom. Po potoku mi sovražnik gotovo ne bo sledil, pa še voda bo sproti izpirala moje krvave sledove. Pot po potoku navzgor je bila posebno naporna zaradi strmega vzpona, vode, kamenja trhljajev in listja. Hodil sem počasi, v glavi mi je šumelo... Čez nekaj časa, verjetno po nekaj sto metrih, sem stopil iz potoka in se po gozdu vzpenjal dalje. Svet je bil izredno težaven. Bilo je zelo strmo, gozd na gosto posejan z velikim iglastimi in listnatimi drevesi, tla pa preraščena z grmičevjem, visoko praproto in mahom. Nenadoma sem naletel na neko žensko, ki je čepela v visoki praproti. Približal sem se ji. Ženska se sploh ni premaknila, začudeno me je gledala in molčala. Videti je bila zelo prestrašena, zadihana, tresla se je po vsem telesu in oči so ji kar izstopile. Imela je okrog štirideset let in je bila napravljena v delovna oblačila, kot so pač gospodinje na kmetih v taki uri. Verjetno jo je sovražni napad na našo skupino dobesedno vrgel iz hiše in pognal v hrib takšno, kot je bila v tistem trenutku. Ker ni govorila, sem jo nagovoril. Prosil sem jo, če mi lahko pomaga priti do ceste Kropa – Jamnik. Šele tedaj mi je s težavo izjecljala z močno tresočim glasom, da ji je komaj uspelo zbežati iz Kroke pred Nemci. Vsa njena postava je izražala eno samo okamenelo grozo. In popolno nemoč. Odtaval sem naprej... Kasneje sem premišljeval: »Kako čudna je človeška narava, kako nedoumljivi in nepreklicni se kažejo ljudje v težkih, usodnih razmerah. Nekateri z nekakšno nadčloveško močjo obvladujejo grozeč položaj, drugi se na milost in nemilost izročajo vrtoglavi in pogosto kruti sili dogodkov ali pa izgubljeni tavajo med upom in brezupom.«

V daljavi sem še slišal streljanje in vpitje, toda zdelo se mi je, da mi neposredna nevarnost ne grozi več. Ušel sem jim. Pošastna jutranja ura je minila. »Če bom ostal živ, bo tudi grozotni spomin na ta dogodek živel s menoj do konca mojih dni,« se mi je zarezalo v vročine možgane.

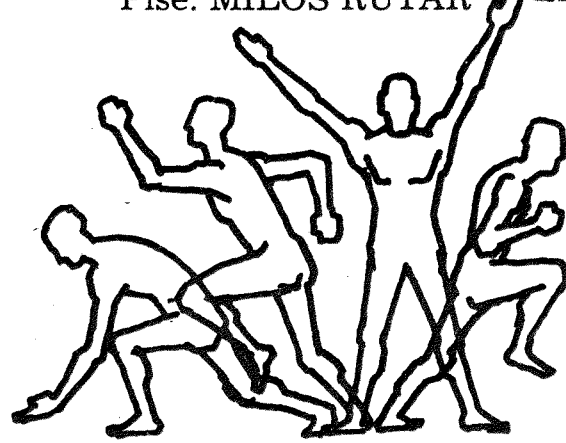
Spet sem bil sam, navezan le na lastno telesno zmogljivost in na razsodnost. Šel sem po strmem gozdnem grebenu navzgor proti cesti, ki povezuje Kropo z Jamnikom. Izogibal sem se nevarnim grapam. Nekateri predeli so bili še posebej strmi in skalnati. Komaj sem se premikal od drevesa do drevesa... Bolj zaletaval sem se, kot pa hodil. Počival sem stoje, naslonjen na drevo. Kolikokrat sem počival, ne vem. Zdelo se mi je, da ob vsakem drevesu, ki sem ga dosegel. Vsak korak

(Se nadaljuje)

Borci in rekreacija

Piše: MILOŠ RUTAR

12

JESEN – ČAS LOVA IN RIBOLOVA

Pravijo, da je narava najlepša jeseni, ko se barve listov dreves in grmičevja preljujejo v desetine in desetine nians, ko po hladnem, meglenem jutru sončni žarki čez dan božajo utrujeno naravo, ki se pripravlja na zimsko spanje. To je čas množičnega lova in ribolova.

Z ribičem Oskarjem Mahničem in lovčcem Ivanom Mikcem-Mitjo smo se pogovarjali, kako ribištvo in lov spodbujata in utrjuje telesno kondicijo in rekreacijo.

Lov in ribolov (mislimo na lovljenje rib v tekočih vodah in gorskih potokih) imata mnogo skupnega. Lovci in ribiči se združujejo v družinah, oboji so, ko lovijo, ves čas v gibanju, eni in drugi čuvajo naravo, vzdržujejo zarod, dvajset do trideset ur prostovoljnega dela morajo opraviti vsako leto za svoje družine. Lov in ribolov prinašata gospodarske koristi, razvijata domači in tuji turizem, pospešujeta tovarništvo, patriotizem in družabnost.

V naravo po ribe, gobe, na piknik!

Oseminpetdesetletni Oskar Mahnič iz Ljubljane je ljubitelj ribolova in lova, gobarjenja, v veliko veselje mu je tudi delo na vrtu in sadjarstvo. Že kot kratkohladičnik je z rokami in na trnek v Gradaščici lovil ribe. Bil je nogometaš, telovadelec pri Sokolu in se kot mladinec že leta 1941 na Viču povezal z OF. Bil je obsojen in zaprt v mnogih italijanskih zaporih, 1943. pa je odšel v partizane. Partizani so ga po Primorskem in ob koncu vojne je bil komisar Kosovelove brigade, nato oficir v JLA in do upokojitve uslužbenec sekretariata za notranje zadeve. Že dolga leta je član ribiške družine v Žireh.

»Oskar, kakšne osnovne naloge imajo člani ribiških družin, kako povezuješ ribištvo z izletništvom in rekreacijo?«

»V Sloveniji je veliko ribiških družin, ki so povezane v območne zveze in v Ribiško zvezo Slovenije. Ribiči sodelujejo z organizacijami za varstvo narave, z vodnim gospodarstvom, turizmom, s telesno kulturo in rekreacijo, organizirajo ribiška športna tekmovanja, čistijo obale rek, nadzirajo onesnaženje vod, gojijo in vzrejujejo ribiško mladje, sodelujejo in dajejo strokovno pomoč v ribogojništvu in poribljanju vod ter skrbijo za vzdrževanje ravnovesja med ribjim življenjem. Zgodaj zjutraj se odpravimo loviti v Poljansko dolino, na Soro. Riba rada prime že, ko se zdani, pred dežjem in ob prvem mraku. Ob tem seveda hodiš ob vodi gor in dol in premaguješ razne ovire. Včasih čez dan prehodimo tudi šest, do deset in več kilometrov. Seveda, pri ribolovu obstoja pravilo za posamezne vrste rib, koliko centimetrov morajo biti dolge. Neustrezne moramo pazljivo sneti s trnka, da se sluznica ne poškoduje, in jih nato spustiti nazaj v reko. To pravzaprav narekuje ribiška etika.

Ob sobotah in nedeljah pripravimo družinske izlete. Zjutraj gremo po ribe, čez dan gobarimo, popoldne pa pripravimo v naravi piknik. Tako povežemo ugodno s koristnim!«

Lov je vrnitev k naravi

Drugi naš sogovornik je bil Ivan Mikec-Mitja, šestinpetdesetletni upokojenec, nosilec spomenice 1941. doma iz Sentruperta na Dolenjskem. Športnik ni bil, po vojni pa se je navdušil za lov. Je član LD Jezersko in ima visoko izobrazbo v lovski organizaciji.

»Tovariš Mitja, povprečen občan si predstavlja lov tako, da vžame puško, greš v gozd, streljaš in pleniš divjad?«

»Mnogi mislijo, da lovca vodi sla po ubijanju, egoizem in želja po trofeji. Toda, temu ni tako! Pravi lovec uživa v naravi, na svežem zraku, v gozdu ali visoko v gorah, večkrat divjad samo opazuje. Po napornem delu se namreč želi umakniti iz mest v naravo, iz hrušča in zakajenih pisarn v tišino in mir. Čim starejši si, tem bolj si želiš miru in samote, želiš si pobegniti iz gostiln, od preglasnih alkoholiziranih družb, kjer se premnogokrat mlati prazna slama. Umakneš se v naravo, se spočiješ. Pomembno je tudi, da si lahko lovec od mladih nog pa tja do sedemdesetih in več let. V Sloveniji imamo lovstvo zelo dobro organizirano. Nekdaj so bile lovske družine zaprtega tipa, danes pa je po zakonu lovec lahko vsak državljan, ki je kot pripravek uspešno položil lovski izpit in je psihično ter moralnopolitično neoporečen. Vpisati se mora v najbližjo lovsko družino. Za starejše se priporoča, da se vpišejo med lovce, katerih lovišča so v nižinah.

Ko loviš, že na vse zgodaj ni lepšega od sončnega vzhoda, pogleda v dolino, opazovanja narave in divjadi, kilometri ti kar ne vede izginjajo pod nogami, uživaš v miru in tišini in si seveda še posebno zadovoljen, če imaš mirno in srečno roko.«

»Slišali smo, da ste eden od pionirjev fotolova, lova s fotoaparatom in kinokamero. Pojasnite nam, kakšen je tak lov.«

»Res je, to je drugačen pristop k lovu, tu ni grobosti, streljanja in krvi. Še mnogo bolj pride do izraza ljubezen do narave, do okolice, kjer si in kjer opazuješ divjad. Lovska strast in pričakovanje se ne končata in nista potešeni, ko pritisneš na petelina, temveč se napetost stopnjuje, dokler ne prideš domov in filma ne razviješ, dokler se ne prepričaš o trofejni posnetkih. Zahtevnost fotolova je včasih še večja od lova, saj potrebuješ poseben položaj za snemanje, svetlobo, moraš biti čim bližje divjadi. Pred leti je Lovska zveza Slovenije sprejela naš predlog in v Ljubljani je bil ustanovljen matični fotoklub Diana, imenovan po boginji lova. Danes so se razvile sekcije v Kočevju, Novi Gorici, Cerknem, Bledu, Škofji Loki, Slovenj Gradcu in Prekmurju. Prav za nas, starejše lovce, je zaradi posebnih pogojev fotolov zelo privlačen in koristen, ker sta prav hoja in rekreacija ob njem izrednega pomena.«

Delo v naravi – najboljše zdravilo!

Tovariš Ivan Mikec-Mitja je nadaljeval: »Pozdravljam akcijo TV-15, da se ne piše samo o bojih, juriših, zmagah in tragedijah med NOB, o umrlih borcih, o pogovorih z mladimi... Pišimo in spoznajmo, kako v jeseni svojega življenja zdravo in koristno živeti. Za sebe trdim, da v življenju še nisem bil bolan in do danes še nisem rabil pravic spomeničarja v zdraviliščih. Najboljše zdravilo sta delo v naravi in rekreacija! Še vedno so med nami borci – upokojenci, z desetimi in več funkcijami, ki dnevno presedijo ure in ure na sestankih! Čemu to? Kam to vodi? Ali ni bolje še ena ali dve zadolžitvi, v prostem času pa ven, na zrak, v naravo. To naj bi bilo od osnovnih vodil borčevske organizacije! V domovih ostarelih, bivši borci, ki si ne najdejo svojega konjička, telesno in duševno hirajo, so nervozni, bolelni, prepirljivi in nezadovoljni ter brezvoljno, brez vsakega dela sedijo med štirimi stenami. Ali ni koristnejše delati na vrtu, gojiti solato, obrezovati sadje, rediti zajce, čebele in vsakodnevno hoditi po parkih, travnikih in gozdovih?! Zdravniki bodo imeli mnogo manj dela, naše počutje pa bo boljše in prijetnejše.

Konec

VIKTOR STOPAR

3

Obdobje med dvema konferencama KPS – od 1940. do 1941. leta

Dne 1. in 2. junija leta 1941 je bilo v Mencingerjevi ulici sklicano široko posvetovanje, na katerega je prišlo okrog 40 delegatov iz vse Slovenije. Na tem posvetovanju je bilo ugotovljeno stanje v Sloveniji, tu smo razpravljali o položaju na Hrvaškem, v Srbiji, Bosni in drugod. To posvetovanje je dalo nove smernice za nadaljnjo enotno akcijo po vsej Sloveniji pod različnimi okupatorji. V tem času so Nemci že potegnili mejo med takojmenovano Ljubljansko pokrajino in po njih zasedenih krajih Štajerske in Gorenjske. Začeli so plesti mreže na meji, postavljati mine in tako z močno mejo deliti Slovenijo na dva dela. Razen tega je še Prekmurje imelo naravno mejo, to je Muro.

Na posvetovanju je tov. Edvard Kardelj razgrnil pred komuniste bodoče naloge, ker je dobro poznal razmere v Jugoslaviji. Naloge, sprejete v razpravah, so bile te:

1. Še bolj utrjevati in razširiti OF, ne samo v Ljubljani, temveč po vsej Sloveniji, ker bo to najboljša rezerva in zaledje bodoče borbe.
2. Takoj pripraviti vse za oboroženo borbo, od zbiranja orožja in opreme do priprave skladišč.

3. Učvrstiti okrožne in rajonske vojne komiteje ter mobilizacijske komisije.

4. Poskrbeti, da bodo kompromitirani komunisti v ilegali, ter da ne bo prišlo do množičnih aretacij.

5. Povečati konspiracijo ter dobro preverjati ljudi, da se v vodstvo ne bodo vtihotali provokatorji ali agenti. Posebno organizirati varnostno obveščevalno službo (VOS), ki naj budno spremlja delo organizatorjev bele garde in četnikov ter plačancev in provokatorjev, ki so delali za italijansko ali nemško obveščevalno službo.

6. Povečati pomoč zamejcem, posebno pripadnikom organizacije TIGR (kratica za Trst, Istra, Gorica, Reka). Za vodstvo organizacije TIGR je bilo znano, da jo je vodil Intelligence servise iz Londona, članstvo na Primorskem in v Istri pa je bilo narodno zelo zavedno.

7. Posebno skrb posvetiti krajem pod nemško okupacijo, kjer je bilo aretiranih, obsojenih, streljanih in poslanih v koncentracijska taborišča mnogo tovarišev.

8. Oborožena vstaja se bo začela takoj, ko bo situacija zrela in bodo dani pogoji.

Pogoji za začetek borbe so bili dani takrat, ko so se sile OSI še bolj zapletle v vojno tudi na drugih frontah. Tov. Kardelj je analiziral dogodke in nas opozoril, da bo prišlo do napada kmalu in pri angažiranju večine sil OSI na vzhodni fronti bomo tudi mi prešli od organizacijskih priprav na oboroženo vstajo.

Razpravljalo se je tudi o tem, kako je celo tako šibek odpor jugoslovanske armade, ki ga je nudila nemški armadi na njeni poti v Grčijo, zavrl Hitlerjev pohod v Sovjetsko zvezo, kar je bilo gotovo v prid Rdeči armadi, ki ni bila dovolj pripravljena na obrambo. Tudi ocena nenapadalnega pakta med Sovjetsko zvezo in Nemčijo je bila na tem posvetovanju analizirana in takrat smo šele popolnoma dojeli, da je ta pakt odložil napad na Sovjetsko zvezo.

Tov. Kardelj je že takrat predvideval, da bodo kmalu dvignili glave naši reakcionarni politiki, ki bodo hoteli razbiti OF in narodnoosvobodilno borbo. Čeprav še nimajo pogojev, pa bodo ban Natlačen, škof Rožman, general Rupnik in njim podobni organizirali borbo z geslom »Proti komunizmu in za ohranjanje vere!«. Vnaprej nas je opozoril, da bodo sami, a še bolj verjetno s pomočjo okupatorja, organizirali belo gardo in četnike.

Vsi poznejši dogodki so potrdili napovedi, izrečene na tem posvetovanju, in dokazali, kako je bilo to posvetovanje potrebno za ves naš nadaljnji razvoj, da je slovenski narod ostal enoten, in da je bila reakcija prisiljena sprejemati okupatorjevo orožje, plačo in bivati v njegovih postojankah, ker brez njegove pomoči ni mogla obstati, ker ni imela zaledja in podpore ljudstva.

V tem času je bila že ustanovljena Osvobodilna fronta (27. aprila), takoj za tem Mlada Osvobodilna fronta (združena SKOJ in ostale mladinske organizacije) in bilo je treba politično akcijo prenesti v sleherni delavnico, tovarno, v sleherni vas. Mnogi tovariši so odšli nazaj na Štajersko, okrepljeni z aktivisti iz Ljubljane, drugi na Gorenjsko, tretji v Prekmurje, medtem ko sta sedež gibanja in pa delo v Ljubljanski pokrajini bila v Ljubljani.

Od posvetovanja dalje so tovariši z različnimi dokumenti ali pa tudi brez njih prehajali mejo in dajali navodila vodstvom zunaj Ljubljane.

Spominjam se, da sem tudi sam pogosto prehajal mejo brez vseh dokumentov. Zadnji dve poti, ki se ju prav dobro spominjam (to je bilo pred odhodom iz Ljubljane v NOV), sta bili v mesecu juniju, ko sem z dokumentom »da občina Zagorje nima ničesar proti temu, če se mi izda dovoljenje za pot v Ljubljano in nazaj«, ki je bil izdelan že v naši ilegalni dokumentarni tehniki, odšel na Štajersko po nalogu CK. Zaradi dvomljivosti dokumenta sem si raje izbral ilegalno pot preko Mokronoga v Šentjanž (Mokronog pod italijansko zasedbo – Šentjanž pod nemško), kjer mi družina Majcnovih ni pomagala le z vodniki, temveč tudi s prvimi informacijami o položaju na drugi strani meje. 20. junija sem odšel iz Ljubljane in se še isti dan sestal s komunisti iz Krškega in Brežic; od tam sem šel v Rajhenburg (sedaj Brestanica), prenočil v Senovem pri Senkoviču in odšel dalje v Trbovlje. V Trbovljah sem imel sejo okrožnega komiteja SKOJ (sekretar je bil Pavle Baloh), za naslednji dan pa je bila pripravljena seja okrožnega komiteja za Trbovlje. Ker je bil to 22. junij in so že od zgodnjega jutra vse nemške radijske postaje prenašale Hitlerjev govor o napadu na Sovjetsko zvezo, je bila seja sklicana še dopoldne ob 10. uri v gozdu nad Trbovljami (sekretar Sergej Kraigher), kjer je bil sprejet tudi sklep o foramiranju prvih partizanskih enot in o začetku sabotažnih in vojaških akcij, kjerkoli bi jih lahko izvajali. Iz Trbovelj sem moral pobegniti zaradi akcije gestapovcev, ki so hoteli aretirati vse trboveljske komuniste. Odšel sem v Celje, kjer sem se sestal s tov. Šlandrom, in nato še isti dan naprej v Maribor. Tam sem se sestal s tov. Milošem Zidanškom. Vračal sem se z vlakom v noči od 22. na 23. junij. Z nepopolnim dokumentom sem imel na bloku v Lazah precej težav, vendar sem srečno prešel mejo.

Ocena CK na seji v Trebnjem, ob razpadu Jugoslavije, je bila točna, njene naloge jasne in rezultati dela v prvih mesecih okupacije so dali velike rezultate, saj so bile v kratkem času opravljene priprave za oboroženo vstajo. Jasno je, da sta poleg konkretnih nalog rasli tudi politična moč in organizacijska povezanost OF ne samo v Ljubljani, temveč po vsej Sloveniji.

Že ustanovitev OF slovenskega naroda je zajela zelo širok krog raznih političnih skupin. Osnovno skupino so tvorili: KP, levo krilo Sokolov (nacionalisti) ter krščanski socialisti. Poleg teh osnovnih skupin pa so prišle v OF tudi druge politične skupine, razen vodstev kapitulantske JNS (Jugoslovanske nacionalne stranke) in JRZ (Jugoslovanske radikalne zajednice), od študentskih organizacij pa se niso priključili »Stražarji«, takojšnji pomagači okupatorja in poznejši organizatorji bele garde. OF je v letu 1941 zajela tako širok krog prebivalstva, da smo ob uvedbi lirske akcije (vsak član naj za ugotovitev pripadnosti da 1 liro) prešteli, da je v Ljubljani vključeno v OF okrog 90 odstotkov prebivalstva.

(Se nadaljuje)

Klub Klemenc-Kosmač

Zgled negovanja tradicij in tovarištva

Že kmalu po okupaciji in italijanski zasedbi Ljubljane je postal učiteljski dom v Zibertovi ulici v Ljubljani (v Šiški) zatočišče beguncev, številnih dijakov iz mnogih slovenskih krajev, zlasti še s Štajerske in Gorenjske. Ti mladi ljudje so svoje napredno delo in takojšnje razumevanje fašistične nevarnosti »podedovali« od staroselcev tega doma. Kajti v učiteljskem domu je mladino že pred začetkom druge svetovne vojne prevečala napredna misel, nasprotovanje zatiranju in klečeplazni miselnosti predvojnih oblastnikov.

Že pred vojno dom ni v popolnosti služil svojemu prvotnemu namenu; v njem naj bi stanovali otroci učiteljev z vseh krajev Slovenije, ki so prihajali v Ljubljano na šolanje.

Spomenik pred današnjim domom Otona Županciča (domom Gradisovih učencev v gospodarstvu) opozarja mimoidoče na dejstva vojne generacije prebivalcev tega doma.

Ker pa teh dijakov nikoli ni bilo toliko, da bi bil dom poln, so vanj sprejemali tudi druge dijake.

O življenju in aktivističnem delu domske mladine nam je pripovedoval Peter Šostarič, ki je bil v prvih letih vojne tudi sam-prebivalec učiteljskega doma, aktivist, skojevec in kasneje partizan. Poleg vojne pripovedi pa smo izvedeli, da so vsi preživeli tovariši tega doma in starši vseh padlih ustanovili že zelo kmalu po vojni klub, v katerem se redno srečujejo, obujajo spomine, si med seboj pomagajo in sploh ostajajo povezani kot velika družina.

»Sam sem prišel v Ljubljano iz Veržaja, kjer nam je (desetim tovarišem) že na začetku okupacije postalo »prevroče«; Nemci bi nas bili v nasprotnem primeru takoj zaprli. Bilo mi je sedemnajst let.« Toliko ali komaj leto več so bili stari vsi dijaki v učiteljskem domu v ljubljanski Šiški.

»Javili smo se v Rdečem križu in tam so nas dodelili v učiteljski dom. V začetku se seveda nismo poznali med seboj. Hrano in stanovanje smo imeli v domu, vpisovali pa smo se v različne šole.«

Nekaj fantov, že predvojnih skojevcev je začelo organizirati ostale v domu. Zlasti sta izstopala Leon Kosmač iz Maribora in Marjan Klemenc, doma iz Celja.

»Tisti, ki smo hodili na dvorazredno trgovsko šolo, smo že decembra 1941 organizirali

na šoli demonstracije in okupator je šolo zaprl, nas, ki smo demonstrirali, pa so izključili iz šole in nam prepovedali tudi vpis na katerokoli drugo ljubljansko šolo. Le tisti, ki so bili pripravljeni vpisati se v italijansko fašistično mladinsko organizacijo »Gill« so lahko šolanje nadaljevali. Šest se jih je vpisalo v to organizacijo. Šest od tristo dijakov.«

Fantje iz učiteljskega doma so podobne demonstracije organizirali tudi po drugih šolah in tudi delo v domu je zaživelo. »Takoj po demonstracijah smo imeli v domu prvi sestanek, ki so ga sklicali že takratni skojevci, sokoli in krščanski socialisti. Predsedoval je Leon Kosmač, ki je bil že skojevski sekretar v domu.«

Še pred koncem prvega leta vojne je mladinska organizacija v šišenskem učiteljskem domu štela 40 mladincev in 5 skojevcev. Do množičnega zapiranja Ljubljancev v maju in juniju leta 1942. pa so bili skoraj vsi prebivalci doma organizirani za boj proti okupatorju, skojevski aktiv pa je štel že 12 članov. To je bil tudi čas, ko se je njihova dejavnost proti okupatorju že zelo razmahnila. Tako so v domu uredili manjšo tiskarno, kjer so tiskali propagandne liste, lepake in podobno. Tedaj so si druga za drugo sledile trosilne in napisne akcije, zbiranje denarja, zdravil in ostalega za partizane.

V junijskih aretacijah leta 1942 so Italijani internirali več kot dvajset mladincev iz doma. Večkrat so preiskovali ponoči, vendar brez uspeha.

»V začetku leta 1943. smo imeli organizirano enoto Narodne zaščite in smo bili že oboroženi. Mrzlično smo se pripravljali na odhod k partizanom. Skojevci iz doma smo prevzemali odgovorne naloge in funkcije na terenu. Tako je na primer Marjan Klemenc postal sekretar rajonskega odbora mladine v Šiški. Izdajati smo začeli časopis »Rdeči mladinec«, ki ga je urejal Živko Rape...«

Okupacija je izoblikovala še pol otroke nekega mladinskega doma v odrasle ljudi, in ob kapitulaciji Italije je prišel tudi pravi čas za njihov odhod med partizane. Naloge in funkcije na terenu so prenesli na mlajše tovariše, ki so delo uspešno nadaljevali vse do konca vojne.

Od 120 mladincev, kolikor jih je stanovalo v domu v prvem letu vojne, jih je kar 93 odšlo k partizanom leta 1943. Vključili so se v različne enote in se borili na različnih koncih domovine. Mnogi svobode niso dočakali. Le 39 se jih je vrnilo iz partizanskih gozdov.

Toda tovarišem v spomin in tudi v spomin na skupno delo in življenje v učiteljskem domu v Ljubljani so se preživeli zbrali in organizirali klub Klemenc-Kosmač, kamor so povabili tudi vse starše padlih tovarišev. Bilo je to že leta 1945, komaj nekaj mesecev po vojni!

Na pročelju učiteljskega doma v Šiški, ki je danes Dom Gradisovih učencev v gospodarstvu, so postavili spominsko obeležje, nekaj let za tem pa še spomenik, ki ga je izdelal akademski kipar Keršič. V ozkem zalivu Pacug pri Piranu so s prostovoljnim delom postavili počitniško hišico za starše padlih tovarišev, za njihovo brezplačno letovanje. Izdali so tudi knjigo spominov in dokumentarnega gradiva o delu mladine v domu pod naslovom »Mladost v boju« ter tudi osem let izdajali »dijaški koledarček«, kjer so bile na kratko zapisane različne teme iz narodnoosvobodilnega boja. O nekdanjem delu mladine v šišenskem domu pripovedujejo tudi mladim, zlasti po šolah v Šiški. Prav zadnji čas pa pripravljajo ponatis knjige, ki so jo izdali že leta 1955 in pripravljajo zbiralno akcijo za popravilo počitniške hišice.

Danes šteje klub Klemenc-Kosmač nekaj več kot sto članov, ki se še vedno redno srečujejo na občnih zborih, ne zanemarijo pa tudi jubilejev svoji tovarišev, in ostajajo velika družina.

B. Ž.-J.

Zakaj zaznamovani avtomobili invalidov?

Niso nas vprašali za naše mnenje

V članku od Novega leta dalje po novih predpisih, ki je bil predstavljen v 9. številki glasila AMZ Slovenija Motorevija, lahko med drugimi predlogi za osnutek sprememb zveznega zakona o temeljnih varnosti cestnega prometa zasledimo tudi tole: »Invalidi v prometu. Zanje spremenjen zakon predvideva vidne oznake, da bi jih tako ostali prometni udeleženci lažje opazili in jim dali prednost!«

Vojni invalidi smo presenečeni nad tem predlogom in ne vem, kaj je predlagatelj s tem hotel doseči. Usluge nam, vojnim invalidom, prav gotovo ne. Nasprotno, le še dodatno psihološko obremenitev invalida v prometu.

Tudi sam sem vojaški vojni invalid. O tem predlogu sem se pogovarjal z več drugimi vojaškimi invalidi. Nihče se ne strinja s tem. Na cestah se moramo obnašati kot vsi ostali udeleženci v prometu. Poznati in obvladovati moramo ter spoštovati cestnoprometne predpise kakor vsi ostali. Še bolj smo previdni, prav zaradi naše invalidnosti. Invalidi, pišem namreč v imenu več vojaških vojnih invalidov, smo že tako dovolj zaznamovani. Ko izstopimo iz svojega vozila, ne moremo skriti svoje invalidnosti, zato mislimo, da ne bi bilo prav, če bi nas opremljali s še dodatnimi oznakami.

Bolj umestno bi bilo, če bi označili vozila tistih, ki večkrat vozijo pijani in so jim že nekajkrat odvzeli vozniška dovoljenja zaradi takšnih kršitev zakona. Opozorili naj bi tudi na tiste brezobzirne voznike, ki se ne držijo cestnoprometnih predpisov. Za take naj bi veljale strožje kazni in oznake, nikakor pa ne za nas, vojaške vojne invalide.

Z oznako na avtomobilu bi se počutili izolirane od ostalih državljanov. Sicer pa nas o predlaganih oznakah nihče ni spraševal. Mislim, da imamo vojni invalidi vso pravico dajati tudi svoje pripombe in mišljenje, preden je zakonski predlog sprejet.

Viktor Matko
Celovška 122
Ljubljana

Ne boji se prihodnosti

Letovanja krepijo voljo do življenja

Antonova sem iz Babne police na Notranjskem, najmlajša od desetih otrok v družini. Marsikdo nas pozna, saj smo vsi sodelovali v narodnoosvobodilnem boju od leta 1941. Moj najstarejši brat Janez nima spomene 1941, čeprav mu pripada. Julka je spomeničarka, ostale sestre: Frančiška, Rezi, Malka in Iva imajo priznanje od leta 1942. Jaz sem se rodila šele leta 1930 in sem že kot otrok občutila krutost vojne. Ko mi je bilo 13 let, sem bila v internaciji na Rabu. Kot posledica tega me sedaj napadajo razne bolezni, najhujša je skleroza multipleks. Borim se, da bi se vsaj še nekaj let obdržala na nogah.

Dve leti sem invalidsko upokojena. Prejemam tudi dodatek za tujo pomoč. Hvaležna sem. Sicer pa društvo Multipleks skleroze SRS Kočevje za nas člane dobro skrbi. Lani sem bila prvič brezplačno na letovanju z invalidi-paraplegiki v Novigradu. Tam sem spoznala, da je veliko še težjih primerov od mojega, pa vendar niso obupali nad življenjem.

Hvaležna sem predsednici Ivanki Palman iz Kočevja, ki skrbi za društvo MS, zavodu za rehabilitacijo Soča ter predsedniku društva paraplegikov SRS, ki nam omogoča skupna letovanja ob morju.

Pepca Mihelj
Knežak 125

Grob vojnega ujetnika Toma Nikoliča ni pozabljen

V Nordkampnu v ZR Nemčiji so nas gospodarji spoštovali

Avgusta letos sem obiskal kraje in ljudi v Nordkampnu v ZR Nemčiji, kjer sem bil do 15. decembra 1942 kot vojni ujetnik iz bivše jugoslovanske vojske. Julija 1941 sem v enajstih dneh z vlakom prispel iz Bolgarije (Struma lager) v Stalag XI. B. v Fallinglostel. Po štirinajstih dneh so me skupaj z večjim številom Slovencev in Srbov poslali v Delovno komando Nordkampen v občini Walsrode. Podnevi smo delali pri kmetih, zvečer pa smo se vračali v naše taborišče. Bilo je to v gospodarskem poslopu vaškega župana Haseja.

Še posebej se spominjam vojaka, mislim, da je bil topničar, Toma Nikoliča iz Donje Trepče v Srbiji. Bil je eden najbolj zavednih jugoslovanskih rodoljubov v naši skupini. Trdno je verjel v propad Hitlerjeve Nemčije in v ponovno združitev Jugoslovancev v novo državo. Mislim, da je pisal svoj ujetniški dnevnik. Zapisoval je srbske narodne in bojne pesmi.

Sedaj nekoliko preurejena zgradba, kjer smo imeli taborišče

Grob Toma Nikoliča iz Donje Trepče (1911-1945)

Foto: Ohlms
Petra Wilkens

Zelo sem bil presenečen, ko sem pri ogledu tamkajšnjega vaškega pokopališča odkril, da je tam pokopan tudi Tomo Nikolič. Zadnji dan pred zavezniško zasedbo Nordkampna, 11. aprila 1945, so ga ustrelili poraženi umikajoči se esesovci, ko se je s praga kmetije, kjer je kot vojni ujetnik delal, iz njih ponorčeval.

Okrasil sem grob s cvetjem in prižgal svečo v spomin na svojega vojnega tovariša.

Moji znanci v Nemčiji niso bili nikoli nacisti. Z menoj so vedno lepo in spoštljivo ravnali, čeprav sem bil vojni ujetnik. Obljubili so mi, da bodo skrbeli, da bo Nikoličev grob vedno urejen.

Franc Anželak
Sentilj v Slovenskih goricah

Od dobrega k boljšemu

O aktualnih dogodkih brez časovnih zamud

Odločitev uredništva TV-15, da vsebinsko in oblikovno izpopolni in obogati svoj časopis, je vsekakor pravilna. Seveda ne le zaradi želje in potrebe uredništva, da kakovostno dvigne časopis na višjo raven in ga tako še bolj približa bralcu, ampak tudi zato, ker današnje časopisno-založniško tržišče (zlasti kadar gre za oblikovno zasnovo kakega glasila) ne trpi več površnosti in polovičarstva. Pri tem lahko pričakujemo načrte grafičnih izboljšav in monografskih prilog. Uredništvo jih pripravlja že za naslednje leto. S posodobljenim časnikom naj bi najuspešneje izpolnili želje sooblikovalcev in vseh bralcev. Zlasti načrtovane praznične priloge bodo dobrodošlo dopolnilo, saj bodo z njimi dobile praktično vse naše občine in kraji možnost, da predstavijo svoje monografije oziroma zbrano gradivo o NOV na svojem območju kar najširšemu krogu bralcev.

Vendar pa bi morda po drugi strani morali nameniti malo več pozornosti nekaterim drugim stranem vsebinske zasnove časopisa, o katerih, kot kaže, še vedno vse premalo razmišljamo. Članki z ozko zgodovinsko tematiko so namreč še vedno premalo preverjeni, slogovno nedovršeni, včasih skorajda togi. Tisti, ki se ukvarjajo z aktualnimi dogodki, pa se pogosto pojavljajo z večjo ali manjšo časovno zamudo.

B. Vrhovec, Horjul

So samo borčevske organizacije odgovorne?

Ob dnevu mrtvih se sprašujemo, kdo bo skrbel za grobove borcev

Bliža se dan mrtvih, dan počastitve spomina žrtvam naše revolucije.

Še za mnoge ne vemo, kje so njihovi grobovi, zato je članek v Delu z dne 13. oktobra, ki ga je napisal Branko Soban pod naslovom Skrb za revolucionarne pomnike še toliko pomembnejši.

Mar naj borci skrbijo sami za svoje grobove, pomnike in obeležja? Ta skrb je že s samoupravnimi sporazumi predana raznim šolam. Borci NOV kmalu ne bodo potrebovali ničesar več, ostalo pa bo tisto, kar so med narodnoosvobodilno borbo izbojevali.

Ravno organizacije ZB NOV so še vedno prisotne, če je potrebno nekaj, kar spominja na našo revolucijo in družbeno preobrazbo, spodbuditi. Sprašujem se le, kaj bo potem, ko teh organizacij ne bo več. Se bodo pomniki, obeležja in vse, kar je v zvezi z našo preobrazbo, zakopalo z zadnjim borcem NOV?

Ivan Mezgec
Kraigherjeva 9
66230 Postojna

Pomagajmo jim v pravičnem boju

Otroci sporočajo odraslim: »Naš svet so pravljice, igre, polne smeha in radosti. Naš svet so milni mehurčki, pisani metulji, papirnati zmaji. Naš svet je sonce svobode. Toda – vsi otroci ne živijo v takšnem svetu! Zakaj tako??«

Kmalu bo leto naokrog in kmalu bomo spet voščili prijateljem, znancem in sorodnikom: Srečno! Da bi se spomnili tudi tistih, ki bijejo pravičen boj proti nacionalnemu zatiranju in podrejanju ter jim pri tem pomagali, je koordinacijski odbor za pomoč žrtvam imperialistične agresije in narodnoosvobodilnim gibanjem pri predsedstvu republiške konference SZDL Slovenije tudi letos izdal novoletne voščilnice.

Že lanski decembrski teden pionirske solidarnosti je pokazal, kako zelo se pionirski odredi po vsej Sloveniji, občinske zveze prijateljev mladine, mentorji v šo-

lah pa tudi starši zavedajo velikega pomena solidarnosti in pomoči narodnoosvobodilnim gibanjem. Prav tako je teden mladinske solidarnosti v marcu letos odraz volje mladih, da kakorkoli pomagajo svojim tovarišem, katerih koraki niso tako brezskrbni, ker sta razizem in kolonializem zameglila njihovo svobodo.

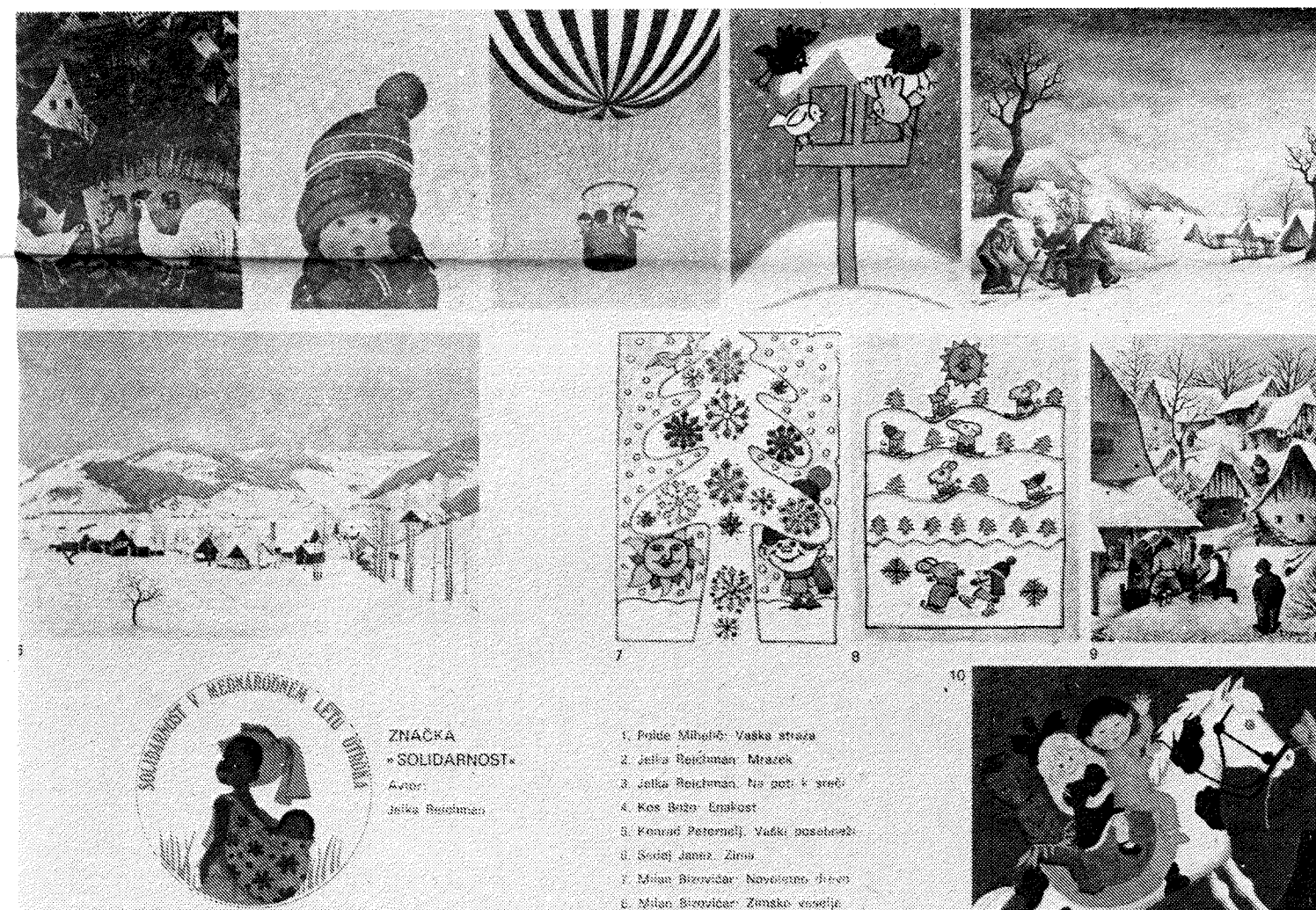
Dragi cicibani, pionirji, mladinci in vsi, ki prebirate te vrstice! Če se odločite samo za eno od teh voščilnic, boste že darovali kos kruha lačnim ustom. Morda je to vaš vrstnik, ki ga sicer ne pozna-

te in tudi on ne vas, pa vam bo kljub temu hvaležen. Vsak pa, ki bo prejel vašo voščilnico, bo brez besed razumel, da želite mir, enakost, veselje in srečo.

Voščilnice dobite po 15. novembru v vseh knjigarnah Mladinske knjige in Založbe Borec.

In še nekaj: Ob letošnjem mednarodnem letu otroka je odbor za pomoč žrtvam imperialistične agresije in narodnoosvobodilnim gibanjem izdal tudi večbarvno značko »Solidarnost«, katere avtorica je Jelka Reichman.

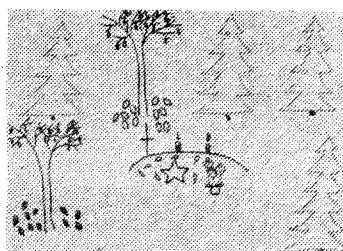
Ž. D.

1. Priloge Mihalič: Vaska straza
2. Jelka Reichman: Mrazek
3. Jelka Reichman: Na poti k sreči
4. Kosa Bržan: Enakost
5. Kosa Bržan: Vaska posetitelj
6. Sodej Janca: Zima
7. Milan Bizovičar: Novoletno želenje
8. Milan Bizovičar: Značka solidarnosti

Ob dnevu mrtvih

Tako prisrčno nam je tokrat napisala in narisala Kristina Pavlovič iz Župeče vasi: »Ob dnevu mrtvih se spominjamo vseh borcev, ki so svoje življenje darovali zato, da bi bilo nam lepše in boljše. Lahko smo ponosni nanje in jim hvaležni. Ob dnevu mrtvih bomo okrasili vse njihove grobove. Nekateri počivajo v grobnicah, nekateri v gozdovih. Med njimi so neznani, a vendar nepozabni borci, tisti naši zvesti borci, ki nam bodo ostali globoko v spominu.

Marsikdo se bo, draga Kristina, ob tvojem pisemcu spomnil na kak grob sredi gozda, ki ga je že davno prerastel mah in prekrilo jesensko listje. S šopkom krizantem se bo ustavil ob njem ali pa bo prižgal svečo. Ob prasketanju plamenčka bo premišljeval: »Tu so ga pokopali njegovi tovariši, preden so šli naprej v boj, vedno le naprej, do zmage. Niso šteli žrtev za svobodo. Morda je le nekaj metrov naprej omahnila roka, ki mu je tu kopala grob. Svojci ne vedo zanj, nihče ne ve. Čas je grob izravnal z zemljo. Čezenj hitijo koraki – svobodni koraki.«

Živa

Kurir tovariš Klinar nam je pripovedoval

Naša šola nosi ime po karavanskih kurirjih, zato radi poslušamo, kaj nam nekdanji borci pripovedujejo o njih. Najbolj sem si zapomnil tole pripoved tovariša Klinarja:

»Bilo je lepega aprilskega večera. Tovariš Štefan, jaz in še nekaj drugih kurirjev smo sedeli v topli sobi pri lovskem čuvaju na Planini pod Golico. Po večerji smo odšli. Nagovarjal sem komisarja Štefana, da bi šli v vas in pokropili mrliča pa dobili morda še požirek žganja. Štefanu se je tak naklep zdel nevaren. Poleg tega je bilo treba čimprej priti v taborišče. Z enim od tovarišev sva kljub temu odšla v vas.

Proti jutru so taborišče začeli obkoljevati Nemci. Koroške kurirje je verjetno nekdo izdal. Le malo se jih je rešilo. Med njimi je bil ranjen najmlajši kurir Vinko Ulčar. Mentov oče naj bi ga z vozom odpeljal na Jesenice. Pripravil je voz, vpregel vola in se podal na

pot proti Jesenicam. Takrat se ni vedel, da leži v hribu nad hišo mrtev njegov sin.

Naslednjo noč smo padle tovariše pokopali. V vrsti so hodili ljudje, kakor da koraka dolga kolona lučk, saj je vsak vaščan nosil v roki prižgano svečo. Med njimi sta bili tudi Mentovi lučki. Mentova mama je jokala, njen mož pa jo je tolažil: »Zakaj jokaš? Saj veš, da nama je sin padel za domovino in za Tita.« Takrat smo dokončno spoznali, da je Mentov oče res partizanski očka, kot smo ga sicer imenovali.

Tako smo poslušali pripoved in tako živo smo si predstavljali, da smo pozabili, kje pravzaprav smo – v zgodovinski učilnici.

Učenci zgodovinskega krožka
Osnovne šole karavanskih
kurirjev NOB
Koroška Bela

1. november

Lučko bom prižgala
našim padlim v spomin,
na grobove rože nesla,
da cvetele bodo njim.

K našim hrabrim borcem
na grobove bomo šli,
jim peli pesmi o svobodi,
pesmi lepih dni.

Ingrid Mihalič, 4. b r.
osnovna šola Elvira Vatovec
Prade Bertoki

1. november

Svečko sem prižgala,
dala jo na grob,
tja, kjer mlad kurirček spi
in se več ne prebudi.

Marinko Kozlovič, 4. b r.
osnovna šola Elvira Vatovec
Prade Bertoki

Partizan

Ob grobu svečka gori,
partizanu v spomin žari,
boril se je za nas,
za našo svobodo,
za naše srečne otroške dni.

Ines Jermaniš, 4. a
osnovna šola »Elvira Vatovec« Prade

Mame ni več

Pred natanko petimi leti,
bilo mi je šest let,
smo mamo pokopali.
Za njo ostal mi je
samo še njen nasmeh.

Mislim na njo,
kličem jo,
jokam za njo,
ona pa v miru spi
in se ne prebudi.

Nevenka Gorjup
4. b razred
osnovna šola »Elvira Vatovec« Prade
Podružnica Pridvor

Zgodba kot toliko zgodb

Dolenjske Toplice. Rad prihajam v ta kraj. Dobro se počutim v prelepi okolici s Kočevskim Rogom, Krko, Brezovo reberjo, Straško goro, Rigljem in drugih krajih, v katerih sem začel partizansko pot.

Bil je deževen dan. Srečala sva se v zdravilišču. Počasi je stopal po hodniku. Neka mlajša ženska ga je podpirala. Pogledal sem ga in zdelo se mi je, da poznam tiste oči. Obrnil sem se, rekoč: »Franjo!« Še vedno nisem bil prepričan, če je pred menoj pravi Franjo. Potlej se je obrnil. Ostro me je pogledal, pa se že v istem nasmehnil in mi ponudil roko. Da, bil je moj nekdanji soborec iz Tomšičeve brigade, Franc Mide. Je težji vojaški vojni invalid in nekdanji partizanski oficir. Očitno je bil vesel najinega srečanja. Več let se že nisva videla. Skupaj sva preživljala najhujše obdobje borb Tomšičeve brigade v letih 1942 in spomladi 1943, dokler ni bil težko ranjen. Iz brigade je odšel na zdravljenje v partizansko bolnišnico. Tedaj so mu tudi rešili življenje. To nam je še bolj zblizalo.

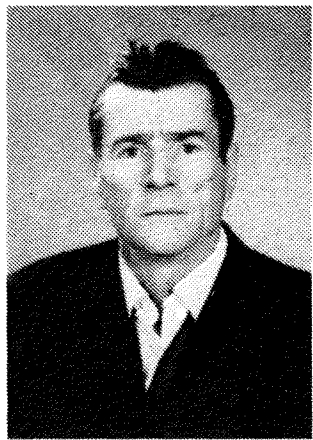
Prejšnja leta sem ga večkrat obiskal v Starem logu pri Kočevju, kjer živi. Vselej se me je razveselil in me pozdravil: »Prišel je moj komisar, moj rešitelj!«

Franjo je bil rojen novembra 1924 v Starem logu pri Kočevju. Oče je bil pravi Kočevar, mati pa Hrvatica, rojena v Čabru. Spoznala sta se v Ameriki, kjer sta bila na delu, in kjer so se jima rodili dva sinova in hčerka. Otroci še vedno živijo na oni strani velike luže. Oče je bil kovač. V majhni hiši je imel prav tako majhno delavnico in nekaj svoje zemlje naokrog. Preživljali so borne čase. Za družino je bilo še težje, ko je oče leta 1935 umrl. Franjo je pasel sosedom krave, da je prislužil kakšen dinar. Ljudsko šolo je obiskoval v Starem logu, kjer so poučevali v slovenskem in nemškem jeziku. Franjo je obiskoval nemški pouk. Kasneje se je učil za mizarja.

Ob božiču leta 1941 so se iz Starega loga izselili zadnji Kočevarji. Bili so prepričani, da jih bodo preselili na varno v nemški rajh, pa so jih poslali v

okolico Brežic in Bizelj-skega. Čeprav so Midejevi težko živeli, mater nemška propaganda ni premotila. Ni se hotela izseliti. »To malo, kar imamo, je naše,« je rekla. »Če gremo v negotovost, bomo še ob to!« In tako je tudi bilo. Franjo je še vedno delal v mizarški delavnici pri mojstru Vinku Struni, naprednem človeku. Tja je prišel pogosto na obisk gozdni delavec Andre Grkman. Z mojstrom sta govorila o vojni, o političnih razmerah, o slovenstvu. Franjo je, ob poslušanju njunega besedovanja, začel razumevati pomen narodnoosvobodilnega gibanja.

Med partizane je odšel v začetku julija leta 1942. Šel je s skupino, v kateri so bili Jože Bradač, Mir-

Franc Mide-Franjo

ko Papež in Viktor Dulc. Usmerili so se na Lopato, kjer so naleteli na patrolo prvega bataljona Zapadnodolenjskega odreda. Odred je bil takrat na Tisovcu, kamor jih je odpeljala patrola. Tam je bil tudi Ivan Kovačič-Efenka, namestnik komandirja četrte čete. Komandir je bil neki Bradač, pred tem orožnik nekje v Suhi krajini. Dezertiral je in njegovo mesto je prevzel Efenko. Med Roško ofenzivo se je Efenkova četa prebijala mimo Žužemberka in Ajdova nad Frato, od koder so šli na Gorjance. Vključili so se v tretji bataljon Tomšičeve brigade, ki se je prav takrat formiral.

V tistih dneh je bil Franjo desetar. Pravijo, da se je Franjo Mide izkazal že 16. junija 1942 v borbi pri Marinci vasi kot puškomitraljezec. V Tomšičevi

brigadi je ostal kot zanesljiv in hraber borec, dokler ga iz neposredne bližine ni ranil nemški vojak. Svinčenka mu je na roki prebila kost in raztrgala kite. Zgodilo se je 5. junija leta 1943, ko je šel tretji bataljon Tomšičeve brigade kot predhodnica Cankarjeve in Šercerjeve brigade do Štangerskih polj. Naloga Cankarjeve in Šercerjeve brigade je bila prekoračiti Savo med Litijo in Zagorjem in se prebiti na Štajersko. Med tem sta ostala dva bataljona Tomšičeve in Gubčeve brigade napadala Javor in Osredok. S tem napadom naj bi privabili nemške enote in tako olajšali prehod omenjenih brigad čez Savo. Takrat, ko se je vračal tretji bataljon, je moral zasesti »mejo« med ljubljansko provinco in tistim delom, ki je takrat pripadal Nemčiji. Tako je bilo treba omogočiti ostalim vrnitev preko meje. V tej akciji je bil Franjo ranjen. Po tistem, ko smo preprečili, da ni izkruval, se je vrnil z brigado do Dobrniča. Od tam so ga odpeljali na zbirno bazo za ranjence v neko vas pri Podturnu (verjetno Obrh). Kasneje je prišel Franjo v bolnišnico Stari log, kjer je bil zdravnik dr. Marjan Južnič-Niko. V tistih skromnih medicinskih razmerah mu ni mogel dosti pomagati. Franjova roka je ostala močno skrčena in slabo uporabna za delo. Čez čas je odšel v Cankarjevo brigado, pa ga je brigadni zdravnik poslal nazaj v bolnišnico. Kasneje je postal namestnik komandirja čete pri komandi mesta Kočevje in za tem komandir. Njegovih težav z roko ni bilo konec tudi po vojni. Po tistem, ko je bil v 43. diviziji komandir čete, so ga leta 1947 zaradi invalidnosti demobilizirali. Odšel je v Livold pri Kočevju, kjer je živel mati, ki se je tja vrnila iz internacije. Odpeljali so jo med roško ofenzivo. Franjo se je zaposlil kot avtobusni sprevodnik, najprej v Črnomlju, nato pa v Celju. Po upokojitvi si je doma uredil majhno mizarstvo delavnico. Mide je bil odlikovan z ordenom bratstva in enotnosti z zlato zvezdo, redom hrabrosti in ordenom zaslug za narod druge stopnje.

Dr. Milan Dolenc

Samo en predmet...

Se pouk osnov marksizma uspešno uresničuje? So rezultati, ki jih dosegamo v procesu pouka v skladu s postavljenimi cilji in z nalogami?

Odgovor na to je od 232 učencev srednješolskih centrov v Varaždinu, Sisku, Karlovcu, Benkovcu, Krku, Hrvatski Kostajnici in Zagrebu poiskal Stjepan Haladin, glavni urednik zagrebškega časnika Marksistično izobraževanje. Opozorili bomo na nekatere značilne odgovore srednješolcev.

Marksizem se učimo zato, ker je teoretična osnova socializma, je zapisalo 89 učencev, medtem ko jih je 62 zapisalo, da jim daje odgovore na najvažnejša vprašanja. Nemajhno število dijakov formalno razume ta šolski predmet: zato, ker je predpisan kot učni program – 35 odgovorov, sprejema ga kot velik del sodobnega sveta – 41 glasov. Pet učencev ni odgovorilo.

Sredini, v kateri živim, je vseeno, če se učim marksizem ali ne. To je, po anketi, ocena dveh tretjin vprašanih učencev. Prav tako, dve tretjini srednješolcev misli, da je marksistično do-jemanje sveta in človeka sprejemljivo za mladega človeka. Medtem ko 57 učencev piše – »ne vem«, pet dijakov misli, da je zastarelo, a 21 učencev piše – »ni sprejemljivo«. Avtor zato ocenjuje, »da relativno veliko število učencev nagiba k nekim skoraj oportunističnim spekulacijam v zvezi z marksizmom, kar je verjetno odraz bulvar-skega mišljenja«, to se nanaša na 79 učencev.

Raziskovanje dalje kaže, da vsak drugi učenec razpravlja o posameznih vprašanjih, obdelanih pri uri, še po šolskem zvonce v sredini, v kateri živi. Drugi o tem sploh ne govorimo.

Z učbenikom za predmet marksizem so nezadovoljni vsi učenci!

Rezultati raziskave niso neko prese- nečenje. Ker, osnovne marksizma in socialistično samoupravljanje so še naprej samo eden izmed predmetov v šoli, ne pa način skupnega življenja in dela učencev in predavateljev.

BORBA – 13. oktobra 1979

Z malo volje...

Otroci iz velikih mest in razvitih medicinskih centrov imajo že v prvih letih razvoja igračke, slikanice, radio in televizijo, otroška gledališča, medtem ko 15 odstotkov otrok v vaških področjih ne vidi igračke v vsej predšolski dobi. Ali: 25 odstotkov otrok, katerih starši nimajo niti osnovne izobrazbe, ne dobi v otroštvu niti ene igračke!

S pomočjo solidarnosti se, to vemo, rešujejo mnoge težave, pa bi bila lahko tudi ta krivica vsaj nekoliko ublažena. Z malo napora in dobre volje samoupravnih interesnih skupnosti otroške zaščite, mestnih skupnosti in, se razume, staršev, bi si igračka lažje utrla pot do vsakega otroka. (V. C.)

POLITIKA – 14. oktobra 1979

Prvo izhodišče: zaupanje v človeka

Ali sme biti komandir čete teritorialne obrambe človek, ki ni član ZK? sprašuje N. Š. iz Kamnika.

Beseda komunist ni sinonim za privilegij ali poveljevanje, temveč označuje in mora označevati človeka visokih moralnih vrlin, razvitih sposobnosti in predanega stvari, za katere se bojujemo. Zaupanje v ljudske množice mora biti prvi pogoj za komunista. Predvsem to tudi opravičuje njegovo posebno odgovornost za usodo naše revolucije, kar je in mora biti v intere- su slehernega delovnega človeka.

Ni nobenih razlogov, da tudi danes ne bi bilo tako, kot je bilo med narodnoosvobodilnim bojem. Če je tedaj prišel na položaj komandirja komunist, so borci, med katerimi so najpogostejše prevladovali nečlani, pričakovali, da bo njihova enota s tem pridobila, ker se bo njihov komandir-komunist obnašal kot človek zaupanja, akcije in najboljšega zgleda, kar je bilo med narodnoosvobodilnim bojem najpomembnejše, odločilno. Če jih je kot komunist razočaral, je to pomenilo, da se ni potrdil med njimi ne kot komandir ne kot komunist in ne kot človek. In niso bili tako redki primeri, da so prišli uspešni, hrabri komandirji tudi iz vrst prekaljenih borcev, ki niso bili člani ZK, so pa bili zvesti ciljem narodnoosvobodilne fronte.

NASA OBRAMBA – 10. številka 1979

Delo – ena največjih človekovih vrednot

DELO: Kaj danes mlademu človeku pomeni delo?

Slavica Kumar: Najbrž nismo uspešni pri tem, da bi mladim ljudem dopovedali, da je delo eno največjih človekovih vrednot. Zato je potrebno več narediti za delovno vzgojo že od najnežnejše otrokove starosti. Nemara bi bilo glede odnosa do dela treba nekaj premakniti tudi v miselnosti staršev. Roditelji vse preveč stremijo za tem, da bi imel otrok intelektualni poklic, ni pravega odnosa do »fizičnih« poklicev. Težko je staršem dopovedovati, da bi bil njihov otrok marsikdaj kot poklicni delavec mnogo uspešnejši, da bi se veliko bolj uveljavil kot človek v družbi, kakor pa če ga po vsej sili rinejo v neko šolo, kjer ne bo uspešen in bo ostal na stranskem tiru. Pa nismo dovolj uspešni, ker ne vem, če imamo pri strših dovolj podpore.

SOBOTNA PRILOGA DELA – 20. oktobra 1979

Do bogastva z nadurami

Podatki govore, da je lani v Jugoslaviji vsak mesec nadure delalo v poprečju kar 581.000 ljudi. Približno, od zaposlenih vsak osmi.

Kako se lahko zgodi ob natančnih predpisih, ki govore o tem, kdaj je dopustno nadurno delo, da cela armada zaposlenih ostaja na delovnih mestih tudi po izteku delovnega časa?

Zanesljivo se ve, da je dosti takih, ki morajo v resnici delati nadure. No, kadar številčnost nadurnega dela doseže tako zastrašujoče razmere, ostaja vprašanje: ne delajo ti ljudje – za dodatne dinarje – kar niso »utegnili« narediti v rednem delovnem času?

VJESNIK – 3. oktobra 1979

Udarniško za vikend

Ko so zvedeli za obisk predsednika Tita Kosovu, so številni delovni kolektivi te pokrajine delali tudi v soboto in nedeljo.

Vsi delavci tovarne olja Milan Zečar v Uroševcu so organizirali udarniški dan v svojem kolektivu tako, da so vse tri izmene v soboto in nedeljo prekoračile normo za 10 odstotkov. Podobna delovna tekmovanja so organizirali tudi v tovarni električne opreme Mineks v Uroševcu, v tovarni cevi in vijakov ter v drugih delovnih organizacijah.

Tudi rudarji Trepče v Starem trgu so dneve zadnjega vikenda spremenili v delovne, takšno delovno ozračje pa je vladalo tudi v Leposaviču, Podujevu, Vitini, Klini, Glogovcu, Srbici in v drugih kovskih mestih.

NOVOSTI – 16. oktobra 1979